

**LIETUVOS
EDUKOLOGIJOS
UNIVERSITETAS**

Lietuvos
psichologų
sąjunga

LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS IEŠKOTI, ATRASTI, DALINTIS

2015 m. gegužės 8–9 d.

Recenzuota kongreso medžiaga

EuroPsy

Lietuvos psichologų sąjunga

2015, Vilnius

Kongresą organizavo:

Lietuvos edukologijos universitetas

Lietuvos psichologų sąjunga

Kongreso savanoriai – Lietuvos psichologijos studentų asociacijos nariai

Kongreso mokslo komitetas:

Pirmininkė – doc. dr. Dalia Nasvytienė (Lietuvos edukologijos universitetas)

Doc. dr. Loreta Bukšnytė-Marmienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Prof. dr. Pentti Hakkarainen (Lietuvos edukologijos universitetas)

Prof. habil. dr. Viktoras Justickis (Mykolo Romerio universitetas)

Doc. dr. Evaldas Kazlauskas (Vilniaus universitetas)

Prof. dr. Rosita Lekavičienė (Kauno technologijos universitetas)

Prof. dr. Mindaugas Rugevičius (Klaipėdos universitetas)

Prof. dr. Gintautas Valickas (Vilniaus universitetas)

Prof. dr. Nida Žemaitienė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)

Kongreso organizacinis komitetas:

Pirmininkė – doc. dr. Ala Petruitytė

Žydrė Arlauskaitė

Vaida Bulotaitė

Doc. dr. Aušra Daugirdienė

Odetta Geleželytė

Brigita Gulbinaitė

Doc. dr. Tomas Lazdauskas

Dr. Juliana Lozovska

Andrius Markevičius

Albina Saikauskienė

Leidinių sudarė – Dalia Nasvytienė, Tomas Lazdauskas.

Lietuvių kalbos klausimais konsultavo – Lina Murinienė.

Tekstą anglų kalba redagavo patys autoriai.

ISBN 978-609-95608-2-3

© Lietuvos psichologų sąjunga

TURINYS

PRATARMĖ	10
PLENARINIAI PRANEŠIMAI	11
» LAIKO PERSPEKTYVA: TEORIJA IR TYRIMAI.....	13
<i>Audronė Liniauskaitė</i>	
» WHY CHILDREN’S PLAY AND PLAY RESEARCH IS WORTH OF PROMOTING?	14
<i>Pentti Hakkarainen</i>	
» DARBUOTOJŲ NESAUUGUMO DĖL DARBO PSICHOLOGINIAI ASPEKTAI: PRIELAIDOS, PADARINIAI, TYRIMŲ PERSPEKTYVOS	15
<i>Dalia Bagdžiūnienė</i>	
» PSYCHOLOGY IN SOCIETY – NOW AND IN THE FUTURE	16
<i>Anders Wahlberg</i>	
DISKUSIJOS	17
» PSICHOLOGINIS IR EDUKACINIS TESTAVIMAS: KAS JUOS SIEJA?	19
<i>Dalia Antinienė, Rasa Bubnienė, Gražina Gintilienė, Sigita Girdzijauskienė, Vida Gudauskienė, Palmira Kazlauskienė, Dalia Nasvytienė, Estera Švelniūtė Ašembergė</i>	
» VAIKO ŽAIDIMAS IR VAIKO RAIDA	20
<i>Pentti Hakkarainen, Nina Sajaniemi, Aušra Daugirdienė, Milda Brėdikytė, Agnė Brandišauskienė, Giedrė Sujetaitė-Volungevičienė</i>	
» GERAI TEN, KUR MŪSŲ NĖRA?.....	21
<i>Rasa Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Aistė Pranckevičienė, Laura Šeibokaitė</i>	
» ORGANIZACINĖS PSICHOLOGIJOS MADOS: AR TAI, KAS MADINGA ŠIANDIEN, BUS MADINGA RYTOJ?.....	22
<i>Marija Miselytė, Giedrė Genevičiūtė - Janonienė, Jurgita Lazauskaitė - Zabielskė</i>	
» MITAI IR FAKTAI APIE UGDOMĄJĮ VADOVAVIMĄ (VADINAMĄJĮ KOUČINGĄ).....	23
<i>Antanas Mockus</i>	
» AR TIKRAI SUSITINKA PSICHOLOGAI IR LGBT* (HOMOSEKSUALŪS, BISEKSUALŪS IR TRANSLYČIAI) KLIENTAI?	24
<i>Paulius Skruibis, Viktoras Keturakis, Antanas Mockus</i>	
» KODĖL SAVIŽUDYBIŲ PREVENCIJA LIETUVOJE NĖRA SĖKMINGA?.....	25
<i>Paulius Skruibis, Nida Žemaitienė, Valija Šap, Aurelija Kukenienė</i>	
» KAIP ATRASTI IR TUO DALINTIS, JEI VISUOMENĖS PALANKUMAS TYRĖJŲ IEŠKIJIMAMS MAŽĖJA	26
<i>Aurelija Stelmokienė, Giedrė Genevičiūtė - Janonienė</i>	
PRAKTINIAI SEMINARAI	27
» ATVIROS PRIEIGOS PRIE MOKSLINIŲ DUOMENŲ SISTEMOS POREIKIS PSICHOLOGIJOJE	29
<i>Alicija Juškienė</i>	
» DĖMESINGU ĮSISĄMONINIMU PAGRĮSTAS STRESO MAŽINIMAS	30
<i>Julius Neverauskas, Julius Burkauskas, Giedrė Žalytė</i>	

» PRIKLAUSOMYBĖS: KĄ PSICHOLOGAMS SVARBU ŽINOTI APIE ANONIMINES PAGALBOS SAU GRUPES?	30
<i>Raimonda Tomkevičienė</i>	

ŽODINIAI PRANEŠIMAI.....31

» HOPKINSO ŽODINĖS ATMINTIES TESTO (HVLT-R) ADAPTACIJOS LIETUVOJE BANDOMASIS TYRIMAS	33
<i>Albinas Bagdonas, Gabija Bužinskaitė, Ieva Džermeikaitė, Vytautas Jurkuvenas, Antanas Kairys, Goda Karpavičiūtė, Jolanta Koncevičienė, Feliksas Laugalys, Karolina Petraškaitė, Augustinas Rotomskis, Mykolas Šermukšnis, Olga Zamalijeva</i>	
» AR AUTORITETAS TURI LYTĮ? VYRŲ IR MOTERŲ SANTYKIO SU AUTORITETAIS KOKYBINĖ ANALIZĖ	34
<i>Ieva Bieliauskienė, Goda Rukšaitė, Gražina Gudaitė</i>	
» AR AŠTRIŲ POJŪČIŲ SIEKIS PROGNOZUOJA STUDENTŲ ALKOHOLIO VARTOJIMO YPATUMUS?	35
<i>Laima Bulotaitė</i>	
» PAAUGLIŲ POLINKIO Į SAVIŽUDYBĘ SĄSAJOS SU NERIMASTINGUMU, PABLOGĖJUSIA NUOTAIKA IR MIEGO KOKYBE	36
<i>Agnė Burkauskaitė, Liuda Šinkariova</i>	
» PACIENTŲ, SERGANČIŲ IŠEMINE ŠIRDIES LIGA IR DALYVAUJANČIŲ KARDIOLOGINĖS REABILITACIJOS PROGRAMAJE, BETA ADRENOBLOKATORIŲ VARTOJIMO RYŠYS SU KOGNITYVINĖMIS FUNKCIJOMIS	37
<i>Julius Burkauskas, Julija Brožaitienė, Adomas Bunevičius, Narseta Mickuvienė, Julius Neverauskas, Robertas Bunevičius</i>	
» DVASINGUMAS SENATVĖJE: ATVEJO ANALIZĖ	38
<i>Joana Butėnaitė, Jolanta Sondaitė</i>	
» IŠTĖSTINE STUDIJŲ FORMA STUDIJUOJANČIŲ ASMENŲ PSICHOLOGINĖS GEROVĖS YPATUMAI.....	39
<i>Ramutė Čepienė, Liana Brazdeikienė, Antanas Kairys, Audronė Liniauskaitė, Mindaugas Rugevičius, Laimis Bakševičius</i>	
» Į SPRENDIMUS SUTELKTA SAVIPAGALBOS PRIEMONĖ: AR GRAŽIAU IR DAUGIAU YRA GERIAU?	40
<i>Viktorija Čepukienė, Rytis Pakrošnis</i>	
» TEISMO PSICHIATRIJOS PACIENTŲ POREIKIAI: LYGINAMOJI ŠEŠIŲ EUROPOS ŠALIŲ DUOMENŲ ANALIZĖ	41
<i>Iлона Čėsniенė</i>	
» 7–10 METŲ VAIKŲ SUVOKTAS TEISĖJŲ IR TEISMŲ ĮVAIZDIS.....	42
<i>Ksenija Čunichina, Vytautas Navickas, Gintautas Valickas, Vilmantė Pakalniškienė, Eglė Malokviejūtė</i>	
» AMBIVALENCIJA PAGALBOS IŠ KITŲ ATŽVILGIU IKI BANDYMO NUSIŽUDYTI..	43
<i>Said Dadašev, Paulius Skruibis, Danutė Gailienė</i>	
» E. SVEIKATOS METODŲ TAIKYMO STRESINIŲ SUTRIKIMŲ PSICHOSOCIALINĖMS INTERVENCIJOMS GALIMYBĖS	44
<i>Jonas Eimontas, Evaldas Kazlauskas</i>	

» AR BUVO ĮMANOMA IŠVENGTI IŠPUOLIO STT? PAVIENIO ASMENS SUSIRŪPINIMĄ KELIANTIS ELGESYS PRIEŠ IŠPUOLĮ	45
<i>Emilija Garbaliuskaitė</i>	
» ORGANIZACINIO ĮSIPAREIGOJIMO PASEKMĖS DARBUOTOJUI IR ORGANIZACIJAI: SOCIALINIO PAGEIDAUJAMUMO REIKŠMĖ.....	46
<i>Giedrė Genevičiūtė-Janonienė, Auksė Endriulaitienė</i>	
» INTERNETINIŲ DIENRAŠČIŲ STRAIPSNIŲ, APRAŠANČIŲ SAVIŽUDYBES, KOMENTARŲ TURINYS: KOMENTATORIŲ EMOCINĖS REAKCIJOS, SUICIDINĖS MINTYS BEI DALIJAMI PATARIMAI	47
<i>Dovilė Genutytė, Laura Šeibokaitė</i>	
» PRIERAISIŠUMAS VIDURINĖS VAIKYSTĖS LAIKOTARPIU: ŽVELGIANT Į PIRMOJO TYRIMO LIETUVOJE REZULTATUS	48
» AR MOKYKLA VERTINA KŪRYBIŠKUS PAAUGLIUS?	49
<i>Sigita Girdzijauskienė, Irena Žukauskaitė, Gražina Gintilienė, Dovilė Butkienė, Kęstutis Dragūnevičius</i>	
» MOKINIŲ RŪKYMAS IR SU JUO SUSIJĘS ELGESYS 2001–2014 LIETUVOJE GYTS PROGRAMOS DUOMENIMIS.....	50
<i>Antanas Žigmantas Goštautas</i>	
» VAIKO PRIERAISIŠUMO INTERVIU (CAI): PIRMIEJI LIETUVOS VAIKŲ TYRIMO ŽINGSNIAI.....	51
<i>Izabelė Grauslienė, Lina Gervinskaitė-Paulaitienė, Rasa Barkauskienė</i>	
» PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MOKYMO SI MOTYVAI	52
<i>Vytautas Gudonis</i>	
» MOKYKLOS PSICHOLOGĖS, IŠGYVENUSIOS MOKINIO BANDYMĄ ŽUDYTIS, PATYRIMAS LŪKESČIŲ JOS ATŽVILGIU KONTEKSTE	53
<i>Brigita Gulbinaitė</i>	
» KAS GERIAU PROGNOZUOJA PAŽINTINĮ FUNKCIONAVIMĄ: PSICHOSOCIALINIAI VEIKSNIAI AR AMŽIUS?	54
<i>Vytautas Jurkuvėnas</i>	
» MOTINŲ BEI VAIKŲ ELGESIO PALYGINIMAS REMIANTIS TYRĖJŲ IR MOTINŲ VERTINIMAIS.....	55
<i>Roma Jusienė</i>	
» VAIKŲ SAVIREGULIACIJA IR KALBOS BEI SAVIŽINOS RAIDA.....	56
<i>Roma Jusienė</i>	
» KAS LEMIA IŠEMINE ŠIRDIES LIGA SERGANČIŲ PACIENTŲ, KURIEMS BŪDINGA IR NEBŪDINGA OBSTRUKcinė MIEGO APNĖJA, SUBJEKTYVIAI VERTINAMĄ MIEGĄ? D TIPO ASMENYBĖS SVARBA	57
<i>Alicja Juškienė, Aurelija Podlipskytė, Giedrius Varoneckas</i>	
» MOTYVAVIMO POKALBIO TAIKYMO GALIMYBĖS IR NUOTAIKOS REIKŠMĖ KOREGUOJANT IŠEMINE ŠIRDIES LIGA SERGANČIŲ PACIENTŲ SU SVEIKATA SUSIJUSĮ ELGESĮ.....	58
<i>Dalia Karpovaitė, Liuda Šinkariova, Raimonda Petrolienė, Jurga Misiūnienė, Loreta Zajančkauskaitė - Staskevičienė, Laura Alčiauskaitė</i>	
» GEDULO PO SAVIŽUDYBĖS YPATUMAI: REKOMENDACIJOS TEIKIANTIEMS PSICHOLOGINĘ PAGALBĄ.....	59
<i>Vaiva Klimaitė, Odeta Geleželytė, Paulius Skruibis, Danutė Gailienė</i>	

» SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ PATYRUSIŲ ASMENŲ STRESAS, NERIMAS, DEPRESIŠKUMAS.....	60
<i>Rasa Kuodytė-Kazielienė</i>	
» KAD NESAUGŪS DARBUOTOJAI NENUTOLTŲ: ORGANIZACIJOS TEISINGUMO SVARBA.....	61
<i>Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Ieva Urbanavičiūtė, Dalia Bagdžiūnienė</i>	
» TEISTŲ IR NETEISTŲ VYRŲ SOCIALINĖS INFORMACIJOS APDOROJIMO YPATUMAI VERTINANT NEVIENAREIŠMĖS SOCIALINES SITUACIJAS.....	62
<i>Andrius Lošakevičius</i>	
» EISMO SAUGUMO KLIMATAS LIETUVOJE: VAIRUOTOJŲ POŽIŪRIS Į EISMĄ MŪŠŲ ŠALYJE.....	63
<i>Rasa Markšaitytė, Laura Šeibokaitė, Auksė Endriulaitienė, Kristina Žardeckaitė - Matulaitienė, Aistė Pranckevičienė</i>	
» KOKIO ELGESIO IŠ IDEALIAUS LYDERIO TIKISI SVEIKATOS APSAUGOS SEKTORIAUS DARBUOTOJAI?.....	64
<i>Inga Minelgaitė - Snaebjornsson, Aurelija Stelmokienė, Auksė Endriulaitienė</i>	
» LIETUVOS IR ESTIJOS PROFESINIO RENGIMO CENTRŲ MOKINIŲ TARPKULTŪRINIS JAUTRUMAS.....	65
<i>Julita Navaitienė, Daiva Račelytė, Violeta Rimkevičienė</i>	
» GYVENIMO STILIUS, KONFLIKTŲ SPRENDIMO STILIAI IR PATIRIAMOS PATYČIOS DARBE: MEDIACINIO MODELIO ANALIZĖ.....	66
<i>Milda Perminienė, Roy M. Kern, Aidis Perminas</i>	
» TEISĖJŲ ELGESYS SU CIVILINIO GINČO ŠALIMIS.....	67
<i>Dovilė Petkevičiūtė - Barysienė, Gintautas Valickas, Kotryna Stupnianek, Ksenija Čunichina, Vita Mikuličiūtė, Kristina Vanagaitė</i>	
» IŠL PACIENTŲ, KONSULTUOTŲ MOTYVAVIMO POKALBIU, ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR ELGESIO YPATUMAI.....	68
<i>Raimonda Petrolienė, Liuda Šinkariova, Dalia Karpovaitė, Jurga Misiūnienė, Loreta Zajančauskaitė - Staskevičienė, Laura Alčiauskaitė</i>	
» VAIKŲ IR PAAUGLIŲ PSICHOLOGINĖ SVEIKATA: SAMPRATOS PROBLEMATIKA.....	69
<i>Ala Petrulytė, Tomas Lazdauskas</i>	
» ĮRODYMAIS GRĮŠTAS ĮVERTINIMAS: AR MES JĮ TURIME? AR MUMS JO REIKIA?.....	70
<i>Aistė Pranckevičienė, Adomas Bunevičius</i>	
» 12–18 MĖN. KŪDIKIO-MAMOS AFEKTŲ DERMĖ IR KŪDIKIO PAŽINIMO RAIDA.....	71
<i>Gintarė Pupinytė, Dalia Nasvytienė</i>	
» PRADINIO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MATEMATIKOS PASIEKIMŲ VEIKSNIAI: VYKDOMŲJŲ FUNKCIJŲ VAIDMUO.....	72
<i>Lauryna Rakickienė</i>	
» DARBO NETURINČIO JAUNIMO SUBJEKTYVI GEROVĖ: SAVĖS ATJAUTIMO IR PSICHOLOGINIO KAPITALO REIŠMĖ.....	73
<i>Eglė Sabaitytė, Aistė Diržytė</i>	
» TYPISKAS PAŽEIDĖJAS: AR GALIMA NUPIEŠTI JO PSICHOLOGINĮ PORTRETĄ? ...	74
<i>Justina Slavinskienė, Kristina Žardeckaitė - Matulaitienė, Auksė Endriulaitienė, Rasa Markšaitytė, Aistė Pranckevičienė, Laura Šeibokaitė</i>	

» PADALINIO REZULTATYVUMAS PAVALDINIŲ POŽIŪRIU: AR TIK VADOVAS YRA SVARBUS?	75
<i>Aurelija Stelmokienė, Auksė Endriulaitienė</i>	
» ANKSTYVOSIOS VAIKYSTĖS SAVIREGULIACIJOS IR VAIDMENINIŲ ŽAIDIMŲ SAŠAJOS	76
<i>Giedrė Sujetaitė-Volungevičienė</i>	
» LIETUVIŲ IR LENKŲ JAUNUOLIŲ ETNINIO TAPATUMO YPATUMAI	77
<i>Aldona Vaičiulienė</i>	
» DĖMESINGU ĮSISĄMONINIMU GRĮSTA STRESO MAŽINIMO PROGRAMA: AR TIKRAI TIK STRESUI MAŽINTI?	78
<i>Ieva Vasionytė, Miglė Dovydaitytė</i>	
» TARPASMENINIAI SANTYKIAI PO SPECIALIZUOTOS POTRAUMINIO STRESO PSICHOTERAPIJOS: KĄ KALBA KLIENTAI?	79
<i>Paulina Želvienė, Evaldas Kazlauskas</i>	
» ASMENS, ŠEIMOS IR APLINKOS VEIKSNIŲ SAŠAJOS SU MOKINIŲ KŪRYBIŠKUMU: MITAI IR TIKROVĖ	80
<i>Irena Žukauskaitė, Gražina Gintilienė, Sigita Girdzijauskienė, Kęstutis Dragūnevičius, Dovilė Butkienė</i>	
STENDINIAI PRANEŠIMAI	81
» DARBUOTOJŲ PASIRENGIMAS KEISTI SAVO GYVENSENOS ĮPROČIUS: SAŠAJOS SU RŪKYMU, ALKOHOLIO VARTOJIMU, NUOVARGIU IR MIEGUISTUMU	83
<i>Laima Bulotaitė, Dovilė Šorytė, Rasa Šidagytė, Sigita Vičaitė</i>	
» PATENKINTI SAVO DARBU SLAUGYTOJAI: MISIJA ĮMANOMA?	84
<i>Ilona Čėsniienė, Rūtenė Vilkaitė</i>	
» PAAUGLIŲ SOCIALINIO ATSITRAUKIMO TIPŲ, TĖVŲ AUKLĖJIMO STILIAUS IR BENDRAAMŽIŲ ATSTŪMIMO SAŠAJOS	85
<i>Rūta Česnulytė, Ala Petrulytė</i>	
» NUOSTATŲ KREIPTIS PSICHOLOGINĖS PAGALBOS IR EMOCINIO INTELEKTO SAŠAJOS	86
<i>Julija Gečaitė, Gina Levickienė</i>	
» THE THEMATIC SOCIAL ROLE-PLAY AS A MEDIA FOR THE FORMATION OF THE SYMBOLIC FUNCTION IN PRESCHOOL CHILDREN OF COLOMBIA	87
<i>Claudia Ximena González Moreno</i>	
» PIRMŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ ADAPTAVIMOSI MOKYKLOJE RODIKLIŲ SAŠAJOS	88
<i>Virginija Guogienė, Aušra Kaukėnienė</i>	
» 12–18 METŲ MOKINIŲ ELEKTRONINIŲ PATYČIŲ RYŠYS SU NUOSTATOMIS PRAŠYTI PAGALBOS	89
<i>Loreta Gustainienė, Dovilė Valiūnė</i>	
» GLOBALIOSIOS MOTYVACIJOS IR LAIKO PERSPEKTYVOS SAŠAJOS	90
<i>Antanas Kairys, Ieva Urbanavičiūtė</i>	
» ĮKALINTŲ ASMENŲ PATIRIAMŲ ŠEIMOS RYŠIŲ YPATUMAI	91
<i>Daiva Karkockienė, Karolina Arelytė</i>	
» 5–8 METŲ VAIKŲ PROCEDŪRINIO TEISINGUMO RAIŠKA	92
<i>Vilmantė Lukauskaitė, Aušra Daugirdienė</i>	

» LĒTINĒMIS ALERGINĒMIS LĪGOMIS SERGANĀIUS VAIKUS AUGINANĀIŪ MOTINŪ MOTINYSTĒS STRESO YPATUMAI	93
<i>Monika MatonytĒ, Aidas Perminas, Evelina ViduolienĒ</i>	
» DARBUOTOJŪ SUVOKIAMOS PROAKTYVAUS ELGESIO DARBE PRIELAIDOS IR PADARINIAI: FOKUSUOTŪ GRUPIŪ TYRIMAS	94
<i>Marija MiselytĒ, Dalia BagdžiūnienĒ</i>	
» MIEGO HIGIENOS UŖSĪĒMIMO POVEIKIS FORMUOJANT ADEKVAĀIUS STUDENTŪ MIEGO ĮSITIKINIMUS	95
<i>AgnĒ MurauskaitĒ, Kristina ŹardeckaitĒ-MatulaitienĒ</i>	
» PATYĀIŪ DARBE VERTINIMAS TARP LIETUVOS DARBUOTOJŪ: NEIGIAMŪ POELGIŪ KLAUSIMYNO (PATIKSLINTOS VERSIJOS) PSICHOMETRINĒS CHARAKTERISTIKOS	96
<i>Milda PerminienĒ, Guy Notelaers</i>	
» STUDENTŪ STRESO PERKROVA IR ĮVEIKOS STRATEGIJOS	97
<i>Margarita PileckaitĒ-MarkovienĒ, Jolanta MichalkeviĒ</i>	
» 15–17 METŪ PAAUGLIŪ PATIRIAMAS STRESAS IR JO ĮVEIKOS STRATEGIJOS	98
<i>Margarita PileckaitĒ-MarkovienĒ, AistĒ ŖiukštienĒ</i>	
» LIETUVOS UNIVERSITETŪ STUDENTŪ PROFESINIO TAPATUMO RAIŖKOS YPATUMAI	99
<i>BirutĒ PociūtĒ, Ieva UrbanaviĀiūtĒ, Antanas Kairys, AudronĒ LiniauskaitĒ</i>	
» ASMENYBINIŪ BEI KONTEKSTINIŪ VEIKSNIŪ SĄSAJOS SU APLINKĄ TAUSOJANĀIA ELGSENA	100
<i>Mykolas Simas PoŖkus, RĒta ŹukauskienĒ</i>	
» 14–18 METŪ MOKINIŪ PSICHOLOGINIŪ POREIKIŪ PATENKINIMO IR PRISITAIKYMO MOKYKLOJE SĄSAJOS	101
<i>SaulĒ RaiŹienĒ, UrtĒ RuzgaitĒ, Ingrida GabrielaviĀiūtĒ, Renata Garckija</i>	
» GEBĒJIMO ATPAŹINTI VEIDUS SKIRTUMAI TARP ĮVAIRIAUS AMŹIAUS GRUPIŪ YPATUMAI	102
<i>Albina SaikauskienĒ, AuŖra DaugirdienĒ</i>	
» KOKIŪ SUNKUMŪ MOKYDAMIESI DARBO VIETOJE PATIRIA BŪSIMIEJI PSICHOLOGIJOS MOKYTOJAI?	103
<i>Albina SaikauskienĒ, Tomas Lazdauskas</i>	
» VAIKŪ ŖIURKŖTUMO IR NEEMOCINGUMO BRUOŹAI: KAIP IŖSVENGTI RIMTŪ ELGESIO PATOLOGIŪ?	104
<i>Ieva SalialionĒ</i>	
» SUTUOKTINIŪ BENDRAVIMO ĮGŪDŹIŪ IR PRIERAISUMO PRIE PARTNERIO DIMENSIJŪ REIKŖMĒ JŪ PASITENKINIMUI SANTUOKA PIRMAISIAIS SANTUOKOS METAIS	105
<i>DanutĒ SavickaitĒ, Kristina ŹardeckaitĒ-MatulaitienĒ</i>	
» ONKOLOGINĒMIS LĪGOMIS SERGANĀIŪ SUAUGUSIŪJŪ PASITENKINIMO GYVENIMU RYŖSYS SU GYVENIMO KOKYBE IR RELIGINGUMU	106
<i>Erika StrolienĒ</i>	
» STUDENTŪ A TIPO ASMENYBĒS BRUOŹŪ SĄSAJOS SU STRESOGENINIŪ SITUACIJŪ ĮVEIKIMO STRATEGIJOMIS	107
<i>Andrius Ŗmitas, Aidas Perminas</i>	

» VYRESNIŲ KLASIŲ MERGINŲ IŠ TĖVŲ PATIRIAMOS EMOCINĖS PRIEVARTOS IR NEPASITENKINIMO KŪNU SĄSAJOS	108
<i>Eglė Urvelytė, Kamilė Dinigevičiūtė, Aidas Perminas</i>	
» 13–17 METŲ MOKINIŲ PYKČIO KONTROLĖS IR AGRESIJOS SĄSAJOS	109
<i>Dovilė Valiūnė, Aidas Perminas</i>	
» STUDENTŲ AKADEMINIO NESĄŽININGUMO IR AKADEMINIO SAVIVEIKSMINGUMO SĄSAJA.....	110
<i>Loreta Zajančauskaitė-Staskevičienė, Ugnė Vasiliauskaitė</i>	
» LĒTINĖMIS LIGOMIS SERGANČIŲ PACIENTŲ ĮSITIKINIMAI APIE GYDYMĄ IR JŲ VEIKSNIAI.....	111
<i>Olga Zamalijeva, Roma Jusienė, Jolita Badarienė</i>	
» EMOCIJŲ ATPAŽINIMO IŠ BALSO YPATUMAI.....	112
<i>Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Inga Arūnaitė</i>	
» 16–18 METŲ PAAUGLIŲ SOCIALINĖS KOMPETENCIJOS SĄSAJOS SU JŲ ROMANTINIŲ SANTYKIŲ PATIRTIMI.....	113
<i>Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Kristina Kavaliauskaitė</i>	
» STUDENTŲ KŪNO SUDEJIMO IR PATRAUKLUMO VERTINIMO SKIRTUMAI SAVO IR KITŲ POŽIŪRIU	114
<i>Rasa Žekaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė</i>	
» SOCIALINIŲ DEMOGRAFINIŲ RODIKLIŲ SĄSAJOS SU MOTERŲ ĮSITRAUKIMO Į KRŪTŲ SAVITIKRĄ STADIJOMIS PAGAL TRANSTEORINĮ MODELĮ.....	115
<i>Jovita Žibūdaite, Aidas Perminas</i>	

PRATARMĖ

Lietuvos edukologijos universiteto psychologams šie metai ypatingi. Universitetas pirmą kartą yra Lietuvos psichologų kongreso šeimininkas, o Psichologijos katedra mini 70-ies metų sukaktį.

Džiaugiamės, kad psichologų bendruomenė išgirdo mūsų pasiūlytą kvietimą – Ieškoti, atrasti, dalintis. Sulaukėme gausaus dalyvių būrio, tyrimų ir diskusijų įvairovės. Ji atspindi svarbiausias psichologijos mokslo ir praktikos plėtojimo kryptis, profesinės veiklos pasiekimus bei jų refleksiją. Greta pripažintų temos autoritetų ryškėja naujos pavardės, kviečiama svarstyti išskylančias aktualijas, apmąstyti jau išbandytus ir neseniai sukurtus pagalbos būdus.

Tikimės, kad susitikimai įkvėps naujiems darbams, papildys visų ir kiekvieno profesinę esybę.

Organizatoriai

PLENARINIAI PRANEŠIMAI

LAIKO PERSPEKTYVA: TEORIJA IR TYRIMAI

TIME PERSPECTIVE: THEORY AND RESEARCH

Audronė Liniauskaitė

Klaipėdos universiteto profesorė

Psichologinio laiko tyrimai niekada nebuvo pati populiariausia psichologinių tyrimų kryptis, tačiau visuomet būdavo ištikimų ir šiai temai atsidavusių tyrėjų grupių. Pastaruoju metu tyrėjų dėmesys sutelktas į laiko perspektyvą (LP). Šiandien LP suprantama kaip „dažniausiai nesąmoninga asmeninė nuostata, kurią kiekvienas mūsų turi laiko atžvilgiu, ir procesas, kurio metu nuolatinis egzistencijos srautas padalijamas į laiko kategorijas, o tai padeda sutvarkyti, susieti ir įprasmiti mūsų gyvenimus“ (Zimbardo, Boyd, 2008, p. 51). LP naudojama formuojant asmens požiūrį į save, pasaulį, santykius; koduojant, saugojant, atgaminant praeities įvykius, taip pat formuojant tikslus, lūkesčius ir scenarijus. Tai gana stabilus psichikos darinys, kuris dalyvauja tvarkant psichikos reiškinius, turinčius laiko žymę (prisiminimus, dabarties išgyvenimus, ateities tikslus), ir apibrėžia asmens santykį su skirtingomis laiko zonomis (praetimi, dabartimi, ateitimi) (Kairys, 2010). Laiko perspektyvos tyrimų lauke išskiriamos dvi teorinės paradigmos: 1) LP suprantanti kaip į ateitį nukreiptą fokusą (daugiausia siejama su Nuttino ir jo mokinių darbais), ir 2) LP aiškinanti kaip daugiakomponentį reiškinį, siejamą su visomis trimis laiko zonomis – praetimi, dabartimi ir ateitimi (ši kryptis kyla iš Lewino idėjų, ryškiausias šių laikų tyrėjas – Zimbardo). Šiandien intensyviai plėtojamoms abi paradigmos, ypač antroji, jungianti tyrėjus iš daugelio pasaulio šalių, tačiau takoskyra tarp jų, aiškinant kertinius klausimus, nemažėja. Šiuolaikiniai LP tyrimai koncentruojasi į keletą problemų: tai mėginimas rasti LP vietą psichinių reiškinių struktūroje; LP ryšių su kitais reiškiniais paieškos; tarpkultūriniai tyrimai, siekiant nustatyti, ar tai universalus, ar kultūriškai specifiškas reiškinys. Apibendrinant tyrimus, galima teigti, kad: 1) gausėja tyrimų, rodančių, kad laiko perspektyva santykinai stabilus ir ilgalaikis reiškinys; 2) laiko perspektyva yra labai svarbus daugelio reiškinių, ypač tokių, kaip psichologinė gerovė, psichoaktyvių medžiagų vartojimas ar rizikingas elgesys, prognostinis kintamasis. 3) Daugėja įrodymų, kad laiko perspektyva gali būti kultūriškai universalus reiškinys.

WHY CHILDREN'S PLAY AND PLAY RESEARCH IS WORTH OF PROMOTING?

KODĖL VERTA SKATINTI VAIKŲ ŽAIDIMĄ IR ŽAIDIMO TYRIMUS?

Pentti Hakkarainen

Lietuvos edukologijos universiteto profesorius

Children's first independent activity has been a real dilemma for psychology. Definitions easily are found more than hundred. Is it possible to study a phenomenon, which cannot be properly defined? Situation is getting worse in the whole world because advanced forms of play hardly exist any more. A new challenge is the need for teaching playing to preschoolers by adults in early education institutions. Why? Shortly central reasons are: 1) brain development, 2) school readiness, 3) development of imagination and creativity, 4) socio-cultural and personality development. We recommend joint play activity of adults and children as research platform for developing new play experiences.

DARBUOTOJŲ NESAUGUMO DĖL DARBO PSICHOLOGINIAI ASPEKTAI: PRIELAIDOS, PADARINIAI, TYRIMŲ PERSPEKTYVOS

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE EMPLOYEE JOB INSECURITY: ANTECEDENTS, CONSEQUENCIES AND RESEARCH PROSPECTS

Dalia Bagdžiūnienė

Vilniaus universiteto docentė

Dinamiška ir nuolat kintanti organizacijų funkcionavimo ir verslo aplinka kelia neapibrėžtumo valdymo iššūkius ne tik organizacijoms, bet ir kiekvienam darbuotojui. Šis neapibrėžtumas yra neatsiejama dviejų tipų asmens ir darbo santykių dalis: jis būdingas asmens ir darbo rinkos santykiui (darbo rinkos nesaugumas) bei asmens ir darbo konkrečioje organizacijoje santykiui (nesaugumas dėl darbo). Pastarasis aspektas analizuojamas daugelyje užsienio mokslininkų tyrimų, tačiau Lietuvoje šios srities tyrimų nėra daug. Nesaugumas dėl darbo (angl. *job insecurity*) apibrėžiamas kaip darbuotojui kylanti grėsmė prarasti darbo vietą, atlygį ir (ar) palankias darbo sąlygas (Sverke, Hellgren, 2002; Greenhalgh, Rosenblatt, 1984). Tai vienas stipriausių streso darbe šaltinių, kurio pasekmės yra reikšmingos ne tik organizacijoms, jų veiklos rezultatams ir veiklos stabilumui, bet ir darbuotojų požiūriui į darbą, organizaciją, ištraukimui į darbą bei psichologinei gerovei. Tyrimai rodo, kad nesaugumas dėl darbo yra individuali darbuotojų reakcija į neapibrėžtumą dėl darbo stabilumo bei perspektyvų. Tačiau tam tikromis sąlygomis (pvz., diegiant organizacijose permainas) šis reiškinys gali įgauti platesnį mastą ir paskatinti nepageidaujamas ir sunkiai valdomas organizacijoms pasekmes. Todėl jo prevencijos, įveikos ir valdymo būdai apima individualius įveikos metodus bei organizacinio lygmens strategijas. Tuo tikslu aktualu tirti ne vien nesaugumo dėl darbo pasekmes, bet ir jo prielaidas bei individualius ir organizacinius konteksto veiksnius.

Pranešime aptariami nesaugumo dėl darbo psichologiniai aspektai, pristatomi pagrindiniai Lietuvos organizacijų darbuotojų nesaugumo dėl darbo raiškos, pasekmių, prielaidų ir moderuojančių sąlygų kompleksinio tyrimo rezultatai. Tyrimas vyko 2012–2014 metais, dalyvavo 1290 įvairių organizacijų darbuotojų, taikytas kompleksinis tyrimo įrankių rinkinys, į kurį įtraukti nesaugumo dėl darbo individualių, vadovavimo, grupės bei organizacinio lygmens prielaidų, pasekmių bei konteksto veiksmų vertinimo metodai. Šių rezultatų pagrindu aptariami probleminiai taikomieji nesaugumo dėl darbo psichologinių tyrimų aspektai bei perspektyvos.

PSYCHOLOGY IN SOCIETY – NOW AND IN THE FUTURE

PSICHOLOGIJA VISUOMENĖJE – DABAR IR ATEITYJE

Anders Wahlberg

Švedijos psichologų asociacijos prezidentas

Europe is facing many problems. The stress increases with high sick leave as a result. Many countries in Europe are affected by economic problems, war is in the neighborhood. Many people have relationship problems, both with their partners but also with children and parents. The environment must be improved and emissions reduced if our children should have a good world to live in. We are facing a big challenge that requires a solution. The solution to many of the problems is about psychology and psychologists. Our knowledge is important. In order to assist the psychologists, both researchers and practitioners, and Swedish Psychological Association in many different ways assisted decision-makers. Psychologists must take more space in the society and in debate if we are to get through the problems. In Sweden we have come a long way with assistance in the environment with “psychologists for sustainable development”. Minister of Social Affairs and Social Security Minister uses us as experts to reduce ill health. Swedish Psychological Association runs a website with psychological knowledge, which in 2014 had 2 million unique visitors.

DISKUSIJOS

PSICHOLOGINIS IR EDUKACINIS TESTAVIMAS: KAS JUOS SIEJA?

PSYCHOLOGICAL AND EDUCATIONAL TESTING: WHAT UNIFIES THEM?

Dalia Antinienė, Rasa Bubnienė, Gražina Gintilienė, Sigita Girdzijauskienė, Vida Gudauskienė, Palmira Kazlauskienė, Dalia Nasvytienė, Estera Švelniūtė Ašembergė

LPS Psichologinio įvertinimo ir testavimo komitetas

dalia.nasvytiene@leu.lt

Ir psichologinį, ir edukacinį testavimą sieja bendra istorija, tapatūs profesinės veiklos standartai (pvz., Tarptautinės testų komisijos gairės, 2000). Sėkmingas kliento problemos sprendimas reikalauja tinkamo specialistų pasirengimo kurti, adaptuoti ir (ar) taikyti testavimo įrankius. Šiuo metu Lietuvoje susiklostė dvi-lypė situacija. Ir švietimo politikai, ir visuomenė iš testuotojų reikalauja labai tiksliai kalibruoti gebėjimų, žinių, pasiekimų ir kt. darinių lygį, teikti suprantamą grįžtamąjį ryšį, prisiimti atsakomybę už rezultatų objektyvumą. Tai tampa rimtu iššūkiu, nes nėra testavimo praktiką reglamentuojančio įstatymo, neaišku, kas užtikrina reikiamas testuotojų kompetencijas, kokie žmogiškieji ir technologiniai ištekliai laiduoja nešališką ir kokybišką testavimo paslaugą. Nesame tikri, ar testuojamieji pajėgūs suprasti įvertinimo rezultatus, o sukurtos žinios panaudojamos žmogaus gerovės labui. Diskusijos metu kristalizuosime nuomonę, kaip spręsti susidariusią situaciją. Diskusijoje dalyvaus Nacionalinio egzaminų centro atstovė. Kviečiame dalyvauti psichologus ir edukologus, kuriems rūpi šiuo metu susiklosčiusi testavimo padėtis švietimo sistemoje ir iššūkių sprendimas.

VAIKO ŽAIDIMAS IR VAIKO RAIDA

CHILDREN'S PLAY AND PLAY DEVELOPMENT

**Pentti Hakkarainen¹, Nina Sajaniemi², Aušra Daugirdienė¹,
Milda Brėdikytė¹, Agnė Brandišauskienė¹, Giedrė Sujetaitė-Volungevičienė¹**

¹Lietuvos edukologijos universitetas

phakkar@gmail.com

²Helsinkio universitetas

Recent surveys have revealed a clear tendency of disappearing of imaginative role-play in east and west. At the same time children's early use of modern technology has increased very rapidly (use of tablet computers, modern cell phones etc.). US pediatrics recommended that all screen technology should not be used with children under two years. But recommendation has not been heard. The goal of the round table is to present fresh research based knowledge on developmental changes in early childhood. The following themes are dealt with: 1. What are the latest findings on the relation between early interaction and brain architecture? 2. Why play is important in general development and in self-regulation? 3. What competences are needed in the present situation of early education? 4. How play and children's wellbeing and play development is connected? 5. What kind of research is needed on play and child development in Lithuania?

GERAI TEN, KUR MŪSŲ NĖRA?

IS IT GOOD THERE, WHERE WE ARE ABSENT?

Rasa Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Aistė Prancevičienė, Laura Šeibokaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

r.marksaityte@smf.vdu.lt

Per pastaruosius 20 metų vyko intensyvi lietuvių emigracija į įvairias pasaulio šalis ir šiuo metu užsienyje gyvena per 500 tūkst. lietuvių. Dažniausiai kaip pagrindinė emigracijos priežastis įvardijama prasta šalies ekonominė situacija ir sakoma, jog nepasitenkinimas ja verčia žmones išvykti svetur ieškoti geresnio ir sotesnio gyvenimo. Tačiau reikia pripažinti ir tai, kad moksliniuose tyrimuose neretai tiesioginio ryšio tarp emigracijos masto ir ekonominių rodiklių nerandama. Kita vertus, tikrai žemas subjektyviai suvokiamos gerovės lygis Lietuvoje kontrastuoja su gana sėkminga pastarųjų dešimtmečių ekonomine raida. Taigi galima teigti, jog svarbus emigracijos veiksnys yra ne tiek tam tikros šalies ekonominės sąlygos, kiek subjektyvus jų vertinimas. Todėl žemas lietuvių pasitenkinimas gyvenimu ir dideli emigracijos rodikliai skatina labiau tyrinėti asmens gerovės reiškinį, atskleidžiant jį lemiančius psichologinius ir socialinius procesus. Todėl pagrindinis simpoziumo tikslas – suburti lietuvių gerovės bei emigracijos problemomis besidominčius specialistus į mokslinę diskusiją ir apibendrinti iki šiol Lietuvoje surinktus mokslinius duomenis apie emigracijos procesus, priežastis bei padarinius.

ORGANIZACINĖS PSICHOLOGIJOS MADOS: AR TAI, KAS MADINGA ŠIANDIEN, BUS MADINGA RYTOJ?

FASHIONS IN ORGANIZATIONAL PSYCHOLOGY: WHETHER THE FASHION
OF TODAY WILL BE THE FASHION OF TOMORROW?

Marija Miselytė, Giedrė Genevičiūtė - Janonienė,

Jurgita Lazauskaitė - Zabielskė

LPS Organizacinės psichologijos komitetas

organizacine.psichologija@psichologusajunga.lt

Turbūt kiekvienas, akyčiau besidomintis organizacine psichologija, pastebės, kad vis atsiranda dalykų, kurie tam tikru metu tampa labai madingi, pavyzdžiui, emocinis intelektas, ugdomasis vadovavimas (angl. coaching), pozityvus įsitraukimas į darbą, tačiau ilgainiui susidomėjimas jais nublanksta. Galbūt tai tėra natūrali reakcija į naują reiškinį, o gal kur kas sudėtingesni dalykai? LPS Organizacinės psichologijos komitetas kviečia kartu pasvarstyti ir atsakyti į klausimus: kokios mados šiandien vyrauja organizacinės psichologijos moksle ir praktikoje ir kurios iš jų, tikėtina, bus aktualios rytoj? Kaip atsiranda ir dingsta mados organizacinėje psichologijoje? Mokslas praktikai ar praktika mokslui diktuoja madas? Ar iš tiesų nauji dalykai yra nauji, ar tik naujai pavadinti seni? Koks organizacijos psichologo vaidmuo formuojantis madoms ir jų laikantis? Diskusijoje laukiami visi organizacinės psichologijos srityje dirbantys ir ja besidomintys!

MITAI IR FAKTAI APIE UGDOMĄJĮ VADOVAVIMĄ (VADINAMĄJĮ KOUČINGĄ)

MYTHS AND FACTS ABOUT COACHING

Antanas Mockus

Mykolo Romerio universitetas

mockus.antanas@gmail.com

Ugdomasis vadovavimas (vadinamasis koučingas) yra tarpdisciplininis, vis dar besiformuojantis ugdymo metodas. Dėl to atsiranda visokių neaiškumų, interpretacijų, išankstinių nuostatų, kurios trukdo suprasti, kas yra tas ugdomasis vadovavimas. Diskusijos metu, aptardami pagrindinius teiginius, kuriuose atsispindi iškreiptas ugdomojo vadovavimo vaizdas, sieksime aiškesnio, tikslesnio supratimo apie šį ugdymo metodą. Diskusijoje dalyvauja:

Tomas Misiukonis – „ICF Global“ asocijuotasis ugdomojo vadovavimo specialistas ir lektorius, pirmųjų lietuviškų knygų apie ugdomąjį vadovavimą autorius.

Dr. Aistė Dromantaitė – Mykolo Romerio universiteto docentė, mokymų lektorė, sertifikuota ugdomojo vadovavimo specialistė.

Lėda Turai-Petrauskienė, ugdomojo vadovavimo specialistė (Master Certified Coach), supervizorė, mokymų trenerė ir Tarptautinės ugdomojo vadovavimo federacijos (ICF) viceprezidentė.

Antanas Mockus – klinikinis psichologas, LPS Psichikos sveikatos politikos komiteto pirmininkas, Mykolo Romerio universiteto lektorius.

AR TIKRAI SUSITINKA PSICHOLOGAI IR LGBT* (HOMOSEKSUALŪS, BISEKSUALŪS IR TRANSLYČIAI) KLIENTAI?

DO PSYCHOLOGISTS AND LGBT* CLIENTS REALLY MEET?

Paulius Skruibis¹, Viktoras Keturakis², Antanas Mockus³

¹ Vilniaus universitetas

paulius@skruibis.lt

² Kitokie projektai

³ Mykolo Romerio universitetas

Diskusijos tikslas – aptarti, kiek mes, psichologai, esame pasiruošę teikti savo paslaugas LGBT* (homoseksualiems, biseksualiems ir translyčiams) žmonėms. Pasiruošę reiškia suvokiame savo bei aplinkinių nuostatas ir galime jas suskliausti, kad netrukdytų darbui, suvokiame LGBT* žmonių situaciją ir problemas, kurių jiems kyla gyvenant Lietuvoje. Kokias paslaugas galime pasiūlyti ir kas mums gali trukdyti efektyviai ir profesionaliai dirbti su LGBT* žmonėmis? Diskusijos pradžioje pristatysime dviejų internetinių apklausų rezultatus: 1) psichologų apklausos apie patirtį dirbant su LGBT* žmonėmis; 2) LGBT* žmonių apklausos apie jų lūkesčius psichologams bei turimą psichologinės pagalbos patirtį.

Vartojamų sąvokų paaiškinimas:

LGB* žmonės (seksualinė orientacija) – homoseksualūs, biseksualūs ir kiti neheteroseksualių tapatybių žmonės.

Translyčiai žmonės (lytinis tapatumas) – žmonės, kurie tapatinasi su kita nei savo biologine lytimi arba nesitapatina su nė viena lytimi; kiti žmonės, neatitinkantys konvencinių lyčių normų.

KODĖL SAVIŽUDYBIŲ PREVENCIJA LIETUVOJE NĖRA SĖKMINGA?

WHY SUICIDE PREVENTION IS NOT SUCCESSFUL IN LITHUANIA?

Paulius Skruibis¹, Nida Žemaitienė², Valija Šap³, Aurelija Kukienė⁴

¹ Vilniaus universitetas, „Jaunimo linija“

paulius@skruibis.lt

² Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

³ Kupiškio technologijos ir verslo mokykla, Respublikinė Panevėžio ligoninė

⁴ VšĮ Kupiškio rajono savivaldybės pirminės asmens sveikatos priežiūros centras

Lietuva kelis dešimtmečius pasižymi dideliais savižudybių rodikliais, tačiau sėkmingos savižudybių prevencijos sistemos kol kas nepavyko sukurti. Kodėl? Koks gali būti vietos bendruomenių vaidmuo? Įžanga į diskusiją – savižudybių prevencijos iniciatyvos „Kupiškio projektas“ pristatymas. Projekto sumanymas kilo neatsitiktinai – Kupiškio rajonas ne vienerius metus pasižymėjo didžiausiais savižudybių rodikliais. Atsižvelgiant į surinktą informaciją apie esamus specialistų resursus, parengti reagavimo į savižudybių riziką algoritmai. Šie algoritmai patvirtinti Kupiškio rajono tarybos. Surengti savižudybių prevencijos mokymai seniūnijose dirbantiems specialistams, medicinos, policijos darbuotojams, socialiniams darbuotojams, psichologams. Taip pat organizuoti mokymai mokytojams, medikams ir policijos darbuotojams apie probleminio alkoholio vartojimo nustatymą, pagalbos ir prevencijos galimybes. Be psichologinės pagalbos ketinantiems nusižudyti, buvo pradėta sistemiškai teikti pagalbą mėginusiems nusižudyti.

Projekto vykdytojai: Valija Šap, Aurelija Kukienė, dr. Paulius Skruibis, prof. Nida Žemaitienė, prof. Danutė Gailienė, dr. Aurelijus Veryga, dr. Arūnas Germanavičius, dr. Vladas Lašas, Lina Dusevičienė ir kiti. Projektas yra savanoriškas ir nėra finansuojamas jokios institucijos ar asmens.

KAIP ATRASTI IR TUO DALINTIS, JEI VISUOMENĖS PALANKUMAS TYRĖJŲ IEŠKOJIMAMS MAŽĖJA

HOW TO DISCOVER AND TO SHARE IF RESEARCH FRIENDLY
ENVIRONMENT SHRINKS

Aurelija Stelmokienė, Giedrė Genevičiūtė - Janonienė

Vytauto Didžiojo universitetas

a.stelmokiene@smf.vdu.lt

Akademinės bendruomenės atstovus bei psichologus praktikus kviesime diskutuoti apie mažėjantį visuomenės palankumą tyrimams ir dėl to kylančius iššūkius tyrėjams. Šiuos gana kategoriškus teiginius diskusijoje bandysime iliustruoti realiomis situacijomis. Tyrimų, įgyvendinamų tiek studentų, tiek patyrusių mokslininkų, daugėja, o populiacija mažėja. Be to, potencialūs tiriamieji dažnai išsako nusivylimą dalyvavimu įvairiuose tyrimuose, remdamiesi savo ankstesne patirtimi. Taigi socialinių mokslų srities tyrėjai teigia, jog tampa vis sunkiau pritraukti potencialių tyrimo dalyvių. Ši tendencija pastebima ir skirtingų krypčių psichologijos tyrimuose. Todėl diskusijos dalyvius skatinsime dalintis savo patirtimi ir rasti būdų, kaip tyrėjų ieškojimus padaryti patrauklesnius. Kviečiame kartu ieškoti atsakymų į klausimus: kas tyrimą daro patrauklų? Kaip pavyksta pritraukti tiriamuosius dalyvauti tyrimuose? Bendra tyrimų duomenų bazė – iliuzija ar ateities realybė?

PRAKTINIAI SEMINARAI

ATVIROS PRIEIGOS PRIE MOKSLINIŲ DUOMENŲ SISTEMOS POREIKIS PSICHOLOGIJOJE

THE NEED OF OPEN-ACCESS TO SCIENTIFIC INFORMATION SYSTEM IN
PSYCHOLOGY

Alicja Juškienė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas
alicja.juskiene@gmail.com

Mokslo pažanga yra grįsta ankstesniais pasiekimais ir laimėjimais ir didele dalimi priklauso nuo mokslinės informacijos prieinamumo ir sklaidos. Intensyvėjant technologijomis grįstai komunikacijai, psichologijos mokslui keliami nauji iššūkiai – ne tik atsiranda naujų galimybių dalintis moksliniais duomenimis, bet ir išauga poreikis šiuos duomenis pristatyti ir komentuoti kitoms suinteresuotoms auditorijoms: mokslinių žurnalų leidėjams, mokslinius tyrimus finansuojančioms institucijoms, politikams, verslui, žurnalistams ir plačiajai visuomenei. „OpenScienceLink“ (OSL) – tai Europos Sąjungos finansuojamas projektas, kuriuo siekiama sukurti atviros prieigos prie mokslinių duomenų sistemą (OSL platformą), atliepančią skirtingų auditorijų poreikius, ir diegti naują laisvos prieigos duomenų bazių kultūrą (Biomedical Data Journal) mokslo bendruomenėje. Praktinio seminaro metu dalyviai bus supažindinami su OSL platformos galimybėmis (pvz., laisvai naršyti po atviros prieigos duomenų bazes tam, kad būtų galima generuoti naujas tyrimų hipotezes; rasti būsimų projektų partnerius, kurti ir plėsti socialinius mokslinio bendradarbiavimo tinklus; identifikuoti mokslinių tyrimų tendencijas ir kt.), apmokomi naudotis OSL platforma ir kviečiami prisidėti prie jos tobulinimo.

DĖMESINGU ĮSISĄMONINIMU PAGRĮSTAS STRESO MAŽINIMAS

MINDFULNESS BASED STRESS REDUCTION

Julius Neverauskas, Julius Burkauskas, Giedrė Žalytė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

julius.neverauskas@neuromedicina.lt

Dėmesingu įsisąmoninimu pagrįsto streso mažinimo (angl. Mindfulness based stress reduction, MBSR) programos tikslas yra per struktūriškai atliekamas pratybas natūraliai įdiegti į kasdienį žmogaus gyvenimą daugiau adaptyvumo ir funkcionalumo suteikiančių ir lavinančių įgūdžių. Šie įgūdžiai gali padėti susidoroti su stresu, skausmu ir kasdienio gyvenimo iššūkiais, jie gali palengvinti žmogaus kančią ir būti, nes dėmesys sutelkiamas į išgyvenimus čia ir dabar. Remiantis daugiau nei 30 metų atliekamų mokslinių tyrimų, analizuojančių MBSR efektyvumą, rezultatais, galima teigti, kad ši programa turi didelį gydomąjį poveikį asmenims, patiriantiems nuolatinį stresą, nerimą, turintiems aukštą kraujospūdį, išgyvenantiems depresiją, lėtinius skausmus, migreną, širdies sutrikimus, cukrinį diabetą, vėžio sukeltus skausmus. Praktinio seminaro metu dalyviai bus supažindinti su MBSR programos teorine dalimi ir moksliniu pagrįstumu, turės galimybę atlikti keletą MBSR programos pratimų, skirtų stresui mažinti. Seminarą užbaigs apibendrinamoji diskusija.

PRIKLAUSOMYBĖS: KĄ PSICHOLOGAMS SVARBU ŽINOTI APIE ANONIMINES PAGALBOS SAU GRUPES?

ADDICTIONS: IMPORTANT KNOWLEDGE ABOUT ANONYMOUS SELF-HELP GROUPS

Raimonda Tomkevičienė

Vilniaus universitetas

raimonda@bunavisaip.lt

Priklausomybių problema dėl savo sudėtingumo vis dar reikalauja didžiulio mokslininkų ir praktikų dėmesio. Pagalbos priklausomiems asmenims sritis skaičiuoja netrumpą istoriją, pasiekimus bei neatsakytus klausimus. Joje ryškios dvi kryptys: profesionalų teikiama pagalba ir pačių priklausomųjų kuriamos pagalbos sau sistemos. Pastarųjų efektyvumu pasaulyje seniai niekas neabejoja, tačiau Lietuvoje apie tai beveik nieko nežinome – pagalbos specialistų, įskaitant ir psichologų, domėjimasis anoniminių grupių veikla yra nepelnytai menkas. Seminaras skirtas šiai spragai užpildyti: susipažinti su anoniminių pagalbos sau grupių veiklos specifika ir aptarti anoniminių judėjimų ir psichologų bendradarbiavimo galimybes. Į seminarą kviečiami psichologai praktikai ir visi besidomintys.

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

HOPKINSO ŽODINĖS ATMINTIES TESTO (HVLTR) ADAPTACIJOS LIETUVOJE BANDOMASIS TYRIMAS

PILOT STUDY OF THE ADAPTATION OF HOPKINS VERBAL LEARNING TEST (HVLTR) IN LITHUANIA

Albinas Bagdonas, Gabija Bužinskaitė, Ieva Džermeikaitė, Vytautas Jurkuvėnas, Antanas Kairys, Goda Karpavičiūtė, Jolanta Koncevičienė, Feliksas Laugalys, Karolina Petraškaitė, Augustinas Rotomskis, Mykolas Šermukšnis, Olga Zamalijeva
Vilniaus universitetas
albinas.bagdonas@fsf.vu.lt

Senstant visuomenei santykinai daugėja asmenų, sergančių neurologinėmis ligomis, kurių pasekmės – įvairios demencijos. Tokie neurologiniai sutrikimai dažniausiai prasideda vadinamaisiais nežymiais pažintinių funkcijų, tarp jų ir atminties – viso pažinimo pagrindo, – sutrikimais. Yra keliolika standartizuotų žodinės atminties testų anglakalbiams gyventojams, tačiau tie testai turi nemažai trūkumų: jie pernelyg sunkūs pacientams, turintiems didelių neurologinių sutrikimų, tyrimas užtrunka ilgai, sudėtingas jų administravimas ir įverčių skaičiavimas, jautrumas pakartotiniam testavimui (mokymosi efektas). Šitų trūkumų daug mažiau turi HVLTR – preciziška psichologinio įvertinimo priemonė, gerai toleruojama ir taikoma įvairiose kultūrose. Dėl jautrumo diferencijuojant demencijas HVLTR būtų naudingas ir Lietuvos psichologų, psichiatrų ir neurologų praktinės veiklos pagalbininkas. Šio pranešimo tikslas – pristatyti HVLTR adaptacijos lietuviškai kalbančių gyventojų atminčiai įvertinti preliminarius rezultatus, kurie padės toliau planuoti HVLTR standartizaciją, numatyti statistinio apdorojimo ir normų sudarymo kryptis. HVLTR yra šešių formų, t. y. tas pats asmuo gali būti įvertintas net šešis kartus. Kiekviena HVLTR forma sudaryta iš 12 daiktavardžių, po keturis daiktavardžius iš trijų prasminių kategorijų. Skirtingų testo formų prasminės kategorijos yra skirtingos. HVLTR padeda nustatyti tokius atminties rodiklius: trijų mokymosi ir vieno uždelsto bandymų atgaminimus, suminių atgaminimą (1–3 atgaminimų suma), išlaikymą procentais, teisingų ir klaidingų atpažinimų skaičius, semantiškai susijusių ir semantiškai nesusijusių žodžių atpažinimo klaidas, „senų“ ir „naujų“ žodžių atpažinimo diferenciacijos rodiklį. Tyrimas individualus. 109 tiriamiesiems (amžius 19–93 m.) buvo pateikta HVLTR 1-oji forma, o 22 iš jų – ir 2-oji forma. Nustatytas labai stiprus visų HVLTR rodiklių ir tiriamųjų amžiaus ryšys. Nors pakartotinio (ne anksčiau kaip po savaitės) tyrimo imtis nedidelė (n = 22), visi ryšiai tarp dviejų HVLTR formų rodiklių statistiškai reikšmingi, kas byloja apie gerą instrumento patikimumą. Minėtų rodiklių vidurkiai ir sklaidos kriterijai artimi JAV standartizacinės ir klinikinių imčių atitinkamiems vidurkiams (mūsų imtį taip pat sudarė sveiki ir įvairių psichiatrinių bei neurologinių sutrikimų turintys asmenys). Pranešime išsamiau pristatomas HVLTR rodiklių palyginimas pagal amžiaus, lyties, sutrikimo ir kitus „pajūvius“.

AR AUTORITETAS TURI LYTĮ? VYRŲ IR MOTERŲ SANTYKIO SU AUTORITETAIS KOKYBINĖ ANALIZĖ

DOES AUTHORITY HAVE A GENDER? QUALITATIVE ANALYSIS OF MEN'S AND WOMEN'S RELATIONSHIP TO AUTHORITY

Ieva Bieliauskienė, Goda Rukšaitė, Gražina Gudaitė

Vilniaus universitetas

ieva.bieliauskiene@gmail.com

Jau ankstesni tyrimai (Bieliauskienė, Gudaitė, 2014) parodė, kad lytį galima laikyti vienu iš veiksnių, lemiančių, kaip asmuo kuria ir palaiko svarbius savo gyvenimo santykius. Tuo tarpu santykio su autoritetais, kuris yra reikšminga kiekvieno asmens psichologinės raidos dalis, ir lyties sąsajos kol kas beveik netyrinėtos. Tradiciškai autoritetas siejamas su Dievo – Tėvo figūra ir funkcija: taisyklių, normų nustatymu, racionalumu, galia, todėl santykis su autoritetu laikomas labiausiai susijusiu su tėvo kompleksu (Samuels, 1986). Pastaruoju metu šią sampratą bandoma plėsti, tyrinėjant ir moteriškąjį – motiniškąjį autoritetingumo aspektą, pavyzdžiui, gebėjimą auginti, aprėpti ir emocinę, intuityvią psichikos sritį (Young-Eisendrath, Wiedemann, 1987). Šios srities teorinės medžiagos analizė skatina kelti klausimą, ar esama labiau vyrams ir moterims būdingų santykio su autoritetu ypatumų, arba kokį poveikį asmenybei turi vyriškos ir moteriškos lyties autoritetai. Todėl atliktame tyrime siekta aprašyti panašaus amžiaus vyrų ir moterų santykį su autoritetais, išskirti su lytimi susijusius šio santykio aspektus ir suformuluoti išvadas, padėsiančius kelti klausimus tolesniems tyrimams. Tyrime dalyvavo 3 vyrai ir 3 moterys, kurių amžius – nuo 44 iki 50 metų. Su kiekvienu iš jų buvo atliktas pusiau struktūruotas interviu, kuris sukurtas specialiai šiam tyrimui, atlikus autoriteto problemą nagrinėjančios literatūros analizę. Transkribavus interviu, atlikta teminė jų analizė. Išskirtos temos apibūdina skirtingas tyrimo dalyvių taikomas santykio su autoritetais strategijas bei jų reflektuojamus autoriteto dalyvavimo jų gyvenime būdus. Poreikis atsilaikyti prieš totalitarinės sistemos spaudimą ir jos autoriteto atmetimas išryškėjo kaip svarbi tema ir vyrų, ir moterų pasakojimuose. Moteriškos ir vyriškos lyties autoritetai buvo minimi abiejų lyčių tyrimo dalyvių interviu, tačiau atsiskleidė keletas ir autoriteto, ir santykį su juo patiriančiojo asmens lyties sąsajų su šio santykio kūrimo bei autoriteto įtakos ypatumais. Šios temos aptariamos analitinės psichologijos teorijos kontekste. Daroma išvada, kad santykis su autoritetais yra formuojamas ir šio santykio dalyvių lyties, todėl jo samprata turi būti plečiama, peržengiant įprastas autoritetingumo kaip tėviškos funkcijos ribas.

AR AŠTRIŲ POJŪČIŲ SIEKIS PROGNOZUOJA STUDENTŲ ALKOHOLIO VARTOJIMO YPATUMUS?

SENSATION SEEKING AS PREDICTOR OF UNIVERSITY STUDENTS ALCOHOL CONSUMPTION

Laima Bulotaitė

Vilniaus universitetas

laima.bulotaite@fsf.vu.lt

Aštrių pojūčių siekis apibūdinamas asmens siekimu įvairių, naujų, sudėtingų ir intensyvių pojūčių bei patirčių ir troškimas patirti fizinę, socialinę, teisinę ar finansinę riziką dėl tokios patirties (Zuckerman, 2007). Nemažai studijų patvirtina aštrių pojūčių siekio sąsajas su rizikingu elgesiu – ekstremaliu sportu, rizikingu vairavimu, rūkymu, alkoholio ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimu (Negreiros, 2006; White et al., 2006; Desrichard, Denarie, 2005). Atlikto tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti, ar aštrių pojūčių siekis prognozuoja studentų alkoholio vartojimo ypatumus. Apklausti 664 studentai iš 8 Lietuvos universitetų. Amžiaus vidurkis 20,4 (SD = 2,2), 76 proc. moterų ir 24 proc. vyrų. Tyrime naudota aštrių pojūčių siekio skalė V (SSS-V, Zuckerman, 1994) bei specialiai sukurta anketa, skirta studentų alkoholio vartojimo įpročiams atskleisti. Naudojant logistinę regresiją nustatyta, kad tik viena aštrių pojūčių siekio skalės poskalė – nesivaržymas – prognozuoja studentų alkoholio vartojimą bent kartą per savaitę bei keletą kartų per savaitę ir dažniau. Rezultatai atskleidė, kad aštrių pojūčių siekis geriau prognozuoja išgeriamo alkoholio kiekį. Nustatyta, kad 6 ir daugiau sąlyginių alkoholio vienetų (tokio kiekio alkoholio suvartojimas priskiriamas prie rizikingo) suvartojimą vienu metu gerai prognozuoja tiek bendras aštrių pojūčių siekis, tiek nesivaržymo bei jaudulio ir nuotykių ieškojimo skalių įverčiai. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad aštrių pojūčių siekis yra asmenybės matmuo, kuris suteikia daug informacijos apie jaunų žmonių elgesį, gali būti naudojamas kaip alkoholio vartojimo prognostinis veiksnys, leidžiantis pasirinkti tinkamus tiek prevencijos, tiek ankstyvosios intervencijos metodus.

PAAUGLIŲ POLINKIO Į SAVIŽUDYBĘ SĄSAJOS SU NERIMASTINGUMU, PABLOGĖJUSIA NUOTAIKA IR MIEGO KOKYBE

THE LINKS BETWEEN ADOLESCENTS' SUICIDAL TENDENCY AND ANXIETY, IMPAIRED MOOD, SLEEP QUALITY

Agnė Burkauskaitė¹, Liuda Šinkariova²

¹ Radviliškio r. Grinkiškio Jono Poderio gimnazija
agnieskab@gmail.com

² *Vytauto Didžiojo universitetas*

Pastaruoju metu visuomenę vis sukrečia žinios apie savižudybes. Teigiama, kad Lietuvoje kasmet nusizudo apie tūkstantį, o apie tai galvoja ar bando tai daryti dar apie dešimt tūkstančių žmonių. Tyrimai (Ribeiro et al., 2011; Bjerkeset, 2011; Goodwin, Marusic, 2008; Goldstein et al., 2008; Pilkauskienė, 2007; Liu, 2004) patvirtina, kad nerimastingumas, pablogėjusi nuotaika, miego kokybė ir polinkis į savižudybę yra susiję. Paaugliams, kurie yra bandę žalotis, dažniau nustatoma nemiga, padidėjęs miego poreikis, nakties košmarai, nuolatinis nerimo jausmas ir bloga nuotaika. Pagrindinis tyrimo tikslas – nustatyti paauglių polinkio į savižudybę sąsajas su emociniais sunkumais ir miego kokybe. Pirmasis tyrimas atliktas 2010 metų pavasarį, analogiškas antrasis – 2014 metų pavasarį. Tyrime dalyvavo dešimties Radviliškio rajono pagrindinių, vidurinių mokyklų, gimnazijų mokiniai. 2010 metais tyrime dalyvavo 677 IX–XII klasių mokiniai, iš jų 317 vaikinių ir 360 merginų, 2014 metais – 668 mokiniai, iš jų 311 vaikinių ir 357 merginos. Tyrimo metu naudotasi nerimo, kaip bruožo, skale (State – Trait Anxiety Inventory – Trait Form; Spielberger 1970), Zungo depresijos skale (Zung Depression Inventory; Zung et al., 1965), Pitsburgo miego kokybės skale (Pittsburg Sleep Quality Index – PSQ; 1980). Polinkis į savižudybę buvo nustatomas pateikus 4 klausimus. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad, lyginant 2010 ir 2014 metų tyrimo rezultatus, 3,6 proc. sumažėjo paauglių, turėjusių minčių apie žalojimąsi, tačiau 17,4 proc. padaugėjo bandžusių žalotis. Tiek pirmojo, tiek antrojo tyrimo rezultatai parodė, kad turėję minčių apie žalojimąsi ir (ar) bandę žalotis paaugliai pasižymi didesniu nerimastingumu, pablogėjusia nuotaika, blogesne miego kokybe, lyginant su tais, kurie neturėjo tokių minčių ir (ar) nesizižalojo. Analizė rodo, kad yra statistiškai reikšmingas skirtumas tarp turėjusių ir neturėjusių minčių apie žalojimąsi ir (ar) bandžusių ir nebandžusių žalotis vaikinių ir merginų grupių. Merginų, turėjusių minčių apie žalojimąsi, skaičius statistiškai patikimai didesnis nei vaikinių.

PACIENTŲ, SERGANČIŲ IŠEMINE ŠIRDIES LIGA IR DALYVAUJANČIŲ KARDIOLOGINĖS REABILITACIJOS PROGRAMOJE, BETA ADRENOBLOKATORIŲ VARTOJIMO RYŠYS SU KOGNITYVINĖMIS FUNKCIJOMIS

ASSOCIATION BETWEEN BETA-BLOCKERS AND COGNITIVE FUNCTIONS IN CORONARY ARTERY DISEASE PATIENTS UNDERGOING CARDIAC REHABILITATION

Julius Burkauskas, Julija Brožaitienė, Adomas Bunevičius, Narseta Mickuvienė, Julius Neverauskas, Robertas Bunevičius

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

julius.burkauskas@lsmuni.lt

Šiuolaikiniai tyrimai vis dar pateikia prieštaringus duomenis apie galimą beta adrenoblokatorių vartojimo įtaką demencijos vystymuisi. Specifinės kognityvinės funkcijos, kurios gali sutrikti dėl beta adrenoblokatorių vartojimo sergant išemine širdies liga (IŠL) dar nebuvo išsamiai nagrinėtos. Tyrimo tikslas – įvertinti pacientų, sergančių IŠL, kognityvinių funkcijų ir beta adrenoblokatorių vartojimo sąsajas kardiologinės rehabilitacijos programos metu. Tyrime, kuris truko 3 metus, dalyvavo 723 pacientai, sergantys IŠL (529 vyrai (73 proc.), amžiaus vidurkis – 58 metai (SD = 9). Kognityvinės funkcijos buvo matuojamos naudojant taškų jungimo, skaičių simbolių ir skaičių pakartojimo testus. Tyrime įvertinti sociodemografiniai (lytis, amžius, išsilavinimas) ir klinikiniai (medikamentinis gydymo planas, funkcinė būklė pagal NYHA funkcinę klasę, kairiojo skilvelio išstūmio frakcija, arterinė hipertenzija) duomenys. Pacientai buvo priskirti prastesnių kognityvinių funkcijų grupei, jei jie pateko į 25-tą tyrimo populiacijos procentilį, remiantis kognityvinių testų duomenimis. Daugiamatė logistinė regresija buvo naudota siekiant įvertinti beta adrenoblokatorių vartojimo sąsają su IŠL pacientų kognityvinėmis funkcijoms. Atlikus daugiamatės logistinės regresijos analizę, kontroliuojant pagal sociodemografinius ir klinikiškus parametrus, nustatyta, kad selektyvių beta adrenoblokatorių vartojimas didina prastesnio atsitiktinio išmokymo tikimybę ($\text{SS} = 2,65$, 95 proc., $\text{PI} = 1,31 - 5,38$, $p = 0,007$), įvertintą naudojant skaičių simbolių testą. Neaptikta kitų reikšmingų sąsajų su kognityvinėmis funkcijomis ir selektyvių beta adrenoblokatorių vartojimu. Atlikto tyrimo duomenys papildo Lanctot ir kitų gautus rezultatus apie neigiamą anticholinerginį beta adrenoblokatorių poveikį IŠL pacientų suvokimo greičiui, atkreipiant dėmesį, kad beta adrenoblokatorių vartojimas taip pat susijęs su santykinę riziką blogiau atlikti skaičių simbolių testo užduotį, vertinančią atsitiktinį išmokimą. Beta adrenoblokatorių vartojimas leidžia santykinai nuspėti sergančių IŠL pacientų, dalyvaujančių kardiologinės rehabilitacijos programoje, atsitiktinį išmokimą.

DVASINGUMAS SENATVĖJE: ATVEJO ANALIZĖ

SPIRITUALITY IN OLD AGE: A CASE STUDY

Joana Butėnaitė, Jolanta Sondaitė

Mykolo Romerio universitetas

joana.but@gmail.com

Naujausia socialinių mokslų disertacija apie senatvę atskleidžia, kad Lietuvoje senatvė dar yra stigma, nes už demonstruojamos teigiamos nuostatos į senus žmones glūdi nepalankumas (Rapolienė, 2012). Ypač senatvėje svarbų vaidmenį įgyja dvasingumas, kai iš naujo peržiūrimas santykis su savimi, kitais asmenimis bei aplinka. Ateities senėjimo tyrimams Europoje būtent dvasingumas yra viena iš prioritetinių krypčių, kurios tikslas – stiprinti vyresnio amžiaus žmonių socialinę įtrauktį ne atskiriant „gerą“ ir „blogą“ senėjimą, o siekiant suprasti ir vertinti įvairius jo išgyvenimo būdus (Futurage, 2011). Daugelį dimensijų apimantys psichologiniai sėkmingo senėjimo modeliai įtraukia ir dvasingumo aspektą (Iwamasa, Iwasaki, 2011; Mockus, Žukaitė, 2012). Svarbu dvasingumą integruoti į bendrą senėjimo kontekstą per senatvės ir prisitaikymo procesus paaiškinančias teorijas (pvz., gerotranscendentinę, gedėjimo) (Bengtson et al., 2009; Futurage, 2011) ir atkreipti dėmesį į tikėjimo formavimąsi (Fowler, 1981). Tyrimo tikslas – išanalizuoti, kaip vyresnio amžiaus moteris išgyvena savo dvasingumą. Analizuotas vienos dalyvės (jos mažius – 75 metai) atvejis. Duomenys rinkti pusiau struktūruotu interviu, transkribuoti ir analizuoti teminės analizės metodu. Jo pagrindu buvo išskirtos šios dvasingumo išgyvenimo temos: maldos praktika, bendrystės su šventaisiais patyrimas (matymas jų gyvų, buvimas šalia, džiaugsmas), santykis su gyvaisiais ir mirusiaisiais, įveika bei įprasminimas. Kadangi tyrimas remiasi kokybine atvejo analize, šių rezultatų negalima taikyti didesnei pagyvenusių asmenų grupei. Gauti rezultatai skatina kelti naujų idėjų ateities tyrimams ir praktiniam darbui su pagyvenusiais žmonėmis. Siūloma atkreipti dėmesį į sielovados ir maldos reikšmę. Taip pat rekomenduojama ugdyti pagyvenusių žmonių įveiką per praktikuojamą dvasingumą ir gilesnį jo patyrimą. Maldos praktika ir bendrystės su šventaisiais patyrimas padeda įveikti sunkumus ir įprasminti tarpusavio santykius bei savo gyvenimą.

IŠTĖSTINE STUDIJŲ FORMA STUDIJUOJANČIŲ ASMENŲ PSICHOLOGINĖS GEROVĖS YPATUMAI

THE PECULIARITIES OF PART-TIME STUDENTS' PSYCHOLOGICAL WELL-BEING

Ramutė Čepienė, Liana Brazdeikienė, Antanas Kairys, Audronė Liniauskaitė, Mindaugas Rugevičius, Laimis Bakševičius

Klaipėdos universitetas

ramcepiene@gmail.com

Pranešime pristatomi ištęstine studijų forma studijuojančių asmenų psichologinės gerovės tyrimo duomenys. Tai platesnio tyrimo, kurio objektas yra studentų psichologinė gerovė, dalis. Psichologinė gerovė apibrėžiama kaip asmens išgyvenamas pilnatvės ir pasitenkinimo jausmas tuo, ką jis turi, ir tuo, kas jis yra ir (ar) kuo gali tapti (Kairys ir kt., 2013). Tiriant psichologinę gerovę lemiančius veiksnius ypač plačiai tyrinėjami socialiniai demografiniai ir sveikatos kintamieji (Ryff et al., 2006). Rečiau tiriama atskirų profesinių grupių, taip pat ir universitetų bendruomenės, psichologinė gerovė. Studentų tyrimai parodė, kad psichologinė gerovė yra svarbus veiksnys, padedantis prognozuoti studijų sėkmę (Rae, Mac Conville, 2015), studijų nutraukimą (Hausmann et al., 2007), prisitaikymą prie studijų (Locks et al., 2008). Atliktame tyrime studentų psichologinės gerovės įverčiai buvo lyginami su normatyviniais duomenimis (Kairys ir kt., 2013), ieškoma psichologinės gerovės sąsajų su pažangumu, pasitenkinimu studijomis, šeimine, finansine padėtimi. Atliekant tyrimą naudota lietuviškoji psichologinės gerovės skalė jaunimui (LPGS-J; Kairys et. al., 2013). Tyrime dalyvavo 130 ištęstinių studijų pirmo ir antro kurso studentų, 40 vyrų ir 90 moterų. Užsienio ir Lietuvos autorių darbuose (Bagdonas ir kt., 2013) pabrėžiamas psichologinės gerovės ryšys su išsilavinimu. Mūsų tyrimo rezultatai patvirtino šią tendenciją. Jau pirmųjų kursų studentų psichologinės gerovės įverčiai yra aukštesni už Lietuvos reprezentatyvios normatyvinės imties duomenis. Geriau savo psichologinę gerovę linkę vertinti dirbantys ($p < 0,01$), savo finansine padėtimi labiau patenkinti asmenys ($p < 0,12$), moterys labiau nei vyrai patenkintos tarpasmeniniais santykiais ($p < 0,05$). Nustatytas tiesioginis psichologinės gerovės vertinimo ir pasitenkinimo studijomis ryšys. Įdomu tai, kad pažangumo ir pasitenkinimo studijomis sąsajų nebuvo nustatyta. Tai leidžia kelti prielaidą, kad pasitenkinimas studijomis labiau siejasi su bendru savo gerovės vertinimu nei su situaciniais veiksniais, pvz., su pažangumu, akademinėmis skolomis ir kt.

Į SPRENDIMUS SUTELKTA SAVIPAGALBOS PRIEMONĖ: AR GRAŽIAU IR DAUGIAU YRA GERIAU?

SOLUTION-FOCUSED SELF-HELP TOOL: DOES NICER AND MORE COMPLEX MEAN BETTER?

Viktorija Čepukienė, Rytis Pakrosnis

Vytauto Didžiojo universitetas

v.cepukiene@smf.vdu.lt

Savipagalbos sritis, kuri sparčiai vystosi ir vis labiau įsitvirtina psichologinės pagalbos paslaugų kontekste, grindžiama prielaida, kad žmogus pajėgus savarankiškai siekti teigiamų pokyčių. Tyrimai atskleidžia, kad savipagalbos priemonės, leidžiančios asmeniui be specialisto išsikūsti siekti pokyčių, yra ne tik tiek pat efektyvios, kaip ir akivaizdinė psichologinė pagalba, bet ir reikalauja mažiau ekonominių sąnaudų, prieinamos didesniai klientų ratui. Per pastaruosius kelis dešimtmečius sukurta daug įvairių savipagalbos priemonių, besiskiriančių savo forma ir teorine perspektyva, kuria grindžiamos intervencijos. Pranešimo autoriai yra sukūrę kelias savipagalbos priemones (kiekviena veiksminga lyginant su grupe be poveikio), pagrįstas į sprendimus sutelktos terapijos principais, gerai derančiais su pagalbos sau idėjomis, nes orientuojamasi į asmens stiprybes ir pabrėžiama, kad žmogus yra nuolatiniame kitimo procese. Pranešimo tikslas – palyginti skirtingų formų į sprendimus sutelktų savipagalbos priemonių veiksmingumą bei priimtinumą dalyviams, ieškant atsakymo į klausimą, kiek priemonės tobulinimas, einant nuo paprastos popierinės formos link sudėtingesnės interaktyvios programos, buvo prasmingas. Tyrimo dalyviai – Vytauto Didžiojo universiteto pirmos pakopos psichologijos studijų III–IV kursų studentai, dalyvavę vienoje iš 3 poveikio grupių, kurioms buvo pasiūlytos skirtingos formos, trukmės ir intensyvumo savipagalbos priemonės: a) popierinis darbalapis (n = 60; trukmė 12 dienų: 11 žingsnių, vykdomų kas dieną, ir baigiamasis įvertinimas po 1 dienos); b) neinteraktyvi interneto programa (n = 68; trukmė 29 dienos: 8 žingsniai kas 3 dienas ir baigiamasis įvertinimas po 7 dienų); c) interaktyvi kompiuterio programa (n = 57; trukmė 33 dienos: 6 žingsniai kas 5 dienas ir baigiamasis vertinimas po 7 dienų). Tyrime prieš poveikį ir po jo taikyti subjektyvūs (10 balų skalės gyvenimo srities, kurioje siekiama pokyčių, sunkumui, pasitenkinimui gyvenimu bei priemonės priimtinumui, naudingumui vertinti) ir standartizuoti (OQ-45; savirefleksijos ir įžvalgos skalė) vertinimo metodai. Nors rezultatai nėra vienareikšmiški, tačiau stebima veiksmingumo didėjimo tendencija einant nuo paprastos popierinės formos link sudėtingesnės interaktyvios programos. Rezultatų reikšmė bus aptarta iš pagalbos sau priemonių kūrėjų ir jų vartotojų perspektyvų.

TEISMO PSICHIATRIJOS PACIENTŲ POREIKIAI: LYGINAMOJI ŠEŠIŲ EUROPOS ŠALIŲ DUOMENŲ ANALIZĖ

NEEDS OF FORENSIC PSYCHIATRIC PATIENTS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF DATA FROM SIX EUROPEAN COUNTRIES

Iłona Čėsnienė

Vilniaus universitetas

ilona.cesniene@fsf.vu.lt

Teismo psichiatrijos priemonių tikslas yra gerinti sutrikusios psichikos nusikaltėlių psichikos sveikatą ir mažinti kartotinių nusikaltimų riziką. Dažnai asmenims, padariusiems visuomenei pavojingą veiką, teismo pripažintiems nepakaltinamais ir nukreiptiems gydyti griežto, sustiprinto ir bendro stebėjimo sąlygomis, ilgalaikis priverčiamųjų medicininio pobūdžio priemonių taikymas yra privalomas. Dėl skirtingų teisinių sistemų, vykdomos politikos ir turimų išteklių Europos šalyse šių priemonių taikymas skiriasi priklausomai nuo šalies. Per paskutinius du dešimtmečius teismo psichiatrijos pacientų Europoje skaičius ir jų gydymo trukmė sparčiai augo. Viena tokio augimo priežasčių – griežti visuomenės reikalavimai taikyti priverstines priemones tokiems pacientams, siekiant užtikrinti visuomenės saugumą. Tačiau praktika rodo, kad ne visada taikomos priemonės yra tinkamos, nes šie pacientai sudaro heterogenišką grupę, todėl vienas gydymo modelis negali tikti visiems pacientams. Taigi šio tyrimo tikslas – gauti žinių apie teismo psichiatrijos pacientų svarbiausius poreikius ir analizuoti jų gyvenimo kokybę, siekiant didesnio teismo psichiatrijos priemonių efektyvumo. Šiame pranešime pateikiama šešių šalių (Suomijos, Nyderlandų, Vokietijos, Slovėnijos, Italijos ir Lietuvos) pacientų interviu analizė (iš viso 18 interviu). Tyrimo dalyvių atrankos pagrindiniai principai buvo šie: vyriška lytis, pakankamas gebėjimas reikšti savo mintis, įvairus jų nusikalstamos veikos pobūdis (nužudymas, seksualinė prievarta, padėgimas) bei diagnozė (šizofrenija, asmenybės sutrikimas, protinis atsilikimas). Interviu klausimai apėmė įvairius pacientų gyvenimo kokybės aspektus. Pacientų interviu temos ir atlikimo procedūra buvo suderinta mokslininkų, dalyvaujančių COST veikloje nr. IS1302 „Teismo psichiatrijos priežiūrai skirtų ES mokslinių tyrimų programa“, susitikimo metu. Tyrimo rezultatai rodo, kad visų šalių teismo psichiatrijos pacientai didelę reikšmę skiria santykiams su artimaisiais bei jų gaunamo gydymo ypatumams. Taip pat aktualūs yra su jų kasdienybe susiję dalykai (mityba, laisvalaikis, darbinė veikla, santykiai su personalu ar kitais pacientais). Vis dėlto pacientų gyvenimo kokybės samprata išsiskyrė priklausomai nuo šalies. Tyrimo rezultatų pagrindu galima kurti teismo psichiatrijos pacientų įrodymais grįstos praktikos programą bei šių pacientų gyvenimo kokybės gerinimo gaires.

7–10 METŲ VAIKŲ SUVOKTAS TEISĖJŲ IR TEISMŲ ĮVAIZDIS

7–10 YEAR OLD CHILDREN'S PERCEIVED IMAGE OF THE JUDGES AND THE COURT

**Ksenija Čunichina¹, Vytautas Navickas¹, Gintautas Valickas¹,
Vilmantė Pakalniškienė¹, Eglė Malokviejūtė²**

¹ Vilniaus universitetas

ksenija.voropaj@jfsf.vu.lt

² Vilniaus šeimos psichologijos centras

Teisėjų ir teismų įvaizdis yra ypač svarbus tiek pačių teismų veiklai, tiek visos visuomenės gerovei, jis daro įtaką teismų veiklos efektyvumui. Reikia pabrėžti, kad įsitikinimus apie teismus ir teisėjus svarbu pradėti tirti anksti, nes vaikystėje įgytus įsitikinimus vėliau gali būti sunku pakeisti. Tyrimo tikslas – įvertinti 7–10 metų vaikų suvoktą teisėjų ir teismų įvaizdį (atskirus jo aspektus), taip pat nustatyti šio įvaizdžio ir tiriamųjų socialinių demografinių ypatumų sąsajas. Tyrime dalyvavo 222 (110 berniukų ir 112 mergaičių) 7–10 metų vaikai. Įvaizdžiui įvertinti buvo taikytas modifikuotas „Nupiešk mokslininką“ (angl. Draw – A – Scientist – Test; Chambers, 1983) metodas, papildytas pusiau struktūruotu interviu. Tyrimas buvo vykdomas individualiai, vidutinė vieno vaiko tyrimo trukmė – 30–40 min. Vaikų piešinius ir atsakymus į klausimus vertino 4 vertintojai. Gauti vertinimų vidurkiai buvo suskirstyti į 5 grupes nuo neigiamo (–1) iki teigiamo (1). Tiriamųjų piešiniai buvo vertinami atsižvelgiant į jų tikroviškumą ir darbo vietoje nupiešto teisėjo įvaizdžio pobūdį. Gauti rezultatai atskleidė, kad 7–10 metų vaikų suvoktas teisėjų ir teismų aplinkos įvaizdis yra labiau teigiamas nei neigiamas, o socialinis ir teikiamų paslaugų – neutralus. Septynmečių, palyginti su 9 ir 10 metų vaikais, socialinis teisėjų ir teismų įvaizdis yra labiau teigiamas ($p \leq 0,05$), tačiau jų piešiniai buvo mažiau tikroviški ($p \leq 0,05$). Vaikai, kurių informacijos apie teisėjus ir teismus šaltinis buvo žiniasklaida (palyginti su tais, kurie apie teisėjus ir teismus sužinojo iš savo artimųjų), buvo linkę piešti tikroviškesnius piešinius, be to, jų socialinis teisėjų ir teismų įvaizdis buvo labiau teigiamas (abiem atvejais $p \leq 0,05$). Galiausiai paaiškėjo, kad 7–10 metų vaikai teisėjus dažniausiai išivaizduoja kaip jaunas (vidutiniškai 32 m.) vyrus. Lyties ir suvokto teisėjų ir teismų įvaizdžio (ir atskirų jo aspektų) sąsajų nenustatyta. Gauti rezultatai gali būti naudingi tikslingai formuojant teisėjų ir teismų įvaizdį, taip pat atliekant tolesnius šio įvaizdžio tyrimus. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties nr. MIP-015/2013).

AMBIVALENCIJA PAGALBOS IŠ KITŲ ATŽVILGIU IKI BANDYMO NUSIŽUDYTI

AMBIVALENCE TOWARDS HELP FROM OTHERS BEFORE A SUICIDE ATTEMPT

Said Dadašev, Paulius Skruibis, Danutė Gailienė

Vilniaus universitetas

said.dadasev@fsf.vu.lt

Lietuvos savižudybių rodiklis išlieka tarp didžiausių pasaulyje. Vienas iš pagrindinių veiksnių, mažinančių savižudybės riziką, yra aplinkinių pagalba (Goldsmith et al., 2002), tačiau tyrimai rodo, jog galvojantys apie savižudybę ar bandžiusieji nusižudyti jos vengia (Barnes et al., 2001; Deane et al., 2001). Atlikto tyrimo tikslas – geriau suprasti bandžiusių nusižudyti asmenų pagalbos siekio ypatumus ir jų išsakomus poreikius aplinkinių pagalbai iki savižudiško veiksmo. Tyrime dalyvavo 21 suaugęs asmuo, hospitalizuotas po bandymo nusižudyti. Duomenys rinkti pusiau struktūruoto interviu metodu vieną mėnesį po savižudiško veiksmo. Duomenims apdoroti naudota teminė analizė. Rezultatai parodė ryškia tyrimo dalyvių ambivalenciją aplinkinių pagalbos atžvilgiu. Beveik visi tyrimo dalyviai ($n = 20$) vengė dalintis savo sunkumais su kitais dėl įvairių priežasčių (įsitikinimų, kad privalo su savo sunkumais susitvarkyti savarankiškai, netikėjimo kitų galimybėmis padėti, neigiamų reakcijų baimės išsakyti suicidines mintis ir kt.), dalis jų ($n = 10$) nesikreipė jokios pagalbos. Kita vertus, 13 dalyvių išreiškė įvairių lūkesčių aplinkinių pagalbos atžvilgiu – iki bandymo nusižudyti dauguma norėjo sulaukti emocinės paramos (realistiško padrąsinimo, įgalinančio veikti pagal suvokiamas galimybes ir nedidinančio bejėgiškumo; išgyvenimų supratimo ir priėmimo; nuraminimo); informacinės pagalbos, padedančios spręsti probleminę situaciją; konkrečios pagalbos (pvz., aktyvių veiksmų organizuojant specialistų pagalbą). Svarbu paminėti, kad didesnė dalis ($n = 6$) tyrimo dalyvių, neišreiškusių poreikio kitų pagalbai, vis dėlto jos sulaukė iki ar po bandymo nusižudyti, ir tai pozityviai keitė ankstesnius neigiamus lūkesčius kitų atžvilgiu. Potencialių pagalbos vengimo priežasčių supratimas leidžia svarstyti efektyvesnius būdus pristatant pagalbos galimybes. Antra, matyti, jog tyrimo dalyvių lūkesčiai yra gana būdingi stresinėse situacijose atsidūrusiems asmenims, bet norint į juos atsižvelgti aplinkiniams gali būti svarbu laikytis aktyvesnio požiūrio į pagalbos teikimą. Bandžiusiems nusižudyti asmenims prieš bandymą yra būdinga ambivalencija pagalbos atžvilgiu – jie gali nesiekti kitų pagalbos ar net nepripažinti poreikio jai, tačiau, jei pagalbos vis dėlto sulaukia, vertina tai teigiamai.

E. SVEIKATOS METODŲ TAIKYMO STRESINIŲ SUTRIKIMŲ PSICHOSOCIALINĖMS INTERVENCIJOMS GALIMYBĖS

POTENTIAL OF APPLYING E-HEALTH METHODS IN PSYCHOSOCIAL INTERVENTIONS FOR STRESS RELATED DISORDERS

Jonas Eimontas, Evaldas Kazlauskas

Vilniaus universitetas

jonaseimontas@gmail.com

Psichikos sveikatos specialistai pastaruoju metu vis dažniau pabrėžia, kad psichikos sveikatos sutrikimai yra aktuali visuomenės sveikatos problema tiek ekonomiškai išsivysčiusiose, tiek ir besivystančiose šalyse (Kazdin, 2013). Dar daugiau – tyrimais atskleidžiama, kad daugybė žmonių, turinčių psichikos sveikatos sunkumų, negauna tinkamos pagalbos. Tradiciniais metodais paremta pagalba yra apribota žmoniškųjų išteklių. Tradicinės intervencijos kainuoja brangiai. Nei draudimo bendrovės, nei valstybinės ligonių kasos nėra linkusios apmokėti ilgų tradicinių terapijų išlaidų psichikos sunkumų patiriantiems žmonėms. Tobulėjant informacinėms technologijoms (IT) atsiranda techninių galimybių diegti IT metodais paremtas ir moksliniais tyrimais pagrįstas psichosocialines intervencijas: kompiuteriu paremta kognityvioji biheavioristinė terapija; konsultavimas internetu; internetiniai socialiniai tinklai; mobiliosios platformos savistebėsenai ir socialinei paramai; žaidimai psichologinei sveikatai gerinti; virtuali realybė. Šių technologijų pritaikymas e. sveikatos srityje leidžia eliminuoti daugybę tradicinių intervencijų ribotumų: pagalba tampa prieinama asmenims, gyvenantiems atokesnėse vietovėse, taip pat ten, kur trūksta psichikos sveikatos specialistų. Tokia intervencijos forma gali būti patraukli asmenims, kurie jaučiasi stigmatizuojami dėl savo psichikos sveikatos sunkumų. Interneto tinklas nuolat plečiasi ir technologijos tampa vis lengviau suprantamos vartotojams, todėl įvairaus išsimokslinimo ir amžiaus asmenims vis paprasčiau naudotis moderniomis psichikos sveikatos paslaugomis. Be to, šių IT pagrįstų intervencijų kaštai yra ženkliai mažesni nei tradicinių terapijų. Psichikos sveikatos priežiūros srityje diegiant e. sveikatos principus neišvengiamai susiduriama ir su problemineis klausimais: kaip vartotojui pasirinkti patikimus pagalbos teikėjus; kaip užtikrinti psichologų profesinės etikos standartų laikymąsi; kaip užtikrinti duomenų konfidencialumą; kaip padidinti asmenų įsitraukimą į pagalbos programas. Vilniaus universiteto traumų tyrimų grupė, remdamasi naujausiais moksliniais tyrimais e. sveikatos srityje, kuria internetines intervencines programas stresinių sutrikimų turintiems asmenims. Naujausioje programos versijoje (BADI) remiamasi visuomenės sveikatos principais bei tyrimais pagrįstų trumpalaikių intervencijos priemonių pritaikymu. BADI yra orientuota ne tiek į sutrikimų simptomatikos mažinimą, kiek į asmens turimų psichikos sveikatos resursų panaudojimą. Pranešime pristatoma kuriama BADI programa ir pirminiai bandomojo tyrimo duomenys apie programos veiksmingumą. Projektą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties nr. MIP-079/2014).

AR BUVO ĮMANOMA IŠVENGTI IŠPUOLIO STT? PAVIENIO ASMENS SUSIRŪPINIMĄ KELIANTIS ELGESYS PRIEŠ IŠPUOLĮ

WAS IT POSSIBLE TO PREVENT THE ATTACK IN SIS? WARNING BEHAVIOUR OF A LONE OFFENDER BEFORE THE ATTACK

Emilija Garbaliuskaitė

Vadovybės apsaugos departamentas

emilija.garbaliuskaite@vad.lt

Lietuvoje yra pavienių asmenų, gebančių realizuoti viešo smurtinio išpuolio idėją. To pavyzdys – 2013 metų balandžio 2 dienos išpuolis Specialiųjų tyrimų tarnyboje (toliau – STT). Vadovybės apsaugos departamente (toliau – Departamentas) atlikto tyrimo tikslas – nustatyti, ar prieš išpuolį pavienis asmuo demonstravo susirūpinimą keliantį elgesį, kuris būtų galėjęs atkreipti dėmesį į brandinamą išpuolio idėją ir taip būtų padėjęs įgyvendinti išpuolio prevenciją. Siekiant atkurti susirūpinimą keliantį elgesį buvo identifikuota grupė pirminių informacijos šaltinių, jiems Departamentas išsiuntė užklausą. Iš Lietuvos Respublikos Seimo nario ir 9 valstybinių institucijų gauta informacija buvo susisteminta vadovaujantis aštuoniomis susirūpinimą keliančio elgesio kategorijomis (Meloy, Hoffmann, 2014): pasirengimo, fiksacijos, identifikacijos, naujo agresijos protrūkio, energijos proveržio, prasitarimo, paskutinės vilties mąstymo, tiesioginio grasinimo. Identifikuotos septynios susirūpinimą keliančio elgesio formos. Apie pasirengimą (Meloy et al., 2011) signalizuoja užuominos apie smurtinį žaidimą, apsilankymas STT prieš išpuolį. Apie galimą fiksaciją (Mullen et al., 2009) – tris mėnesius trukę asmens bandymai pranešti apie suvoktą problemą – „Heroino mafiją“. Laiškai teisėsaugos ir karinėms institucijoms, užuominos apie ginklus signalizuoja apie identifikaciją – elgesį, rodantį psichologinį troškimą būti „pseudokomandos“ (Knoll, 2010). Energijos proveržis (Odgers et al., 2009) matyti iš ypač intensyvios komunikacijos savaitę prieš išpuolį. Prasitarimas (Meloy, O’Toole, 2011) užfiksuotas elektroniniame laiške išpuolio išvakarėse. Paskutinės vilties mąstymas (de Becker, 1997) – auganti desperacija – matyti iš laiškų turinio: „Paskutinis perspėjimas“, „Maksimaliai svarbu“, „Skubu“, bei smurtinio sprendimo akcentavimo. Tiesioginis grasinimas (Meloy, Hoffmann, 2014) buvo paskelbtas socialiniame tinkle išpuolio dieną. Tyrimais įrodyta (Fein, Vossekuil, 1997): nėra vieno viešo išpuolio vykdytojo asmenybės tipo, tačiau yra daugumai būdingas susirūpinimą keliantis elgesys. Laiku identifikuoti jį – svarbu siekiant užtikrinti išpuolio prevenciją (MacKenzie et al., 2009). Todėl būtina kuo daugiau institucijų supažindinti su susirūpinimą keliančio elgesio formomis. Tai įgalintų jas aktyviai bendradarbiaujant vykdyti efektyvią tokių išpuolių prevenciją. Prieš išpuolį STT pavienio asmens elgesys kelė susirūpinimą. Laiku tai pastebėjus buvo galima tikėtis išvengti minėto išpuolio.

ORGANIZACINIO ĮSIPAREIGOJIMO PASEKMĖS DARBUOTOJUI IR ORGANIZACIJAI: SOCIALINIO PAGEIDAUJAMUMO REIŠMĖ

CONSEQUENCES OF ORGANIZATIONAL COMMITMENT FOR EMPLOYEE AND ORGANIZATION: THE IMPLICATION OF SOCIAL DESIRABILITY

Giedrė Genevičiūtė-Janonienė, Auksė Endriulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

g.geneviciute-janoniene@smf.vdu.lt

Organizacinis įsipareigojimas patraukia tiek tyrėjų, tiek praktikų dėmesį dėl jo teigiamų pasekmių organizacijai ir darbuotojui (Maltin, 2011; Meyer, Maltin, 2010; Meyer et al., 2013). Vis dėlto mokslininkai nurodo, kad teigiamos organizacinio įsipareigojimo pasekmės gali būti nustatytos dėl socialinio pageidaujamos, nes, taikant savižinos metodą tiek organizaciniam įsipareigojimui, tiek ir jo pasekmėms vertinti, yra pavojus, kad respondentai pateiks socialiai pageidaujamus atsakymus, o šis socialinio pageidaujamos efektas paslėps tikruosius organizacinio įsipareigojimo ir įvairių jo pasekmių ryšius (Randall, 1990). Šiuo tikslu siekiama įvertinti, kokią reikšmę socialinio pageidaujamos reiškinys turi vertinant organizacinio įsipareigojimo pasekmes (ketinimus išeiti, pilietišką elgesį, profesinį pervargimą ir darbo ir šeimos konfliktą). Tęstiniame dviejų matavimų, tarp kurių 12 mėn., tyrime dalyvavo 283 skirtingų Lietuvos organizacijų darbuotojai. Tyrimo dalyviai du kartus pildė klausimyną, kurį sudarė trumpoji Organizacinio įsipareigojimo klausimyno patikslintoji versija (Meyer et al., 1993), ketinimų išeiti skalė (Meyer et al., 1993), pilietiško elgesio organizacijoje skalė (Williams, Andersons, 1991), Maslach Profesinio pervargimo klausimyno bendrosios skalės (Schaufeli et al., 1996) lietuviškoji versija, Darbo ir šeimos konflikto klausimynas (Carlson et al., 2000) ir trumpoji Subalansuoto pageidaujamų atsakymų inventoriaus (BIDR, Paulus, 1991) versija. Rezultatai atskleidė, kad organizacinio įsipareigojimo komponentų (emocinio, tęstinio, normatyvinio) sąsajos su tyrime analizuojamais reiškiniais praėjus vieneriems metams skiriasi, kai socialinis patrauklumas yra (ne)kontroliuojamas. Įvertinus socialinio pageidaujamos efekto reikšmę, kai kurie ryšiai tarp organizacinio įsipareigojimo ir jo pasekmių tampa nebereikšmingi. Pavyzdžiui, neatsižvelgus į socialinį pageidaujamos, emocinis įsipareigojimas yra reikšmingas indikatorius numatant labiau demonstruojamą pilietišką elgesį organizacijoje ir galėtų padėti numatyti mažesnę darbo ir šeimos konfliktą (statistinė tendencija), o normatyvinis įsipareigojimas galėtų numatyti darbuotojų ketinimus išeiti iš organizacijos (statistinė tendencija). Tačiau, į analizę įtraukus darbuotojų tendencingumą pateikti socialiai pageidaujamus atsakymus, šie ryšiai išnyksta. Todėl galima daryti išvadą, kad, vertinant organizacinio įsipareigojimo (ir galimai kitų su darbu susijusių nuostatų) pasekmes, svarbu atsižvelgti į tiriamųjų polinkį pateikti socialiai pageidautinus atsakymus.

INTERNETINIŲ DIENRAŠČIŲ STRAIPSNIŲ, APRAŠANČIŲ SAVIŽUDYBES, KOMENTARŲ TURINYS: KOMENTATORIŲ EMOCINĖS REAKCIJOS, SUICIDINĖS MINTYS BEI DALIJAMI PATARIMAI

THE CONTENT OF COMMENTS ON THE LITHUANIAN ONLINE NEWSPAPERS IN ARTICLES DESCRIBING SUICIDE: EMOTIONAL REACTION, SUICIDAL THOUGHTS AND ADVICES

Dovilė Genutytė¹, Laura Šeibokaitė²

¹ Vilniaus universitetas

dovile.genutyte@gmail.com

² Vytauto Didžiojo universitetas

Savižudybė sukelia emocines reakcijas artimiesiems, kitiems aplinkiniams. Žiniasklaida apie įvykusią savižudybę informuoja visuomenę. Dalis skaitytojų į internetiniame dienraštyje aprašytą savižudybę reaguoja rašydami komentarus. Lieka neaišku, kokios emocinės reakcijos vyrauja komentatorių pasisakymuose, nes komentarų, parašytų kaip reakcija į straipsnyje aprašomą savižudybės atvejį, turinio analizė Lietuvoje nėra aptinkama. Tyrimo tikslas – išanalizuoti ir aprašyti komentarų turinį – vyraujančias emocines reakcijas; nustatyti, ar komentatoriai prisipažįsta turintys suicidinių minčių ir kaip kiti komentatoriai reaguoja į išsakomus ketinimus nusižudyti. Tyrimo metodai: turinio analizė, literatūros analizė, PSO rekomendacijos žiniasklaidos atstovams apie tinkamo savižudybės pranešimo parengimą. Tyrimo objektas – 2014-01-03 – 2014-02-28 laikotarpiu portale lrytas.lt parašytų 11 straipsnių, aprašančių savižudybę, komentarų turinys. Atlikta 619 komentarų turinio analizė. Tyrimui naudoti 385 interpretuoti komentarai. Juose vyrauja empatijos, pykčio, ironijos, rečiausiai – kaltės, gėdos bei susitaikymo emocijos. Iš 385 komentarų dešimtyje fiksuotas prisipažinimas turint suicidinių minčių. Į suicidines komentatorių žinutes 20 komentatorių sureagavo duodami patarimus, kaip išgyventi, ieškoti pagalbos ir nelikti vienam, kaip arba kaip kitaip, nei aprašo straipsnis, nusižudyti. Pyktis, susitaikymas, kaltė, gėda rodo, kad komentatoriams būdingas įvairus emocijų reiškimo spektras, kuris iš esmės nesiskiria nuo artimųjų dėl savižudybės netekusių emocinės reakcijos. Tai rodo, kad žmonės išlieka jautrūs savižudybės žiniai, nepriklausomai nuo santykio su savižudžiu. Ši išvada turėtų atkreipti žurnalistų dėmesį, nes ji parodo, jog svarbu tinkamai informuoti visuomenę apie įvykusią savižudybę. Ironija susijusi su išsakomomis neigiamomis nuostatomis. Požiūris į savižudį, nuostatos į savižudybę taip pat tirtos, tačiau šiame pranešime nepristatomos. Nedažni pasisakymai apie norą mirti rodo, jog visuomenėje gali būti baisu prisipažinti turint suicidinių minčių, ypač kai komentuose vyrauja pyktis ir ironija. Prisipažinimas apie norą mirti gali būti ir kaip pagalbos prašymas. Išvados: 1) dažniausios į aprašytą savižudybės veiksmą komentatorių išreikštos emocinės reakcijos: empatija, pyktis, ironija; rečiausios: kaltė, gėda, susitaikymas; 2) komentatorių suicidinės mintys atskleidžiamos retai; 3) komentatorių patarimai dalijami siekiant kitiems padėti išgyventi sunkumus.

PRIERAISUMAS VIDURINĖS VAIKYSTĖS LAIKOTARPIU: ŽVELGIANT Į PIRMOJO TYRIMO LIETUVOJE REZULTATUS

ATTACHMENT IN MIDDLE CHILDHOOD: LOOKING AT THE RESULTS OF THE FIRST STUDY IN LITHUANIA

Lina Gervinskaitė-Paulaitienė, Izabelė Grauslienė, Rasa Barkauskienė
Vilniaus universitetas
lina.gervinskaite@fsf.vu.lt

Prierašumas ir jo sąsajos su psichikos sveikata yra plačiai tyrinėjamos ankstyvojoje vaikystėje (Belsky, Fearon, 2002), suaugusiojo amžiuje (Bakermans-Kranenburg, van IJzendoorn, 2009), tačiau apie prierašumą vidurinėje vaikystėje, kuomet galimai vyksta prierašumo sistemos, elgesio ir reprezentacijų transformacija (Dwyer, 2005), yra žinoma daug mažiau. Nors tyrimų, analizuojančių prierašumą vidurinėje vaikystėje nėra daug, tačiau jų rezultatai rodo, jog prierašumo saugumas gali būti svarbus suprantant rizikos ir atsparumo veiksnius šiuo amžiaus tarpsniu (Zachrisson, 2009; Granot, Mayseless, 2001). Atsižvelgiant į prastus vaikų psichikos sveikatos rodiklius Lietuvoje, prierašumo tyrimai tampa dar svarbesni, o išsamesnių vidurinės vaikystės laikotarpio tyrimų Lietuvoje dar nėra. Šiame pranešime pristatomo tyrimo tikslas – analizuoti vaikų prierašumo raišką vidurinės vaikystės laikotarpiu populiacijos, klinikinėje ir globos grupėse. Tyrime buvo naudojamas Vaiko prierašumo interviu (Shmueli-Goetz et al., 2008), skirtas vaikų prierašumo santykių su tėvais (ar kitais artimiausiais globėjais) reprezentacijoms tyrinėti ir prierašumo tipui įvertinti. Tyrimo dalyviai – 146 vaikai nuo 7 iki 11 metų ($M = 8,6$, $SD = 0,985$), 73 mergaitės ir 73 berniukai. Iš šių vaikų 119 buvo pasiekti per mokyklas ir sudarė populiacijos grupę; klinikinę grupę sudarė 15 vaikų, kurių tėvai kreipėsi pagalbos dėl jų emocinių ar elgesio sunkumų; globos grupėje buvo 12 skirtingomis globos sąlygomis gyvenančių vaikų. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog populiacijos grupėje yra tik šiek tiek daugiau nei pusė saugiai tiek prie motinos, tiek prie tėvo prisirišusių vaikų; klinikinėje grupėje daugiau nei trečdaliui vaikų yra būdingas saugus prierašumas; analizuojant globos grupę, išryškėjo, kad skirtingomis globos sąlygomis gyvenančių vaikų prierašumo saugumas skiriasi. Pranešime taip pat analizuojamas skirtingų prierašumo tipų (saugus, vengiantis, nerimastingas, dezorganizuotas) pasiskirstymas tiek visoje imtyje, tiek atskirose grupėse, rezultatai aptariami atsižvelgiant į užsienio tyrėjų prierašumo tyrimų rezultatus, taip pat aptariama jų svarba tolesniems tyrimams bei praktiniam darbui.

AR MOKYKLA VERTINA KŪRYBIŠKUS PAAUGLIUS?

DOES THE SCHOOL APPRECIATE CREATIVE TEENAGERS?

Sigita Girdzijauskienė, Irena Žukauskaitė, Gražina Gintilienė, Dovilė Butkienė, Kęstutis Dragūnevičius

Vilniaus universitetas

sigita.girdzijauskiene@fsf.vu.lt

Vienas iš esminių XXI amžiaus švietimo komponentų yra kūrybiškumas. Visų pakopų bendrojo ugdymo programose konstatuojama, kad ugdymo paskirtis tarp kitų kompetencijų yra plėtoti mokinių kūrybiškumą. Tačiau kyla klausimas, ar kūrybiškas vaikas mokykloje yra pastebimas, kaip vertinami jo akademiniai pasiekimai. Tyrime dalyvavo 4786 11–17 metų paaugliai iš 50 Alytaus, Panevėžio, Joniškio, Kretingos, Šiaulių, Vilniaus miestų ir rajonų mokyklų. Mokinių kūrybiškumas vertintas Piešimo testu kūrybiškam mąstymui (TCT-DP) (Urban, Jellen, 1995), surinkta informacija apie pažymius. Kiekvienos klasės 4 mokytojai nominavo po tris vaikus iš klasės pagal tam tikrą savybių sąrašą (pvz., puikiai samprotauja, turi lakią vaizduotę ir pan.). Tėvai pildė anketą, kuria buvo renkama informacija apie vaiko savijautą po pamokų, kaip tėvai vertina vaiko mokyklą. Vaikai pagal Piešimo testo kūrybiškam mąstymui (TCT-DP) rezultatus buvo suskirstyti į dvi grupes: vidutinio kūrybiškumo lygio (iki 91 procentinio rango, $n = 4349$) ir aukšto kūrybiškumo lygio (91 ir aukštesnio procentinio rango, $n = 437$). Paauglių, pasižyminčių aukštu kūrybiškumo lygiu, akademiniai visų dalykų pasiekimai yra aukštesni nei paauglių, pasižyminčių vidutinio kūrybiškumo lygiu. Kūrybiškesni vaikai mokytojų yra dažniau išskiriami iš bendraamžių kaip esantys smalsūs, orientuoti į tikslą, puikiai samprotaujantys, greitai išmokstantys naujų dalykų, kalbantys turtinga sklandžia kalba ir kt. Tačiau pagal mokytojus savo humoro jausmu ir energija kūrybiški ir ne tokie kūrybiški jų bendraamžiai nesiskiria. Tėvų nuomone, ir kūrybiški, ir vidutiniu kūrybiškumu pasižymintys paaugliai vienodai noriai eina į mokyklą, o grįžę iš mokyklos tiek pat dažnai būna pikti, liūdni ar energingi. Tačiau kūrybiški vaikai, grįžę iš mokyklos dažniau būna pavargę, jie dažniau pasakoja tėvams apie tai, kas vyko mokykloje. Iš tyrimo rezultatų daroma išvada, kad kūrybiški paaugliai mokykloje išsiskiria savo aukštesniais akademiniiais pasiekimais, jie atpažįstami ir vertinami mokytojų, tačiau ir mokytojams, ir švietimo pagalbos specialistams būtina atkreipti dėmesį į šių mokinių psichologinę savijautą ir įvertinti, kiek mokykla pasiruošusi priimti ir skatinti jų kūrybiškumą.

MOKINIŲ RŪKYMAS IR SU JUO SUSIJĘS ELGESYS 2001–2014 LIETUVOJE GYTS PROGRAMOS DUOMENIMIS

STUDENT SMOKING AND RELATED BEHAVIOUR 2001–2014 IN LITHUANIA,
ACCORDING TO GYTS

Antanas Zigmantas Goštautas

Vytauto Didžiojo universitetas

antanas.gostautas@gmail.com

Rūkymas yra vienas svarbiausių lėtinių ligų, neįgalumo ir nesavalaikės mirties priežasčių (PSO, 2013). Kita vertus, rūkymas paauglystėje siejamas su mokymosi sunkumais ir elgesio problemomis. Paauglių rūkymas išsamiai tiriamas tarptautinėje programoje GYTS (Global Youth Tobacco Survey). Lietuva dalyvauja GYTS nuo 2001 metų. Šio pranešimo tikslas – pateikti atnaujintos programos GYTS 2014 Lietuvoje duomenis ir juos palyginti su trijų praėjusių tyrimų duomenimis. Tyrimas atliktas vadovaujant PSO Europos regioniniam biurui, remiant CDC Atlantoje, Lietuvos SAM ir LSPS. Programoje GYTS taikoma pasaulinė standartizuota metodika su dvejų pakopų imtimi, naudojamas Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos sudarytas sąrašas. Imtis, reprezentuojanti visos Lietuvos mokyklas, klases ir mokinius, yra išgryninta CDC Atlantoje (JAV). Apklausoje naudojamas standartinis pagrindinis klausimynas kartu su pasirenkamais klausimais, kurie atspindi šalies tabako vartojimo ir pagrindinius tabako kontrolės rodiklius. Klausimyną sudaro šios temos: tabako vartojimas, nutraukimas, pasyvus rūkyimas, žiniasklaida ir reklama, prieinamumas ir galimybė įsigyti tabako gaminius bei žinios ir požiūris. Klausimynas atsakinėjamas anonimiškai. Iš viso 3413 7–9 klasių mokinių atliko tyrimą, iš jų 3113 buvo 13–15 metų amžiaus. Bendras visų apklaustų mokinių atsakymų koeficientas buvo 79,2 proc. 2014 metais 19,4 proc. atsakė, kad šiuo metu rūko cigaretes. Šeši iš dešimties rūkančių 2014 metais teigė, kad bando mesti; 27,0 proc. cigarečių nusipirko parduotuvėje ar kioske. 80,7 proc. mokinių pritaria rūkymo draudimui uždaroje viešose vietose. Prie 43,6 proc. mokinių namuose buvo rūkoma. Rūkančių mokinių procentas sumažėjo nuo 33,7 proc. 2009-aisiais iki 19,4 proc. 2014-aisiais ($p < 0,01$). Trijų ankstesnių tyrimų rezultatai neparodė esminių pokyčių, kurie ženkliai įvyko 2014 metais. Tai galima paaiškinti sustiprintomis prieš rūkymą nukreiptomis priemonėmis Lietuvoje pastaraisiais metais. Tyrimo rezultatai yra svarbūs psichologams, dirbantiems sveikatos stiprinimo srityje, taikantiems psichologines profilaktikos priemones mokiniams. 2014 metais Lietuvos mokyklose ženkliai sumažėjo rūkančių 7–9 klasių mokinių procentas. Teigiamai pasikeitė mokinių požiūris ir su rūkymu susijęs elgesys, tačiau, lyginant su kitų šalių rezultatais, mokinių rūkymo paplitimas Lietuvoje išlieka didelis.

VAIKO PRIERAIŠUMO INTERVIU (CAI): PIRMIEJI LIETUVOS VAIKŲ TYRIMO ŽINGSNIAI

CHILD ATTACHMENT INTERVIEW (CAI): THE FIRST STEPS IN A SAMPLE OF
LITHUANIAN CHILDREN

Izabelė Grauslienė, Lina Gervinskaitė-Paulaitienė, Rasa Barkauskienė

Vilniaus universitetas

izabele@kligys.com

Prieraišumo teorijos indėlis svarbus ir vertinamas siekiant suprasti artimų santykių svarbą žmogaus raidai (Zachrisson, 2009). Iki šiol yra sukurtas ir tyrimuose naudojamas ne vienas patikimas instrumentas, padedantis įvertinti prieraišumą kūdikystėje, ankstyvojoje vaikystėje ir asmeniui tapus suaugusiam (Lee et al., 2011; Röder et al., 2014; Shmueli-Goetz et al., 2008). Tačiau instrumentų, leidžiančių tirti prieraišumą vidurinėje vaikystėje, yra vos keletas (Röder et al., 2014). Vienas naujausių instrumentų – pusiau struktūruotas Vaiko prieraišumo interviu (Child attachment interview, CAI, Shmueli-Goetz et al., 2008), kurio tikslas – atskleisti vaikų vidines reprezentacijas apie prieraišumo asmenis. Prieraišumo tyrimai atliekami daugiau nei pusę amžiaus, tačiau vis dar keliami klausimai apie skirtingų kultūrų įtaką prieraišumo raiškai (Van IJzendoorn, Kroonenberg, 1988; Van IJzendoorn, Sagi-Schwartz, 2008). Todėl, vertinant prieraišumą vienoje kultūroje instrumentais, sukurtais kitoje kultūroje, svarbu atsižvelgti į tų kultūrų skirtumus. Šio pranešimo tikslas yra pristatyti Vaiko prieraišumo interviu, naudojimo galimybes bei sunkumus atliekant Lietuvos vaikų tyrimus. Tyrime naudotas Vaiko prieraišumo interviu (Shmueli-Goetz et al., 2008), kuriuo apklausti 7–11 metų 146 vaikai populiacijos, klinikinėje ir globos grupėse. Interviu sukoduoti dviejų pranešimo autorių, kurios akredituotos koduoti CAI. Pagrindinės prieraišumo klasifikacijos (saugus, nesaugus) motiniškai figūrai sutarimas tarp dviejų vertintojų buvo 91,8 proc. (kapa = 0,831, n = 49), tėviškai figūrai – 88,6 proc. (kapa = 0,775, n = 44). Atliktas tyrimas atskleidė, kad lietuvių vaikų interviu kodavimo sunkumai susiję su kultūriniais aspektais. Pavyzdžiui, vaikai santykius su jais svarbiais asmenimis dažnai apibūdina ne per ryšį su jais, o per veiksmą („padaro valgyti“, „nuperka ką nors“), jausmus įvardija apibendrintos reikšmės žodžiais („gerai“, „blogai“). Viena iš CAI autorių, Yael Shmueli-Goetz (2015 m. sausis, asmeninis pokalbis), rekomenduoja atsižvelgti į šiuos ir panašius kultūrinius aspektus koduojant interviu. Tikėtina, kad pusiau struktūruotas interviu ir kalbėjimas apie artimus santykius – nauja, mažai pažįstama situacija tyrime dalyvaujantiems minėto amžiaus vaikams. Pranešime aptariami ir kiti CAI taikymo, analizės aspektai, kurie leis pasirošti panašioms tyrimams.

PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MOKYMOSI MOTYVAI

PRE-SCHOOL AGE CHILDREN'S MOTIVATION FOR LEARNING

Vytautas Gudonis

Šiaulių universitetas

gudonis@su.lt

Tyrimą aktualizuoja Barkauskaitės, Sinkevičienės (2012), Indrašienės (2010), Rupšienės, Grikštaitienės (2007) ir kitų autorių tyrimų duomenys, konstatuojantys mokinių mokymosi motyvacijos stoką, kuri dažnai tampa net mokyklos nelankymo priežastimi. Mokymosi mokykloje motyvus būtina ugdyti jau priešmokykliniame amžiuje. Siekiant nustatyti mokyklos lankymo motyvus buvo naudojamos interviu metodai. Remiantis vaikų atsakymais išskirti trys motyvacijos lygiai. Tyrimas atliktas Šiaulių Petro Avižonio regos centre 2003–2014 metais. Tyrime dalyvavo 212 Šiaulių Petro Avižonio regos centro priešmokyklinių grupių ugdytinių. Tiriamųjų vaikų amžiaus vidurkis – 6,3 m., regos aštrumas V 0,3–1. Priešmokyklinių grupių ugdytinių mokyklos lankymo motyvai šioje ugdymo įstaigoje nuo 2004 metų buvo tiriami du kartus – rugsėjo ir gegužės mėnesiais. Pedagogai ir tėvai buvo supažindinti su pirmojo tyrimo rezultatais. Įstaigos psichologas konsultavo ugdytojus mokymosi motyvų ugdymo klausimais. Gauti pozityvūs šios veiklos rezultatai: vaikų, kurių mokymosi motyvacija buvo neigiamai (kol nebuvo šia linkme tiksliai dirbama), 2003 metais buvo 44,8 proc., 2014 – 9 proc.; ugdytinių, kurių pozityvi, socialiai nereikšminga mokymosi motyvacija, 2003 metais buvo 37,9 proc., 2014 – 36,4 proc.; vaikų, kurių pozityvi, socialiai reikšminga mokymosi motyvacija, 2003 metais buvo 17,2 proc., 2014 – 54,5 proc. Nustatyta pozityvi priešmokyklinio amžiaus vaikų mokyklos lankymo motyvų dinamika, t. y. devynių mėnesių laikotarpiu pozityviai kinta tų pačių ugdytinių mokymosi motyvai. Pozityvi priešmokyklinio amžiaus vaikų mokyklos lankymo motyvų dinamika leidžia daryti prielaidą, kad ugdytiniai, turintys pozityvią, socialiai reikšmingą mokymosi motyvaciją, lengviau adaptojasi pirmoje klasėje. Šią prielaidą iš dalies patvirtina pokalbiai su pradinėse klasių mokytojais, į kurių klases ateina mūsų buvę auklėtiniai. Tyrimo rezultatai aktualizuoja psichologo veiklos reikšmingumą ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

MOKYKLOS PSICHOLOGĖS, IŠGYVENUSIOS MOKINIO BANDYMĄ ŽUDYTIS, PATYRIMAS LŪKESČIŲ JOS ATŽVILGIU KONTEKSTE

THE FEELINGS OF THE SCHOOL PSYCHOLOGIST, WHO EXPERIENCED AN ATTEMPT OF PUPIL TO COMMIT SUICIDE, IN THE CONTEXT OF VOCATIONAL EXPECTATIONS FOR HER

Brigita Gulbinaitė

Lietuvos edukologijos universitetas

brigita.gulbinaite@leu.lt

Mokyklos psichologo patirties analizė lūkesčių jo atžvilgiu kontekste atlikta siekiant atskleisti mažai tyrinėtą psichologo kaip asmens išgyvenimų lauką, susijusį su jo profesija. Pagrindinis mokyklos psichologo tikslas – psichologinė pagalba mokiniui, tačiau ji neatsiejama nuo glaudaus bendradarbiavimo su vadovybe, mokytojais, mokinių tėvais ar globėjais. Visi puoselėja neretai tarpusavyje sunkiai suderinamus, psichologo galimybių ribas peržengiančius lūkesčius. Šiame pranešime pristatomas vienas išsiskiriantis atvejis iš platesnės apimties tyrimo – tai patyrimas psichologės, keletą dienų iki interviu susidūrusios su mokinio bandymu nusižudyti. Akivaizdu, jog ši patirtis persmelkia jos pasakojimą apie lūkesčių patyrimą jos atžvilgiu apskritai. Atsižvelgiant į šią situaciją tenka modifikuoti pirminį tyrimo klausimą – koks mokyklos psichologo patyrimas, susijęs su lūkesčiais jo atžvilgiu, po mokinio bandymo nusižudyti? Tyrimo tikslas – atskleisti, kokią subjektyvią prasmę minėtam patyrimui suteikia psichologė. Tyrimo dalyvė – vieno iš didžiųjų Lietuvos miestų pagrindinės mokyklos psichologė, turinti beveik 10 m. darbo patirtį. Tyrimo tikslui pasiekti taikytas fenomenologinės interpretacinės analizės (IFA) metodas (Smith J. A.). Duomenys surinkti pusiau struktūruotu interviu. Interviu garso įrašas transkribuotas. Tekstas analizuotas remiantis IFA žingsniais. Tyrimas atliktas ir duomenys saugomi laikantis psichologo profesinės etikos ir asmens duomenų apsaugos reikalavimų. Nors kokybinis tyrimas nesuteikia galimybės objektyviai nustatyti mokinio bandymo nusižudyti įtakos psichologės savęs, savo darbo vertinimui, tačiau tyrimo dalyvės pasakojimo apie jos atžvilgiu puoselėjamų lūkesčių patirtį analizė atskleidė platų išgyvenamų negatyvių jausmų, vidinių konfliktų spektrą, apimančią stiprų pyktį, beviltiškumą, profesinę vienatvę, neįsisąmonintą baimę būti visiškai apimtai šių stiprių jausmų taip galutinai prarandant situacijos kontrolę. Psichologe, padedančiai klientams susidoroti su sudėtingais išgyvenimais, pačiai kyla didelis profesinės, emocinės pagalbos poreikis. Iš baimės būti visiškai apimtai stiprių jausmų kilęs jų slopinimo, racionalizavimo poreikis riboja jos galimybes kokybiškai dirbti. Mokyklos psichologės, patyrusios mokinio bandymą nusižudyti, pasakojimas apie lūkesčius jos atžvilgiu ir su tuo susijusius išgyvenimus persmelktas stiprių negatyvių jausmų ir baimės prarasti jų kontrolę, bandymo juos racionalizuoti, intelektualizuoti. Psichologė tiesiogiai ir netiesiogiai perteikia profesinės, emocinės pagalbos poreikį.

KAS GERIAU PROGNOZUOJA PAŽINTINĮ FUNKCIONAVIMĄ: PSYCHOSOCIALINIAI VEIKSNIAI AR AMŽIUS?

WHICH FACTORS BETTER PREDICT COGNITIVE PERFORMANCE:
PSYCHOSOCIAL OR AGE?

Vytautas Jurkuvėnas

Vilniaus universitetas

Vytautasju@gmail.com

Neurotiškumas, suvokiama socialinė parama ir socioekonominė padėtis yra vieni iš dažniausiai įvardijamų kintamųjų, susijusių su pažintiniais gebėjimais. Vis dėlto nėra aišku, ar šios sąsajos nėra nulemtos demografinių kintamųjų, pavyzdžiui, amžiaus, kuris susijęs tiek su pažintiniais, tiek su psichosocialiniais kintamaisiais. Tyrimu siekta išsiaiškinti, kurie psichosocialiniai kintamieji leidžia prognozuoti paprastos informacijos apdorojimo greičio, sudėtingos informacijos apdorojimo greičio, atminties ir psichinės veiklos perkėlimo gebėjimus ir ištirti amžiaus bei kitų demografinių kintamųjų reikšmę šiems ryšiams. Tyrime dalyvavo 408 tiriamieji, kurių amžius nuo 18 iki 84 metų ($M = 39,05$, $SD = 18,34$). Visi tyrimo dalyviai, naudodamiesi kompiuteriu, atliko vienuolika pažintinių funkcijų tyrimui skirtų užduočių. Šios užduotys suskirstytos į keturias grupes, kurios savo ruožtu sudaro bendrą pažintinio funkcionavimo veiksnį. Šio konstrukto patikimumas buvo įrodytas veiksnų analize ($\chi^2 = 94,47$; $df = 49$; $p < 0,001$; $RMSEA = 0,047$; $CFI = 0,965$; $TLI = 0,953$). Neurotiškumas matuotas didžiojo penketo klausimyno (BFI) skale, o subjektyvi socioekonominė padėtis ir socialinė parama matuotos tyrėjo parengtomis skalėmis. Pažintines funkcijas prognozuojantys veiksniai įvertinti penkiais hierarchinės regresijos modeliais (nuo $R^2 = 0,06$ iki $R^2 = 0,42$). Nustatyta, kad neurotiškumas prognozuoja psichinės veiklos perkėlimo pažintinius gebėjimus ($\beta = -0,193$; $p = 0,001$), o socialinė parama prognozuoja bendruosius gebėjimus ($\beta = 0,150$; $p = 0,002$), paprastos informacijos apdorojimo greitį ($\beta = 0,126$; $p = 0,007$) ir sudėtingos informacijos apdorojimo greitį ($\beta = 0,126$; $p = 0,010$). Amžius buvo svarbiausias veiksnys, prognozuojantis bendruosius pažintinius gebėjimus ($\beta = -0,564$; $p = 0,000$), atmintį ($\beta = -0,412$; $p = 0,000$), paprastos informacijos apdorojimo greitį ($\beta = -0,560$; $p = 0,000$) ir sudėtingos informacijos apdorojimo greitį ($\beta = 0,498$; $p = 0,000$). Tačiau, vertinant modelį, prognozuojantį psichinės veiklos perkėlimo gebėjimą, neurotiškumo bruožas ($\beta = 0,150$; $p = 0,002$) buvo svarbiausias prognostinis veiksnys. Tolimesni tyrimai turėtų apimti daugiau pažintinio ir psichosocialinio funkcionavimo aspektų.

MOTINŲ BEI VAIKŲ ELGESIO PALYGINIMAS REMIANTIS TYRĖJŲ IR MOTINŲ VERTINIMAIS

THE CROSS-INFORMANT COMPARISONS OF MOTHERS' AND CHILDREN'S BEHAVIOR BASED ON SELF-REPORTED AND OBSERVERS' RATINGS

Roma Jusienė

Vilniaus universitetas

roma.jusiene@fsf.vu.lt

Įprastai sutariama dėl asmenybinių konstrukčių ar elgesio apraiškų vertinimo, kai informacija renkama, nors ir skirtingomis priemonėmis, bet iš tų pačių šaltinių (Mischel, 1968). Taikant savistaba paremtus metodus neišvengiamas nuoseklumo, derėjimo bei socialinio pageidaujamumo efektas. Ankstesniuose tyrimuose (Jusienė, Raižienė, 2006; Jusienė, 2014) buvo nagrinėtos vaikų elgesio vertinimo neatitiktys, kai informacija renkama iš skirtingų šaltinių (motinų, auklėtojų, tyrėjų). Jos gali rodyti vaiko elgesio kitimą skirtinguose kontekstuose ir bendraujant su vertintoju, be to, tam tikrą informaciją teikiančių asmenų šališkumą ar būdingumą. Atliktu tyrimu siekiama aiškintis, kaip motinų savistaba paremti elgesio su vaiku vertinimai dera su tyrėjų vertinimais apie motinų elgesį su vaiku, ir kaip vieni bei kiti siejasi su vaiko elgesio vertinimais. Tuo tikslu pasitelkti tęstinio savireguliacijos tyrimo, finansuoto Lietuvos mokslo tarybos (MIP-014/2012), duomenys. Analizuoti tokie motinų savistaba paremti elgesio aspektai: motinos saviveiksmingumo jausmas, paremiančios ir neparemiančios strategijos reaguojant į vaiko neigiamas emocijas, auklėjimo būdai. Taip pat analizuoti tyrėjų vertinti motinų elgesio aspektai stebint sąveikas: abipusis bendradarbiavimas su vaiku bei vadovavimo vaikui stiliai. Duomenų analizė atskleidė gana nuoseklias reikšmingas motinų savistaba paremto elgesio skirtingų aspektų tarpusavio sąsajas. Panašiai ir tyrėjų vertinti skirtingi motinų elgesio aspektai reikšmingai siejosi. Bet tyrėjų ir motinų vertinimai buvo menkai susiję. Nustatyta, kad didesnis motinų teigtas saviveiksmingumas bei emocinė šiluma siejosi su didesne tyrėjų stebėta motinų kontrole bendraujant su vaiku. Taip pat stebėta tendencija, kad neparemiančios strategijos ir elgesio kontrolė, kurias motinos vertino savistabos būdu, susijusios su didesne direktyvia kontrole žaidimo su vaiku metu. Motinų savistaba vertintas elgesys reikšmingai siejosi su jų teiktais vaiko elgesio bei savireguliacijos vertinimais, bet mažai su tyrėjų vertintu vaikų elgesiu ar savireguliacija, ir atvirkščiai. Taigi tyrėjų ir motinų požiūris nebuvo itin derantis, bet kiekvienas iš jų gerai paaiškino jų teiktą informaciją apie vaikų elgesį. Pranešime aptariama konteksto, stebimo elgesio kategorizavimo bei apibrėžimo per kompetencijas, ne problemas, reikšmė sutariamumui vertinant.

VAIKŲ SAVIREGULIACIJA IR KALBOS BEI SAVIŽINOS RAIDA**PRESCHOOLERS' SELF-REGULATION AS RELATED TO LANGUAGE DEVELOPMENT AND SELF-AWARENESS****Roma Jusienė**

Vilniaus universitetas

roma.jusiene@sf.vu.lt

Dar L. Vygotskis, vėliau A. Lurija ir kiti, kalbą laikė vienu svarbiausių savireguliacijos įrankių, tačiau šiuolaikinės savireguliacijos studijos jai teikia mažai dėmesio. Dažniausiai anksti pasireiškiančios kalbos problemos siejamos su vaikų elgesio sunkumais, nors kai kurie tyrimai (pvz., Petersen et al., 2014) rodo, kad kalbos problemos lemia elgesio sunkumus ne tiesiogiai, bet dėl mažesnių savireguliacijos gebėjimų. Bendrai pastebima, kad būtina nuosekliau tyrinėti vaikų kalbos reikšmę savireguliacijai (Whitebread, Basilio, 2012). Atliekant tyrimą nagrinėtas kalbos (bei su ja glaudžiai susijusios savižinos) raidos ryšys su keturmečių savireguliacijos gebėjimais. Tyrinėta, ar yra veiksnų (pvz., vaikų pažintiniai gebėjimai arba tėvų išsilavinimas), galbūt vienodai svarbių ir kalbos, ir savireguliacijos raidai. Šis tyrimas yra dalis tęstinio savireguliacijos raidos tyrimo, finansuoto Lietuvos mokslo tarybos (MIP-014/2012). Jame dalyvavo 141 vaikas (71 mergaitė). Kai vaikams buvo vieneri ir dveji metai, jų motinos teikė informaciją apie vaiko raidos pasiekimus. Kalbos problemos vertintos pagal motinų atsakymus į Vaiko elgesio aprašo (CBCL/1½-5) teiginius, kai vaikams buvo dveji metai, ir atsižvelgiant į motinų bei auklėtojų atsakymus (pildant CBCL/1½-5 ir C-TRF), kai vaikams ketveri metai. Keturmečių produktyvieji neverbaliniai gebėjimai bei savireguliacijos gebėjimai (malonumo atidėjimas ir atsispyrimas pagundai, jungiami į „karštosios“ savireguliacijos įvertį; slopinamoji kontrolė, smulkiosios bei stambiosios motorikos kontrolė, dėmesingumas, planavimas, jungiami į „šaltosios“ savireguliacijos įvertį) vertinti testavimo būdu. Vienerių ir dvejų metų vaikų kalbos bei savižinos raida reikšmingai siejosi su keturmečių atsispyrimu pagundai, planavimu, dėmesingumu, slopinamąja kontrole, bendrai su „karštąja“ bei „šaltąja“ savireguliacija, bet nesisiejo su produktyviaisiais gebėjimais. Tėvų išsilavinimas siejosi su vienais ir kitais. Motinų nurodytos keturmečių kalbos problemos reikšmingai siejosi su vaikų mažesniu atsispyrimu pagundai, o auklėtojų nurodytos kalbos problemos – su mažesne smulkiosios motorikos kontrole bei „šaltosios“ savireguliacijos įverčiu. Regresinės analizės rezultatai atskleidė, kad ankstyvoji kalbos raida, net atsižvelgiant į kitus veiksnus, svarbi prognozuojant atsispyrimą pagundai, smulkios motorikos kontrolę, dėmesingumą, iš dalies – planavimą. Apibendrinant rezultatus teikiamos praktinės išvagos ir gairės ateities tyrimams.

KAS LEMIA IŠEMINĖ ŠIRDIES LIGA SERGANČIŲ PACIENTŲ, KURIEMS BŪDINGA IR NEBŪDINGA OBSTRUKcinĖ MIEGO APNĖJA, SUBJEKTYVIAI VERTINAMĄ MIEGĄ? D TIPO ASMENYBĖS SVARBA

WHAT DOES DETERMINE SUBJECTIVE SLEEP QUALITY IN CORONARY ARTERY DISEASE PATIENTS WITH OR WITHOUT SLEEP APNEA? IMPORTANCE OF D TYPE PERSONALITY

Alicija Juškienė, Aurelija Podlipskytė, Giedrius Varoneckas

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

alicia.juskiene@gmail.com

D tipo asmenybė medicinos psichologijoje apibūdinama kaip emocinio diskomforto ir socialinio varžymosi bruožų derinys, yra ne tik susijusi su blogesnėmis išeminės širdies ligos (toliau tekste – IŠL) prognozėmis, bet taip pat gali neigiamai veikti ir kitus fizinės ir psichinės sveikatos aspektus. Obstrukcinė miego apnėja (toliau tekste – OMA) yra susijusi su širdies ligų išsivystymo rizika ir paplitusi tarp sergančių IŠL. Keliami hipotezė, jog D tipo asmenybė gali turėti poveikį subjektyviam miego kokybės vertinimui, tačiau išlieka neaišku, ar yra ryšys tarp subjektyvaus miego vertinimo IŠL sergantiems pacientams, kuriems būdinga ir nebūdinga OMA. Tyrimo tikslas – įvertinti D tipo asmenybės ryšį su subjektyviai vertinamu miegu tarp IŠL sergančių pacientų, kuriems būdinga ir nebūdinga OMA. Tyrime dalyvavo 879 IŠL pacientai (amžiaus vidurkis – 57,8, SD = 9,0). Skersinio pjūvio tyrimas atliktas kardiologinės reabilitacijos metu. Vertintos demografinės ir klinikinės charakteristikos, medikamentų vartojimas. Apnėjos hipoapnėjos indeksas (AHI) nustatytas polisomnografijos tyrimo metu. D tipo asmenybė vertinta pagal 14 teiginių klausimyną (DS14) su dviem poskalėmis: emocinio diskomforto (ED) ir socialinio varžymosi (SV). Subjektyvi miego kokybė pagal Pitsburgo miego kokybės klausimyną (PSQI). Nustatyta, kad D tipo asmenybė buvo būdinga 282 (32,2 proc.) tiriamųjų. Ji dažniau pasireiškė moterims negu vyrams ir dažniau vyrams, kuriems būdinga OMA. Subjektyvus miego vertinimas buvo susijęs su D asmenybės bruožais: emociniu diskomfortu ir socialiniu varžymusi IŠL sergantiems pacientams, kuriems nebūdinga OMA, ir susijęs tik su emociniu diskomfortu IŠL sergantiems pacientams – vyrams ir moterims, – kuriems būdinga OMA. D tipo asmenybė, bet ne AHI didino šansą blogiau savo miegą vertinti pacientams, kuriems būdinga ir nebūdinga OMA. Tyrimas atkleidė, jog subjektyvią miego kokybę tarp IŠL sergančių pacientų, kuriems OMA yra būdinga ir nebūdinga, lemia ne ligos sunkumas ar kvėpavimo sutrikimas, o asmens polinkis į neigiamas emocijas ir socialinį varžymąsi. D asmenybės tipas susijęs su subjektyviai vertinamu miegu ir didina šansą savo miegą vertinti blogiau IŠL sergantiems pacientams, kuriems OMA yra būdinga ir nebūdinga.

MOTYVAVIMO POKALBIO TAIKYMO GALIMYBĖS IR NUOTAIKOS REIŠKĖ KOREGUOJANT IŠEMINE ŠIRDIES LIGA SERGANČIŲ PACIENTŲ SU SVEIKATA SUSIJUSĮ ELGESĮ

APPLICATION POSSIBILITIES OF MOTIVATIONAL INTERVIEWING AND IMPACT OF EMOTIONAL STATE CORRECTING HEALTH RELATED BEHAVIOR OF PATIENTS WITH ISCHEMIC HEART DISEASE

Dalia Karpovaitė, Liuda Šinkariova, Raimonda Petrolienė, Jurga Misiūnienė, Loreta Zajančauskaitė - Staskevičienė, Laura Alčiauskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

karpovaitė@gmail.com

Laikymasis sveikatai palankaus elgesio rekomendacijų palengvina IŠL sergančiųjų sveikimą. Tačiau patys pacientai dažnai stokoja vidinės motyvacijos keisti jiems įprastą elgesį. Taip pat po IŠL patiriami emociniai išgyvenimai gali apsunkinti gyvenimo išpročių keitimą. Tyrimo tikslas – nustatyti motyvavimo pokalbio (MP) efektyvumą ir nuotaikos reikšmę keičiant IŠL sergančiųjų su sveikata susijusį elgesį. Tyrimo metodas – eksperimentas. Su sveikata susijusio elgesio (alkoholio vartojimo, rūkymo, fizinio aktyvumo, mitybos) pokyčiams išmatuoti naudojamas pasirengimo pokyčiui klausimynas (Readiness to Change Questionnaire, 1992), kuris sudarytas pagal transteorinį pokyčių modelį ir atspindi 3 pokyčių stadijas: nesusimąstymo, mąstymo ir veiksmo. Emocinei būklei įvertinti naudotas HAD klausimynas (Hospital Anxiety and Depression, 1983). Tiek poveikio, tiek kontrolinės grupės pacientai, klausimynus pildė du kartus – gydymo pradžioje ir pabaigoje. Poveikio grupei per gydymosi laikotarpį buvo taikomos 1–4 MP konsultacijos ir lyginamos elgesio pokyčio stadijos su kontroline grupe. Tiriamieji – 119 Abromiškių reabilitacijos ligoninės kardiologijos skyriaus pacientų (83 vyrai, 36 moterys). Amžiaus vidurkis – 60,5 metų. Tyrimo rezultatai rodo, kad statistiškai reikšmingai daugiau tiriamųjų buvo perėję į veiksmo stadiją po MP nei pirmą kartą vertinant alkoholio vartojimo ($Z = -2,830, p = 0,05$), fizinio aktyvumo ($Z = -3,241, p = 0,001$) ir mitybos išpročius ($Z = -3,363, p = 0,001$). Kontrolinėje grupėje tokio skirtumo neaptikta, išskyrus fizinio aktyvumo rodiklius – čia, kaip ir poveikio grupėje, daugiau tiriamųjų pasiekė veiksmo stadiją ($Z = -2,5, p = 0,012$). Poveikio grupės tiriamieji, vertinant mitybos išpročius, pasistūmėjo link veiksmo stadijos statistiškai reikšmingai daugiau, nei lyginamosios grupės tiriamieji ($\chi^2 = 7,235, p = 0,027$). Reabilitacijos pabaigoje mažiau tiriamųjų, pasižyminčių didesniu nerimastingumu ir depresiskumu (0 proc. ir 33,3 proc.), perėjo į aukštesnę pokyčio stadiją nei mažesnio nerimastingumo ir depresiskumo tiriamieji (54,4 proc. ir 40 proc.). MP padeda IŠL sergantiesiems reabilitacijos metu susimąstyti ir imtis veiksmų keičiant alkoholio, fizinio aktyvumo ir ypač mitybos išpročius. Stebima tendencija, kad nuotaikos sunkumai trukdo siekti teigiamų elgesio pokyčių.

GEDULO PO SAVIŽUDYBĖS YPATUMAI: REKOMENDACIJOS TEIKIANTIEMS PSICHOLOGINĘ PAGALBĄ

THE GRIEF AFTER SUICIDE: RECOMMENDATIONS FOR PSYCHOLOGICAL
SUPPORT GIVERS

Vaiva Klimaitė, Odetta Geleželytė, Paulius Skruibis, Danutė Gailienė

Vilniaus universitetas

vaiva.kl@gmail.com

Kasmet Lietuvoje dėl artimojo savižudybės gedėti lieka daugiau nei keli tūkstančiai žmonių. Tačiau šio gedulo ypatumai bei galimas reikiamos pagalbos specifiškumas nėra gerai žinomas. Tyrimų, atliktų kitose šalyse, išvados negali būti tiesiogiai pritaikomos: tarpkultūrinės studijos įrodo kultūrų įtaką gedulo reakcijoms ir įveikos veiksniams, ypač – socialiniams (Hardy-Bougere, 2008). Šiuos ypatumus Lietuvoje išvelgti nėra paprasta dėl vyraujančios neigiamos nuostatos į savižudybę ir nusižudžiusių artimuosius (Gailienė, 2008). Lietuvoje problema yra ne tik aukšti savižudybių rodikliai, bet ir su savižudybe susijusi stigma. Visa tai veikia artimojo savižudybę patyrusių asmenų gedulą. Tyrimo tikslas buvo išanalizuoti dėl savižudybės artimojo netekusių asmenų gedulo išgyvenimus ir suformuluoti rekomenduojamas psichologinės pagalbos gaires. Tyrimė dalyvavo 23 suaugusieji, šeimos branduolio nario savižudybę patyrę asmenys. Duomenys rinkti pusiau struktūruoto interviu metodu, apdoroti teminės analizės būdu. Rezultatai atskleidė, kad artimojo savižudybė sukelia ir gedulo, ir traumos reakcijų. Gedintys asmenys gali jaustis užvaldyti netekties, pasikar-tojančių prisiminimų, permąstymų, jie gali išgyventi gilų liūdesį, psichologinį skausmą. Teikiant psichologinę pagalbą svarbu leisti gedinčiam kalbėti apie savo išgyvenimus tiek, kiek jam tuo metu norisi: nekalbėjimas apie savo patirtį nebūtinai reiškia, kad kenčiantysis vengia ją permąstyti. Be to, nors manoma, kad permąstymų vengimas neleidžia integruoti netekties patyrimo į turimą patirtį ir yra neadaptivus, pastebima, kad vien permąstymai nėra pakankami. Adaptiviai gedulo įveikai reikalingas ir lankstus gebėjimas atsitraukti nuo netekties, susitelkti į kitus gyvenimo aspektus. Rezultatai taip pat parodė, kad geditiesiems po artimo savižudybės reikalinga tam tikrą laiką tarpą išlaikyti vidinį emocinį ryšį su mirusiuoju. Tai padeda palengva atsiseikinti ir prisitaikyti prie šio santykio praradimo realybėje. Be to, nusižudžiusių artimieji dažnai patiria socialinių sunkumų: aplinkinių vengimo, stigmatizacijos, paties noro atsiriboti. Todėl teikiant pagalbą svarbu atsižvelgti ir į padidėjusį gedinčiojo jautrumą bei ambivalentiškumą socialinėse interakcijose. Gedintysis gali jausti tiek poreikį atsiriboti nuo aplinkinių, tiek ieškoti paramos. Gedinčiojo lūkesčių neatitinkančios aplinkinių reakcijos, neatidūs komentarai gali skatinti jausmą, kad netekties skausmas negali būti suprastas.

SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ PATYRUSIŲ ASMENŲ STRESAS, NERIMAS, DEPRESIŠKUMAS

SEXUAL VIOLENCE SURVIVORS' STRESS, ANXIETY, DEPRESSION

Rasa Kuodytė-Kazielienė

Viešoji įstaiga „Humanizmo centras“

rasa.kuodyte@gmail.com

Pagal Pasaulio sveikatos organizacijos teikiamą apibrėžtį seksualinis smurtas yra „bet koks lytinis aktas, mėginimas įvykdyti lytinį aktą, nepageidaujamos seksualinės pastabos arba dėmesys, prekybos veiksmai arba kitaip prieš asmens lytiškumą nukreipta prievarta, kurią atlieka bet koks asmuo, nepaisant jo santykio su auka, bet kokiomis aplinkybėmis, įskaitant namų ir darbo aplinką, bet ja neapsiribojant“. Tyrimo tikslas – streso, nerimo, depresiškumo pasireiškimas tarp seksualinę prievartą patyrusių asmenų. Stresas, nerimas ir depresiškumas įvertinti pagal DASS-42 skalę (angl. Depression Anxiety Stress scales, Lovibond et al., 1995). Duomenų analizė atlikta naudojantis SPSS statistiniu pakečiu. Tyrime dalyvavo 95 seksualinę prievartą per pastaruosius 12 mėnesių patyrę asmenys, gyvenantys Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Šiauliuose (80 moterų (84,2 proc.) ir 15 vyrų (15,8 proc.)). Vidutinis amžius – 29 metai. Tyrimas vyko nuo 2010 metų sausio iki 2015 metų sausio. Nustatyta, kad seksualinę prievartą patyrusiems asmenims pasireiškia vidutinio laipsnio stresas, didelio laipsnio nerimas, nedidelio ir vidutinio laipsnio depresiškumas. Tyrimo respondentai patiria didesnę stresą nei neklinikinė grupė, vertinant streso lygiais, – vidutinio laipsnio stresą. Nerimo vidurkis – 15,33 (SN = 6,48) balų. Respondentai patiria didesnę nerimą nei klinikinė grupė. Depresiškumo bendras vidurkis – 11,35 (SN = 5,89) balai. Tyrimo dalyviai patiria didesnę depresiškumą nei klinikinė grupė. Beveik po lygiai pasiskirstė nedidelio laipsnio (27 asmenys) ir vidutinio laipsnio (22 asmenys) depresiškumas. 2002 metų Pasaulinės sveikatos organizacijos duomenimis, seksualinio smurto aukos 3 kartus dažniau serga depresija, 6 kartus dažniau kenčia nuo potrauminio streso sutrikimo, 13 kartų dažniau yra priklausomos nuo alkoholio, 26 kartų dažniau priklausomos nuo psichotropinių medžiagų, 4 kartus dažniau mąsto apie savižudybę. 2002–2009 m. Australijoje nustatytas statistiškai reikšmingas seksualinės prievartos ir DASS depresijos bei nerimo skalių ryšys. Šiame tyrime taip pat nustatyti palyginti aukšti streso, nerimo ir depresiškumo lygiai. Nustatyti ir statistiškai reikšmingi ryšiai tarp seksualinės prievartos patyrimo ir streso, nerimo, depresiškumo. Seksualinę prievartą patyrusiems asmenims pasireiškia vidutinio laipsnio stresas, didelio laipsnio nerimas, nedidelio ir vidutinio laipsnio depresiškumas.

KAD NESAUGŪS DARBUOTOJAI NENUTOLTŲ: ORGANIZACIJOS TEISINGUMO SVARBA

JOB INSECURITY AND EMPLOYEE WITHDRAWAL: THE ROLE OF OVERALL JUSTICE

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Ieva Urbanavičiūtė, Dalia Bagdžiūnienė

Vilniaus universitetas

jurgita.lazauskaite@fsf.vu.lt

Organizacijos teisingumo tyrimai rodo, kad darbuotojų suvokiamas organizacijos elgesio su jais teisingumas gali sušvelninti neigiamus nesaugumo dėl darbo padarinius darbuotojų nuostatoms ir elgesiui (pvz., Silla et al., 2010). Tačiau esami tyrimai apsiriboja atskirų teisingumo tipų svarbos vertinimu ir iki šiol nesama tyrimų, nagrinėjančių bendro organizacijos teisingumo (angl. overall justice) vaidmenį suvoktam darbuotojų nesaugumui dėl darbo. Maža to, teisingumo vertinimas gali ne tik sušvelninti neigiamus nesaugumo dėl darbo padarinius, bet ir turėti įtakos pačios organizacijos ir joje priimamų sprendimų teisingumo vertinimui, t. y. pati grėsmė prarasti darbą ir (arba) tam tikras palankias jo sąlygas gali priversti darbuotoją suabejoti organizacijos elgesio su juo teisingumu ir jį vertinti iš naujo. Todėl tyrimu buvo siekiama įvertinti bendro organizacijos teisingumo vaidmenį ieškant galimų sąsajų tarp kiekybinio ir kokybinio nesaugumo dėl darbo ir darbuotojų išpareigojimo organizacijai, ketinimo išeiti ir išitraukimo į darbą. Tyrimo tikslui įgyvendinti buvo atlikta anketinė apklausa. Iš viso apklausta 580 įvairių Lietuvos organizacijų darbuotojų. Tyrimo rezultatams apdoroti buvo taikoma daugialypė regresinė analizė ir Sobelio testas. Gauti rezultatai patvirtino suvokto organizacijos teisingumo kaip tarpinio kintamojo vaidmenį tarp kokybinio nesaugumo ir emocinio išpareigojimo organizacijai bei ketinimo ją palikti ir kaip dalinio tarpinio kintamojo vaidmenį tarp kokybinio nesaugumo dėl darbo ir išitraukimo į jį. Kiekybinis nesaugumas dėl darbo nebuvo susijęs nė su vienu iš tiriamųjų padarinių. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad darbuotojų suvokiama grėsmė prarasti palankias darbo sąlygas yra, visų pirma, susijusi mažesniu suvokiamu visos organizacijos teisingumu, o per jį – su mažesniu emociniu išpareigojimu organizacijai ir ketinimu ją palikti. O didesnis išitraukimas į darbą yra susijęs ir su mažesniu suvokiamu nesaugumu prarasti palankias darbo sąlygas, ir su didesniu suvokiamu organizacijos teisingumu. Atliktas tyrimas yra pirmasis atskleidžiantis ir pagrindžiantis iki šiol nenagrinėtą suvokto nesaugumo dėl darbo poveikio darbuotojų nuostatoms ir elgesiui mechanizmą.

TEISTŲ IR NETEISTŲ VYRŲ SOCIALINĖS INFORMACIJOS APDOROJIMO YPATUMAI VERTINANT NEVIENAREIKŠMĖS SOCIALINĖS SITUACIJAS

SOCIAL INFORMATION PROCESSING PATTERNS OF ADULT OFFENDERS AND CONTROL GROUP MEN EVALUATING AMBIGUOUS SOCIAL SITUATIONS

Andrius Lošakevičius

Vilniaus universitetas

losakevicius@gmail.com

Socialinės informacijos apdorojimo (SIA) požiūriu žmogaus elgesys pasireiškia kaip kognityvaus informacijos apdorojimo rezultatas. Kognityvių žinojimo vienetų ir procesų tyrimas gali leisti juos susieti su konkretaus elgesio apraiškomis, papildyti teorines interpretacijas ir prognozuoti įvairių asocialaus elgesio formų pasireiškimą. Tačiau reikia pažymėti, kad, remiantis SIA, dažniausiai tiriami vaikai ir paaugliai, o apie suaugusiųjų kognityvius procesus vis dar stokojama empirinių duomenų. Be to, ši teorija plačiai taikoma tiriant agresyvų elgesį ir jį lemiančius kognityvius žinojimo vienetus bei procesus, tačiau stokojama kitokių asocialaus elgesio formų tyrimų. Atliktojo tyrimo tikslas – nustatyti skirtingų suaugusių vyrų grupių SIA ypatumus. Tyrime dalyvavo už įvairius nusikaltimus teisti ($n = 78$) ir neteisti ($n = 33$), 20–63 metų, vidurinį arba žemesnį už vidurinį išsilavinimą turintys vyrai. Tyrimo dalyviai stebėjo trumpas vaizdo ištraukas, vaizduojančias nevienareikšmės socialines situacijas be aiškios pabaigos, po kurių, taikant struktūruotą interviu, sudarytą remiantis K. A. Dodge'o socialinės informacijos apdorojimo teorija, buvo atskleidžiami tiriamųjų SIA ypatumai. Gauti atsakymai buvo priskirti priešišku, neutralių ar prosocialių atsakų kategorijoms. Išanalizavus gautų atsakymų skirstinius nustatyta, kad teistų ir neteistų vyrų socialinės informacijos apdorojimas skiriasi kai kuriuose etapuose – teisti vyrai, palyginti su neteistais, ne taip detalčiai koduoja matytas situacijas ($p < 0,001$) ir atkuria daugiau subjektyvių situacijos užuominų ($p < 0,001$); neteisti vyrai, palyginti su teistais, dažniau nurodo, kad situacijos veikėjas sieks priešiško tikslo ($p < 0,001$); pateikdami galimas situacijos veikėjo elgesio alternatyvas, kontrolinės grupės vyrai pateikia reikšmingai daugiau priešišku, o ne prosocialių alternatyvų ($p < 0,05$); vertindami situacijos veikėjui parinktą elgesio variantą, neteisti vyrai, palyginti su teistais, dažniau nurodo, kad prosocialus elgesys padės pasiekti tikslą ($p < 0,05$). Gauti rezultatai rodo, kad už įvairius nusikaltimus teisti ir neteisti vyrai, vertindami nevienareikšmės socialines situacijas, informaciją apdoroja daugiau ar mažiau skirtingai.

EISMO SAUGUMO KLIMATAS LIETUVOJE: VAIRUOTOJŲ POŽIŪRIS Į EISMĄ MŪSŲ ŠALYJE

TRAFFIC SAFETY CLIMATE: THE PERSPECTIVE OF LITHUANIAN DRIVERS

**Rasa Markšaitytė, Laura Šeibokaitė, Auksė Endriulaitienė,
Kristina Žardeckaitė - Matulaitienė, Aistė Pranckevičienė**

Vytauto Didžiojo universitetas
r.marksaityte@smf.vdu.lt

Sutariama, kad dauguma eismo nelaimių nutinka dėl eismo dalyvių kaltės. Vairuotojų elgesys kelyje gali priklausyti nuo jų vertybių, įsitikinimų, suvokiamos elgesio normos bei nuostatų. Tačiau Lietuvoje labai trūksta duomenų apie bendrą vairuotojų požiūrį į eismo saugumą. Užsienio mokslininkai nuostatų į eismo saugumą visumai apibrėžti siūlo eismo saugumo klimato sąvoką. Šio pranešimo tikslas – pristatyti Lietuvos eismo saugumo klimato ypatumus ir veiksmių struktūrą. Tyrime dalyvavo 450 įvairaus amžiaus vairuotojų (48 proc. vyrų). Eismo saugumo klimatas matuotas eismo saugumo klimato skale, sukurta T. Özkano ir T. Lajuneno. Tiriamųjų buvo prašoma 6 balų Likerto skale įvertinti, kokių lygiu jie pritaria pateiktiems būvardžiams ar žodžių junginiams, kuriais mūsų šalyje aprašomas eismas. Daugiausia respondentų atsakė, kad eismas Lietuvoje reikalauja atidumo, budrumo ir atsargumo, reikalauja išmanyti eismo taisykles, turėti vairavimo patirties ir įgūdžių. Nemaža dalis tiriamųjų pritarė, kad eismas yra agresyvus, greitas, rizikingas, reikalaujantis abipusės pagarbos bei kantrybės, yra prižiūrimas ir leidžiantis lengvai patekti iš vienos vietos į kitą. Veiksmių analizė leido išskirti 3 prasmingus veiksmius, kurių stipriausiasis perteikia emocines reakcijas, kurias kelia eismo ypatumai, ir tai, kokių pastangų jis reikalauja iš vairuotojo (pvz., „pavojingas“, „agresyvus“, „reikalaujantis atidumo“). Antrasis veiksnys nurodo tiriamųjų požiūrį į eismo funkcionalumą (pvz., „saugus“, „suplanuotas“, „reguliuojantis vairuotojo elgesį“). Trečiasis – atspindi labai neigiamą požiūrį į eismą ir suvokimą, kad situacija kelyje neprognozuojama (pvz., „erzinantis“, „priklausantis nuo sėkmės“). Eismo saugumo klimato veiksmių struktūra, kalbant apie lietuvius, nevisiškai atitinka teorinę saugumo klimato sampratą ir tiriant vokiečius nustatytus ypatumus. Naujai atsiradęs nenusipėjamo eismo veiksnys gali rodyti, kad lietuviai labiau nei kitų išsivysčiusių šalių vairuotojai mano, kad eismas šalyje yra tiek chaotiškas, kad saugumas kelyje mažai priklauso nuo jų elgesio. Toks požiūris gali didinti rizikingo vairavimo tikimybę.

KOKIO ELGESIO IŠ IDEALIAUS LYDERIO TIKISI SVEIKATOS APSAUGOS SEKTORIAUS DARBUOTOJAI?

WHAT IDEAL LEADER BEHAVIOR IS EXPECTED BY FOLLOWERS IN HEALTHCARE SECTOR?

Inga Minelgaitė - Snaebjornsson¹, Aurelija Stelmokienė², Auksė Endriulaitienė²

¹ Islandijos universitetas

² Vytauto Didžiojo universitetas

inga.minelgaitė@gmail.com

Siekiant užtikrinti produktyvų organizacijos, veikiančios itin sparčiai besikeičiančioje aplinkoje, darbą bei joje dirbančių žmonių gerovę, išskirtinai svarbus yra efektyvios lyderystės vaidmuo. Efektyvios lyderystės tyrimuose itin reikšmingas konteksto kintamasis. Nuo konteksto priklauso, kokį vadovo elgesį pavaldiniai vertins kaip efektyvų ir seks vadovu. Siekdamas efektyvumo, lyderis turi gebėti prisitaikyti prie konteksto. Sveikatos apsaugos sektorius yra specifiskas dėl nuolat atliekamų pokyčių bei diegiamų inovacijų gausos, todėl ne visuomet galima pasinaudoti kitų sričių vadybos ar lyderystės tyrimų rezultatais. Taigi atlikto tyrimo tikslas buvo nustatyti, kokio vadovaujančio lyderio elgesio pageidauja sveikatos apsaugos sektoriuje dirbantys darbuotojai, atsižvelgiant į jų sociodemografines charakteristikas. Atliktas empirinis tyrimas remiasi lyderystės kategorizavimo teorija (Lord, Maher, 1991), teigiančia, jog asmens kaip lyderio suvokimas yra tiesiogiai susijęs su sekėjo suvokiamu „lyderio prototipu“ – kuomet vertinamasis yra artimesnis turimam idealui, tuo jis labiau suvokiamas kaip lyderis. Tyrimui naudotasi Lyderio elgesio apibūdinimo klausimynu, XII versija (LBDQXII – Leadership behavior description questionnaire). Tai yra vienas iš labiausiai pasaulyje paplitusių klausimynų lyderio elgesio tyrimuose (Nordhouse, 2013). Klausimyną sudaro išsami sociodemografinių klausimų dalis bei šimtas teiginių, apibūdinančių lyderio elgesį. Tiriamųjų prašoma įvertinti, kaip dažnai toks elgesys turėtų pasireikšti vadovaujant idealiam lyderiui. Tyrimo dalyvavo 139 respondentai, jie pildė elektroninę klausimyno versiją. Tyrimo rezultatai pateikiami aprašant pagrindines dvylika sveikatos apsaugos sektoriaus darbuotojų pageidaujamo lyderio elgesio grupių ir atsižvelgiant į vertintojų sociodemografines charakteristikas. Remiantis tyrimo rezultatais, galima formuluoti praktines rekomendacijas, naudingas kuriant vadovų tobulinimo programas sveikatos apsaugos sektoriuje. Tyrimas atliktas bendradarbiaujant su Oklando technologijos universitetu bei Islandijos universitetu.

LIETUVOS IR ESTIJOS PROFESINIO RENGIMO CENTRŲ MOKINIŲ TARPKULTŪRINIS JAUTRUMAS

INTERCULTURAL SENSITIVITY OF VOCATIONAL EDUCATION CENTERS' STUDENTS IN LITHUANIA AND ESTONIA

Julita Navaitienė, Daiva Račelytė, Violeta Rimkevičienė

Lietuvos edukologijos universitetas

julita.navaitiene@leu.lt

Lietuvos ir Estijos profesinio rengimo institucijos susiduria su mokymosi daugiakultūroje aplinkoje iššūkiais. Profesinis mokymasis ir bendravimas su skirtingų kultūrų žmonėmis reikalauja tarpkultūrinės kompetencijos, kurios viena iš dimensijų yra tarpkultūrinis jautrumas. Tarpkultūrinis jautrumas apibrėžiamas kaip gebėjimas atpažinti ir pripažinti aktualius kultūrinius skirtumus ir kaip nuostata, atskleidžianti pasiryžimą sąveikauti su skirtingų kultūrų asmenimis. Tyrimų, nagrinėjančių tarpkultūrinį jautrumą, netrūksta, tačiau stokojama tyrimų, kurių tiriamieji būtų profesinio rengimo centrų mokiniai. Atlikto tyrimo tikslas – palyginti Lietuvos ir Estijos profesinio rengimo centrų mokinių tarpkultūrinį jautrumą. Tyrime dalyvavo 73 mokiniai (36 mokiniai iš Vilniaus statybininkų rengimo centro (Lietuva) ir 37 mokiniai iš Ida-Virumaa profesinio rengimo centro (Estija). Tiriamųjų amžiaus vidurkis 16,4. Tiriamiesiems buvo pateiktos Tarpkultūrinio jautrumo skalės (Chen, Starosta, 2000) dvi poskalės: Pagarbos kultūriniais skirtumams poskalė, skirta išsiaiškinti, kaip asmuo vertina savo toleranciją kitai kultūrai bei nuomonei, ir Įsipareigojimo sąveikai poskalė, atskleidžianti, kaip jaučiasi asmuo, dalyvaudamas tarpkultūrinėje komunikacijoje. Tyrimo rezultatų analizė parodė, kad visai tiriamųjų imčiai būdingas vidutinis tarpkultūrinis jautrumas abiejose poskalėse. Tyrimo metu atskleisti Lietuvos ir Estijos profesinio rengimo centrų mokinių pagarbos kultūriniais skirtumams ir jų įsipareigojimo sąveikai statistiškai reikšmingi tarpkultūrinio jautrumo skirtumai, vertinant Manno–Whitney U kriterijumi: Ida-Virumaa profesinio rengimo centro mokinių įverčių vidurkiai buvo didesni. Keltina prielaida, kad šio profesinio rengimo centro geografinė padėtis (Estijos šiaurės rytuose netoli nuo sienos su Rusija) gali sąlygoti didesnę jo mokinių daugiakultūrę patirtį ir didesnę tarpkultūrinį jautrumą. Apžvelgus pasaulinius tarpkultūrinio jautrumo tyrimus, buvo rasta tyrimų, kurie patvirtino daugiakultūrės patirties ir tarpkultūrinio jautrumo sąsają. Tarpkultūrinis jautrumas yra efektyvaus prisitaikymo daugiakultūroje aplinkoje veiksnys ir tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo(si) sudėtinė dalis, todėl tose profesinio rengimo institucijose, kuriose daugiau daugiakultūriškumo, tarpkultūrinio jautrumo ugdymui(si) svarbu skirti daugiau dėmesio ir kurti palankesnes sąlygas.

GYVENIMO STILIUS, KONFLIKTŲ SPRENDIMO STILIAI IR PATIRIAMOS PATYČIOS DARBE: MEDIACINIO MODELIO ANALIZĖ

LIFESTYLE, CONFLICT SOLVING STYLES, AND EXPOSURE TO WORKPLACE BULLYING: A MODEL OF MEDIATION

Milda Perminienė¹, Roy M. Kern², Aidas Perminas²

¹ Kauno technologijos universitetas

psichologe.milda@gmail.com

² Vytauto Didžiojo universitetas

Remiantis Europos darbo sąlygų apklausos duomenimis (2005), Lietuvoje patyčių darbe paplitimas yra vienas aukščiausių Europoje. Tai skatina tyrėjus analizuoti šį reiškinį, tačiau susiduriama su problema – Lietuvoje nėra validuoto instrumento. Atsižvelgiant į akivaizdų trūkumą, suformuluotas pagrindinis tikslas – įvertinti Neigiamų poelgių klausimyno (patikslintos versijos) (Negative Acts Questionnaire-Revised, NAQ-R) (Einarsen et al., 2009) psichometrinės charakteristikas ir panagrinėti, ar į darbo užduotis orientuotos patyčios bei lyties skirtumai lemia respondentų priskyrimą skirtingo lygio patiriamų patyčių darbe grupėms. Tyrimo metu analizuotos dvi tiriamųjų imtys. Pirmąją sudarė 859 respondentai (83,8 proc. moterų, 14,6 proc. vyrų), vidutinis amžius 37,1 metų (SN = 10,5). Didžioji dalis respondentų turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą (62,3 proc.) ir buvo susituokę (54,2 proc.). Antrąją imtį sudarė 1313 respondentų (62,7 proc. moterų, 36,3 proc. vyrų), vidutinis amžius 36,6 metų (SN = 10,9). Didžioji dalis turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą (42,5 proc.), buvo susituokę (38,9 proc.). Rezultatai atskleidė aukštą klausimyno vidinio patikimumo įvertį ($\alpha = 0,948$) (originaliosios versijos Cronbacho $\alpha = 0,90$). Latentinių klasių klasterių analizė parodė, kad vieno veiksnio ir penkių klasių modelis geriausiai paaiškina Lietuvos darbuotojų duomenis (BIC = 33111,04; L2 = 17384,53; CE = 0,15). Rezultatas, rodantis, kad asmenų, pripažinusių, jog patiria patyčias darbe, skaičius didėja kartu su patiriamų neigiamų poelgių skaičiumi, atskleidė tinkamą konvergentinį validumą. Rezultatas, rodantis, kad aukštesnis patiriamų patyčių darbe lygis buvo susijęs su prastesne sveikata ($r = -0,34$), daugiau jėgų atgavimo poreikių ($r = 0,36$) ir žemesniu pasitenkinimu darbu ($r = -0,34$), įrodė kriterijaus validumą. Apytiksliai 5 proc. tyrimo dalyvių buvo priskirti patyčių darbe aukų grupei, 12 proc. pripažino, kad patiria patyčias ir 26 proc. stebėjo patyčių reiškinį darbovietėje. Požymių dažnių lentelės (pasirinkus Coheno kapa koeficientą) atskleidė, kad į darbo užduotis orientuotos patyčios ir lytis reikšmingai nepakeitė respondentų priskyrimo skirtingo lygio patiriamų patyčių darbe grupėms. Tai, gi, originalus Neigiamų poelgių klausimynas yra tinkamas instrumentas patiriamoms patyčioms darbe tarp Lietuvos darbuotojų tirti.

TEISĖJŲ ELGESYS SU CIVILINIO GINČO ŠALIMIS

THE BEHAVIOR OF JUDGES WITH CIVIL LITIGANTS

**Dovilė Petkevičiūtė - Barysienė, Gintautas Valickas, Kotryna Stupnianek,
Ksenija Čunichina, Vita Mikuličiūtė, Kristina Vanagaitė**

Vilniaus universitetas

dovile.petkeviciute-barysiene@fsf.vu.lt

Procedūrinio teisingumo tyrimai baudžiamojoje justicijoje atskleidė teisėjų elgesio su proceso dalyviais svarbą, tačiau civilinėje justicijoje tokių tyrimų stinga. Šiame tyrime siekėme įvertinti teisėjų elgesį su civilinio ginčo šalimis, atsižvelgdami į procedūrinio teisingumo reikalavimus ir advokatų dalyvavimą. Išanalizuoti 149 civilinių bylų, kurias nagrinėjo 117 teisėjų, garso įrašai iš penkių Lietuvos apylinkės ir apygardos teismų. Naudotas pranešimo autorių parengtas civilinių bylų garso įrašų analizės protokolas, apimantis svarbiausius civilinių bylų nagrinėjimo momentus. Teisėjų elgesys buvo vertinamas pagal šiuos kriterijus: nešališkumo, etiškumo, rungimosi, aktyvumo ir bylininkų informavimo (taikyta procentinė skalė, kur 0 proc. reiškė, kad teisėjų elgesys visiškai neatitiko, o 100 proc. – visiškai atitiko pasirinktą kriterijų). Nustatyta, kad teisėjų elgesys labiausiai atitinka nešališkumo ($M = 71,99$ proc.), prasčiausiai – informavimo ($M = 35,60$ proc.) kriterijų. Kai ginčo šalys advokatų neturėjo arba kai byloje dalyvavo tik vienos šalies advokatas, palyginti su bylomis, kuriose dalyvavo abiejų šalių advokatai, teisėjų elgesys mažiau atitiko rungimosi ir aktyvumo kriterijus ($p < 0,01$). Tais atvejais, kai ginčo šalys advokatų neturėjo, palyginti su bylomis, kuriose dalyvavo abiejų šalių advokatai, teisėjų elgesys labiau atitiko informavimo kriterijų ($M = 54,31$ proc., $p < 0,01$). Informavimo kriterijus svarbus dėl galimybės išsakyti savo poziciją, nes tik žinodamas savo teises ir bylos nagrinėjimo eigą asmuo gali jomis pasinaudoti. Aktyvumo ir rungimosi kriterijai rodo, ar teisėjas skatina ginčo šalis dalyvauti bylos nagrinėjime, išsakant savo nuomonę ir argumentus. Šie trys kriterijai kartu paėmus atspindi vieną iš pagrindinių procedūrinio teisingumo reikalavimų – suteikti galimybę kalbėti. Teisėjai ginčo šalims pateikia daugiau informacijos, kai jos advokatų neturi, tačiau to vis tiek nepakanka. Gauti rezultatai atskleidė, kad teisėjų elgesys su civilinio ginčo šalimis labiau atitiko tuos procedūrinio teisingumo reikalavimus, kurie yra susiję su galimybe kalbėti, be to, šiuo atveju dar buvo svarbu tai, ar bylos nagrinėjime dalyvavo (ar nedalyvavo) bylininkų advokatai. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties nr. MIP-015/2013).

IŠL PACIENTŲ, KONSULTUOTŲ MOTYVAVIMO POKALBIU, ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR ELGESIO YPATUMAI

PERSONALITY TRAITS AND BEHAVIOUR PECULIARITIES OF CHD PATIENTS WHO WERE ATTENDING MOTIVATIONAL INTERVIEWING SESSIONS

Raimonda Petrolienė, Liuda Šinkariova, Dalia Karpovaitė, Jurga Misiūnienė, Loreta Zajančkauskaitė - Staskevičienė, Laura Alčiauskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

raimonda.lukosiunaite@gmail.com

Nagrinėjant lėtinių ligų rizikos veiksnius, vis dažniau atsiranda tyrimų, jog asmenybės bruožai turi įtakos susergant šiomis ligomis. Pastaraisiais metais atsiranda mokslinių įrodymų ir apie asmenybės bruožų įtaką įsitraukimui į reabilitacijos procesą, sveikatos stiprinimą ir jos išlaikymą (Falvo, 2005). Vienas svarbiausių asmenybės bruožų, priešiškus, labai siejasi su sveikatai žalingo elgesio pokyčių sunkumais (Costa, McCrae, 2012). Tikėtina, kad ir kiti asmenybės bruožai gali turėti įtakos elgesio pokyčiams. Tyrimo tikslas – nustatyti sąsajas tarp išemine širdies liga sergančiųjų asmenybės bruožų ir sveikatai žalingo elgesio prieš intervenciją ir po jos. Tyrime dalyvavo 64 Abromiškių reabilitacijos ligoninės pacientai (45 vyrai, 19 moterų; vidutinis amžius 58,53 m.). Siekiant keisti tiriamųjų sveikatai žalingą elgesį kaip intervencinė priemonė buvo naudojamas psichologinis konsultavimas, paremtas motyvavimo pokalbio principais (Rollnick, Miller, 1995). Pacientų pasirengimas keisti sveikatai žalingą elgesį (alkoholio vartojimą, rūkymą, fizinį aktyvumą, mitybą) buvo vertinamas reabilitacijos pradžioje, prieš konsultacijas, ir pabaigoje – pateikus pasirengimo pokyčiui klausimynus (Rollnick et al., 1992). Asmenybės bruožai buvo vertinami NEO-FFI klausimynu (Costa, McCrae, 1992) tik reabilitacijos pradžioje, prieš konsultacijas. Ką tik atvykusių į reabilitacijos ligoninę pacientų neurotiškumo lygis statistiškai reikšmingai neigiamai siejasi su pasirengimo keisti sveikatai žalingą elgesį stadijomis (nesusimąstymo, mąstymo, veiksmo) ($p = 0,022$). Labiau išreikštais neurotiškumo bruožais pasižymintys žmonės statistiškai patikimai keičia sveikatai žalingą elgesį ($p = 0,027$). Reabilitacijos pradžioje išmatuotas pacientų atvirumas statistiškai patikimai teigiamai siejasi su pasirengimo keisti sveikatai žalingą elgesį stadijomis ($p = 0,042$). Ką tik atvykę į reabilitacijos ligoninę pacientai, vertinant pagal pasirengimo keisti sveikatai žalingą elgesį stadijas, skiriasi neurotiškumo išreikštumu ($p = 0,030$). Žmonių, pasižymėjusių labiau išreikštu neurotiškumu, pasirengimo keisti sveikatai žalingą elgesį stadijos pakito į teigiamą pusę ($p = 0,036$). Taigi, ne tik priešiškus, bet ir neurotiškumas bei atvirumas siejasi su elgesio pokyčiais. Egzistuoja sąsajų tarp išemine širdies liga sergančiųjų asmenybės bruožų, neurotiškumo ir atvirumo bei pasirengimo keisti sveikatai žalingą elgesį stadijų. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (nr. MIP-14400).

VAIKŲ IR PAAUGLIŲ PSICHOLOGINĖ SVEIKATA: SAMPRATOS PROBLEMATIKA

PSYCHOLOGICAL HEALTH OF CHILDREN AND ADOLESCENTS:
CONCEPTUAL APPROACH

Ala Petrulytė, Tomas Lazdauskas

Lietuvos edukologijos universitetas
ala.petrulyte@leu.lt

Psichologinė vaikų ir paauglių sveikata visame pasaulyje laikoma prioritetine sritimi. Įtakingiausios profesinės organizacijos ragina vykdyti nuolatinę vaikų ir paauglių psichologinės sveikatos stebėseną nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis. Europos psichologų asociacijų federacija pastaraisiais metais šią sritį laikė vienu pagrindinių savo uždavinių (2013). Pasaulio sveikatos organizacija (2014) ir Amerikos psichologų asociacija (2013) pabrėžia, kad tinkamas dėmesys vaikų ir paauglių psichologinei sveikatai gali užtikrinti sėkmingą jų psichologinį funkcionavimą ir tai būtų viena geriausių investicijų į visuomenės ateitį. Toks didelis dėmesys vaikų ir paauglių psichologinei sveikatai pirmiausia įpareigoja ieškoti įrodymais pagrįstų duomenų. Taigi pagrindinis atlikto tyrimo tikslas buvo atlikti vaikų ir paauglių psichologinės sveikatos empirinių tyrimų apžvalgą. Tikslo siekta analizuojant per pastaruosius penkerius metus (nuo 2010 m.) mokslinių duomenų bazėse publikuotus straipsnius, kurių pavadinime ir (arba) tarp esminių žodžių vartojamas žodžių junginys – „psichologinė sveikata“ (angl. psychological health). Papildomi straipsnių atrankos kriterijai: originaliais empiriniais duomenimis pagrįstos išvados ir atitinkamas tyrimo dalyvių amžius (vaikai ir (arba) paaugliai). Analizuojant straipsnius susitelkta į tyrimo kontekstą ir teorinę prieigą, metodologiją ir psichologinės sveikatos operacionalizavimą. Pradiniame paieškos etape rasti 55 skirtingi straipsniai, iš jų analizuoti atrinkta 18, kuriuose pristatomi originalūs empiriniai vaikų ir paauglių psichologinės sveikatos tyrimai. Tyrimų analizę apibendrinančios išvados: 1) psichologinė sveikata tiriama asmenybės psichologijos ($k = 3$), šeimos psichologijos ($k = 4$), santykių tarp bendraamžių ($k = 3$), visuomeninių procesų (santykių) platesniame sociume ($k = 4$) kontekstuose; randama tarpdisciplininių tyrimų ($k = 4$), kur psichologinė sveikata siejama su vaikų ir paauglių fizine raida, somatinėmis ligomis ir sutrikimais, gyvenamosios aplinkos ekologija; 2) dažniausiai taikoma koreliacinio pagrindo tyrimo strategija, kur psichologinė sveikata yra priklausomas kintamasis, kitų veiksnių galimo poveikio pasekmė; 3) daugelyje studijų psichologinės sveikatos konceptualizavimas ir operacionalizavimas nedera: teorinės prielaidos grindžiamos pozityviosios psichologijos principais, orientuojantis į kompetencijų analizę, o empiriškai vertinama psichologinių sunkumų išraiška ir žemas jos lygis laikomas psichologinės sveikatos rodikliu.

ĮRODYMAIS GRĮSTAS ĮVERTINIMAS: AR MES JĮ TURIME? AR MUMS JO REIKIA?

EVIDENCE BASED ASSESSMENT: DO WE HAVE IT? DO WE NEED IT?

Aistė Pranckevičienė^{1,2}, Adomas Bunevičius²

¹ Vytauto Didžiojo universitetas

² Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

a.pranckeviciene@smf.vdu.lt

Klinikinės ir sveikatos psichologijos sritys yra labai glaudžiai susijusios su medicina, dažnai dirbama tarpdisciplininėse komandose. Šiuolaikinė medicina nebeįsivaizduojama be įrodymais grįstos praktikos principų. Todėl labai svarbiu klausimu tampa, kiek psichologai yra pajėgūs juos įgyvendinti savo darbe? Įrodymais grįstą praktiką sudaro du pagrindiniai elementai: įrodymais grįstas įvertinimas ir įrodymais grįstas gydymas. Didžiulės mokslininkų pastangos pastaruoju metu buvo skiriamos įrodymais grįsto gydymo, t. y. psichoterapijos ir intervencinių metodų, plėtrai ir pagrindimui, tuo tarpu įrodymais grįstam psichikos sutrikimų įvertinimui skiriamas žymiai mažesnis dėmesys, šios srities vystymasis vyksta lėtai, stokojama mokslinių tyrimų. Nepakankama įrodymais grįsto įvertinimo plėtra nėra naudinga nei psichikos sveikatos specialistams, nei pacientams, nei psichiatrijos ir psichologijos mokslams. Moksliniai tyrimai rodo, kad informacija, kuri gaunama iš įrodymais grįsto įvertinimo, gali ženkliai pagerinti klinikinių sprendimų tikslumą, skatinti sveikatos priežiūros specialisto ir paciento bendradarbiavimą, padėti pasiekti geresnių gydymo rezultatų, skatinti kaupti ir dalintis moksliniais duomenimis apie įvairių gydymo metodų efektyvumą. Šiuo pranešimu siekiama psichologų bendruomenei plačiau pristatyti įrodymais grįsto įvertinimo principus ir atkreipti dėmesį į įrodymais grįsto įvertinimo naudą psichikos sveikatos priežiūros įstaigose. Pranešime aptariamos gairės, kaip įrodymais grįstas įvertinimas gali būti diegiamas į kasdienę psichikos sveikatos priežiūros praktiką, nurodomos priežastys, kodėl pokyčiai įvertinimo srityje vyksta taip lėtai. Pranešimu siekiama skatinti diskusijas ir iniciatyvas, kuriančias pozityvius pokyčius psichologinio įvertinimo srityje.

12–18 MĖN. KŪDIKIO-MAMOS AFEKTŲ DERMĖ IR KŪDIKIO PAŽINIMO RAIDA

RELATIONSHIP BETWEEN INFANT-MOTHER AFFECTS' FIT AND COGNITIVE DEVELOPMENT OF INFANT AT 12–18 MONTHS

Gintarė Pupinytė, Dalia Nasvytienė

Lietuvos edukologijos universitetas

gintare.pupinyte@gmail.com

Šiuo metu dauguma raidos psichologų palaiko nuomonę, kad kūdikio socialinė emocinė ir pažinimo raida yra glaudžiai susiję dalykai – afektai ir kognicijos neatsiejami (Piaget, 1962), teigiamos emocijos stimuliuoja pažinimo gebėjimus (Greenspan, 2000; Sroufe, 1995), jautrus tėvų dalyvavimas vaikų žaidimuose stiprina jų pasiekimų motyvaciją (Kelley, Brownell, 2000). Nepakankamai aišku, ar tai vienodai svariai taikytina visiems kūdikystės raidos tarpsniams. Toks klausimas kyla iš dviejų šaltinių: viena vertus, akivaizdu, kad pirmąjį gyvenimo pusmetį vaiko raida kokybiškai ir kiekybiškai kitokia, nei antraisiais gyvenimo metais. Be to, kai kurie empiriniai tyrimai teigia, kad vienerių metų amžiaus vaiko socialinė emocinė ir pažinimo raida yra santykinai nepriklausomi konstruktai (Wachs, Combs, 1995). Atliktu tyrimu siekta atskleisti, kaip kūdikių ir motinos afektų dermė susijusi su kūdikių pažinimo raida. Tyrimo metodas – instrumentinė keturių atvejų analizė, gretinant ilgalaikio testavimo atliktą (Bayley kūdikių raidos skalių 3-ios versijos kognityvinės skalės užduotys, 2006) ir filmuotą vaiko ir motinos bendros veiklos stebėjimo medžiagą (surinktą ir koduotą remiantis Greenspan'o teorija, 2000). Taikyti penki dalyvių atrankos kriterijai; amžiaus pasirinkimą lėmė tai, kad 12–18 mėn. amžiuje akivaizdus prieraišumo ryšys, vaiko afektai vis stipriau lemia jo elgesį. Analizuoti dvylika kognityvinės raidos rodiklių ir šeši kūdikio ir motinos afektų dermės kodai. Kryžminė temų analizė (cross-case analysis) atskleidė, kad formalieji kūdikių pažinimo raidos rodikliai atitinka amžiaus tarpsnio siekiamybės nepriklausomai nuo kūdikio ir motinos afektų dermės kokybės, tačiau išryškėjo individualūs pažinimo užduočių atlikties skirtumai: tie kūdikiai, kurių motinos bendros veiklos metu nuosekliai atsakė į kūdikio afektus, greitai atliko savo ir vyresniam amžiaus tarpsniui privalomas pažinimo užduotis, rėmėsi plačiu pažinimo gebėjimų bei procesų spektru, puikiai sukauptė dėmesį. Rezultatai analizuojami iš specifiškumo principo perspektyvos (Bornstein, 2002), jie detalizuoja kai kurias išvalgas (Winnicott, 2006; Greenspan, 2000) apie vaiko iniciatyvą atliepiančio motinos elgesio reikšmę vaiko bendriesiems gebėjimams plėtoti.

PRADINIO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ MATEMATIKOS PASIEKIMŲ VEIKSNIAI: VYKDOMŲJŲ FUNKCIJŲ VAIDMUO

FACTORS OF MATH ACHIEVEMENT IN PRIMARY SCHOOL: THE ROLE OF EXECUTIVE FUNCTIONS

Lauryna Rakickienė

Vilniaus universitetas

lauryna.rakickiene@sf.vu.lt

Vykdomosios funkcijos – grupė aukštesniųjų pažintinių gebėjimų, kurie kontroliuoja ir reguliuoja kitus gebėjimus bei elgesį, – laikomos svarbiu matematikos pasiekimų veiksniumi, tačiau įprastai tiriama tik vykdomųjų funkcijų ir standartinių pasiekimų testų rezultatų ryšiai. Šiuo tyrimu siekta nustatyti vykdomųjų funkcijų reikšmę tiek pradinio mokyklinio amžiaus vaikų matematikos užduočių rezultatams, tiek mokytojų pateiktiems matematikos pasiekimų įvertinimams. Tyrimo dalyvavo 101 antros klasės mokinys. Visi tiriamieji individualiai atliko 9 tyrimo autorės sukurtas užduotis, skirtas vykdomosioms funkcijoms (atsako slopinimui, psichinės veiklos perkėlimui ir veikliosios atminties reprezentacijų atnaujinimui) įvertinti (Miyake et al., 2000). Užduočių konstrukto validumas buvo įrodytas patvirtinančiąja faktorių analize. Vaikų verbalinis ir neverbalinis intelektas nustatytas naudojant Wechslerio trumpąją intelekto skalę. Vaikų hiperaktyvumas įvertintas galių ir sunkumų klausimyno mokytojų versijos hiperaktyvumo skale, o mokymosi elgesio kintamasis sudarytas remiantis mokytojų ir tėvų atsakymais raštu į klausimus apie vaiko elgesį, susijusį su mokymosi veikla. Visų mokinių matematikos pasiekimai įvertinti dviem būdais: vaikai atliko standartinę matematikos užduotį, o vaikų mokytojai užpildė tyrimo autorės sukurtą Akademiinių pasiekimų skalę. Pasitelkus struktūrinių lygčių modeliavimą nustatyta, kad matematikos užduočių rezultatus prognozuoja neverbalinis intelektas ($\beta = 0,36$, $p = 0,001$), o jį savo ruožtu – veikliosios atminties reprezentacijų atnaujinimas ($\beta = 0,43$, $p = 0,001$). O mokytojų vertinimus vykdomosios funkcijos prognozuoja per elgesio mediatorius – mokymosi elgesį ir hiperaktyvumą (atsako slopinimo ir hiperaktyvumo simptomų ryšio $\beta = -0,42$, $p = 0,05$, hiperaktyvumo simptomų ir pasiekimų ryšio $\beta = -0,40$, $p = 0,00$; psichinės veiklos perkėlimo ir mokymosi elgesio ryšio $\beta = 0,49$, $p = 0,05$, mokymosi elgesio ir pasiekimų ryšio $\beta = 0,26$, $p = 0,04$). Taigi matematikos pasiekimus prognozuojančios vykdomosios funkcijos skiriasi priklausomai nuo pasiekimų įvertinimo būdo: neverbalinis intelektas yra ryšio tarp veikliosios atminties reprezentacijų atnaujinimo ir matematikos užduočių rezultatų mediatorius, o mokymosi elgesys ir hiperaktyvumas – ryšio tarp atsako slopinimo bei psichinės veiklos perkėlimo ir mokytojų pateiktų matematikos pasiekimų vertinimų mediatoriai.

DARBO NETURINČIO JAUNIMO SUBJEKTYVI GEROVĖ: SAVĖS ATJAUTIMO IR PSICHOLOGINIO KAPITALO REIKŠMĖ

SUBJECTIVE WELL-BEING OF AN UNEMPLOYED YOUNG PEOPLE:
IMPORTANCE OF SELF-COMPASSION AND PSYCHOLOGICAL CAPITAL

Eglė Sabaitytė, Aistė Diržytė

Mykolo Romerio universitetas

egle.sabaityte@gmail.com

Jaunimo nedarbas – skausminga šiandieninio pasaulio problema. Sunkumai siekiant išsitvirtinti darbo rinkoje gali mažinti jaunimo pasitikėjimą, savivertę, pasitenkinimą gyvenimu, didinti nusivylimą ir menkavertiškumą. Savęs atjautimas – švelnus elgesys su savimi, o ne savęs smerkimas; bendražmogiškumo jausmas, o ne izoliacija; budrus sąmoningumas (angl. mindfulness), o ne stiprus susitapatinimas (Neff, 2003), ir psichologinis kapitalas (toliau PsyCap), kurį sudaro viltis, saviveiksmingumas, atsparumas ir optimizmas (Luthans et al., 2007), gali stiprinti nedirbančio jaunimo subjektyvią gerovę. Subjektyvi gerovė apibrėžiama kaip asmens savo gyvenimo afektinis ir kognityvinis įvertinimas (Diener et al., 2002). Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip siejasi nedirbančio jaunimo savęs atjautimas, psichologinis kapitalas ir pasitenkinimas gyvenimu. Atliktas žvalgomasis tyrimas. Jame dalyvavo 80 bedarbių (50 moterų ir 30 vyrų), kurių amžius 19–29 m. Atliekant tyrimą naudotasi savęs atjautimo skale (Neff, 2003), Psichologinio kapitalo klausimynu (Luthans et al., 2007), pasitenkinimo gyvenimu skale (Diener et al., 1985). Taikytas Studento t testas ir Pearsono koreliacinė analizė. Gauti rezultatai rodo, kad pasitenkinimas gyvenimu yra teigiamai susijęs su PsyCap, savęs atjautimu ir savęs neatjautimu. Statistiškai reikšmingų vyrų ir moterų grupių skirtumų neaptikta. Analizuojant kintamuosius atskirai, nustatyta, kad švelnumas sau ir bendražmogiškumo jausmas yra teigiamai susiję su viltimi ir saviveiksmingumu; izoliacija ir per stiprus susitapatinimas – su optimizmu ir atsparumu; savęs smerkimas – su optimizmu. Visi savęs atjautimo elementai (išskyrus švelnumą sau ir budrą sąmoningumą) yra teigiamai susiję su pasitenkinimu gyvenimu. Tyrimas davė nevienareikšmiškų rezultatų. Tikėtasi, kad pasitenkinimas gyvenimu bus susijęs su PsyCap ir savęs atjautimu, tačiau nesitikėta teigiamo ryšio su savęs neatjautimu. Galbūt jauni bedarbiai, susidūrę su iššūkiais ieškant darbo, save smerkia, kaltina, tačiau keista, kad šie rodikliai teigiamai siejasi su pasitenkinimu gyvenimu. Tokių rezultatą galėjo lemti tyrimo dalyvių ypatumai arba savęs atjautimo skalės ribotumai. Nustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp nedirbančio jaunimo pasitenkinimo gyvenimu ir psichologinio kapitalo, savęs atjautimo ir savęs neatjautimo. Statistiškai reikšmingų vyrų ir moterų grupių skirtumų nenustatyta.

TIPIŠKAS PAŽEIDĖJAS: AR GALIMA NUPIEŠTI JO PSICHOLOGINĮ PORTRETA?

A TYPICAL TRAFFIC OFFENDER: CAN WE DESCRIBE ITS PSYCHOLOGICAL PORTRAIT?

Justina Slavinskienė, Kristina Žardeckaitė - Matulaitienė, Auksė Endriulaitienė, Rasa Markšaitytė, Aistė Prancevičienė, Laura Šeibokaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

j.slavinskiene@smf.vdu.lt

Trečdalis Lietuvos transporto priemonių vairuotojų vairuoja chuliganiškai, pavyzdžiui, tyčia viršija saugų leistiną greitį. Taip jie sukuria pavojingas eismo sąlygas, tada padaroma itin sunkių kelių eismo taisyklių pažeidimų ir yra mirtinai sužalojami asmenys. Tokie vairuotojai dažnai nubaudžiami, laikinai atimant teisę vairuoti. Nagrinėjant psichologinius rizikingo vairavimo veiksnius, yra keliami prielaida, kad tokį tyčinį vairuotojų elgesį lemia tam tikros vairuotojų asmenybės savybės. Tačiau stokojama mokslinės literatūros, kurioje būtų atskleista, ar polinkį chuliganiškai vairuoti lemia atskiros individualios vairuotojų asmenybės savybės, ar tam tikras jų derinys, kaip kad nustatyta tiriant jaunos rizikingai vairuojančius vairuotojus. Be to, kyla klausimas, kaip pažeidėjų asmenybės savybės siejasi su kitais kintančiais situaciniais psichologiniais veiksniais, pavyzdžiui, su nuostatomis į saugų eismą ir rizikingo vairavimo rodikliais. Taigi šiame pranešime siekiama atskleisti, koks asmenybės savybių derinys yra būdingas tipiškam kelių eismo taisyklių pažeidėjui, netekusiam teisės vairuoti, ir nustatyti išskirtų derinių sąsajas su nuostatomis į saugų eismą. Tyrimo metodas – mokslinės literatūros apžvalga ir analizė. Paieška atlikta duomenų bazėse Ebsco ir Science Direct. Analizei atrinktos tik tos mokslinės publikacijos, kuriose analizuojamos pažeidėjų asmenybės savybės, jų deriniai ir sąsajos su nuostatomis į saugų eismą ir tyčiniiais kelių eismo taisyklių pažeidimais. Analizės metu nustatyta, kad tipiniam kelių eismo taisyklių pažeidėjui yra būdingas gan aukštas aštrių pojūčių siekimas, didelis priešiškus, vairavimo pyktis ir didesnis emocinis nestabilumas. Galima kelti prielaidą, kad tipišką kelių eismo taisyklių pažeidėjas pasižymi mažesniu sutariamumu, bet didesniu atvirumu patirčiai. Galima kelti prielaidą, jog didesnis ekstraversiškus, didesnis neurotiškumas ir mažesnis sąmoningumas reikšmingai siejasi pirmiausia su didesniu vairavimo agresyvumu. Didesnis vairavimo agresyvumas siejasi su ne itin palankia bendra nuostata į saugų vairavimą, o to pasekmė yra tyčiniai kelių eismo taisyklių pažeidimai.

PADALINIO REZULTATYVUMAS PAVALDINIŲ POŽIŪRIU: AR TIK VADOVAS YRA SVARBUS?

PRODUCTIVITY OF THE WORK UNIT IN FOLLOWERS' VIEW: IF ONLY A LEADER MATTERS?

Aurelija Stelmokienė, Auksė Endriulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

a.stelmokiene@smf.vdu.lt

Kiekvienos organizacijos tikslas yra pasiekti kuo geresnių rezultatų (produktų, paslaugų ar idėjų). Daugelis mokslininkų ir praktikų sutinka, jog būtent vadovavimas reikšmingai susijęs su organizacijos (padalinio) rezultatyvumu (Archer, 2013; Dinh et al., 2014). Remiantis į pavaldinius orientuota perspektyva, netgi teigiama, jog subjektyvi pavaldinių nuomonė apie jų vadovo efektyvumą, kuri ir skatina juos elgtis tam tikru būdu, prognozuoja organizacijos (padalinio) rezultatyvumą (Allio, 2012; Uhl-Bien et al., 2014). Taigi iš organizacijos psichologų tikimasi išvalgų tyrinėjant klausimą, ar pavaldinių nuomone, padalinio rezultatyvumą lemia tik vadovo elgesys, ar daugiau kintamųjų, susijusių ne tik su vadovu. 124 pavaldiniai iš paslaugų sektoriaus organizacijų, esančių Lietuvoje, atsakė į klausimus apie jų padalinio rezultatyvumą (procentinis įvertinimas), apie vadovo elgesį (tirti pagrindiniai vadovavimo elgesio būdai; Yukl, 2012), savo asmenines ypatybes (tirtas saviveiksmingumas darbe; Rigotti et al., 2008) ir apie santykius padalinyje (tirti socialiniai mainai tarp vadovo ir pavaldinių (Graen, Uhl-Bien, 1995), pavaldinių socialinė identifikacija su grupe (Cameron, 2004)). Apibendrinant struktūrinio lygčių modeliavimo būdu apskaičiuotus tyrimo rezultatus galima teigti, jog pavaldinių suvoktą padalinio rezultatyvumą prognozuoja aukštas pavaldinių saviveiksmingumas darbe bei kokybiški vadovo ir pavaldinio santykiai, kuriuos stiprina vadovo gebėjimas orientuotis į užduotį, santykius, pokyčius ir išorę, bei efektyvūs pavaldinių santykiai. Rezultatai patvirtina tiek pavaldinių saviveiksmingumo, tiek vadovavimo, kaip socialinės įtakos proceso reikšmingumą, padalinio rezultatyvumui. Taigi padalinio rezultatyvumas, pavaldinių nuomone, ne individualaus, o komandinio žaidimo rezultatas. Žmogiškųjų išteklių valdymo specialistai, siekdami padidinti padalinio rezultatyvumą, turėtų investuoti ne tik į vadovų kvalifikacijos tobulinimą, bet ir skirti dėmesį pavaldiniams bei santykiams padalinyje. Pranešimas parengtas remiantis podoktorantūros stažuotės, kuri finansuojama pagal Europos Sąjungos struktūrinių fondų įgyvendinamą projektą „Podoktorantūros (post doc) stažuotčių įgyvendinimas Lietuvoje“, tyrimo duomenimis.

ANKSTYVOSIOS VAIKYSTĖS SAVIREGULIACIJOS IR VAIDMENINIŲ ŽAIDIMŲ SAŠAJOS

AN INVESTIGATION OF THE LINK BETWEEN SELF-REGULATION AND ROLE
PLAY IN EARLY CHILDHOOD

Giedrė Sujetaitė-Volungevičienė

Lietuvos edukologijos universitetas

sujetaitegiedre@gmail.com

Tyrime grindžiamos savireguliacijos stiprinimo galimybės žaidybinėje veikloje ankstyvojo ugdymo sąlygomis. Išsivysčiusių valstybių statistiniai vaikų gerovės (ir depresyvumo lygio) rodikliai lėmė Didžiąją Britanijai 21 vietą iš dvidešimt vienos galimos (UNICEF, 2007). Nors ankstyvojo ugdymo bendruomenė sutinka, jog vaikai mokosi žaidimo metu, bet mokytojams sunku atpažinti pagrindinius žaidimo ypatumus, kurie skatintų vaiko raidą praktikoje (Whitebread, 2012). Pristatomo tyrimo tikslas – atpažinti, remiantis savarankiško mokymosi ir Vygotskio pažintinių įrankių teorijos principais, savireguliacijos elementus ir dažnį vaikų išsivaizduojamuose žaidimuose. Kokybiniame tyrime buvo naudojami šešių ikimokyklinio amžiaus vaikų (4–5 m.) žaidimo duomenys, nufilmuoti 2013 m. pavasarį ankstyvojo ugdymo įstaigoje Oksforde (Didžioji Britanija). Atlikta atvejo analizė, kai vaikai laisvai renkasi vaidmeninio žaidimo priemones, partnerius ir siužetą. Tyrimo duomenys apdoroti taikant sisteminių „Vaikų savarankiško mokymosi“ (angl. Children Independent Learning [CIL], Whitebread et al., 2009) stebėjimą, kuris apibūdina vaikų metapažintinę, emocinę ir motyvacinę reguliaciją. Taip pat naudotas pusiau struktūruotas CIL (Whitebread et al., 2009) interviu su trimis tyrimo dalyvių mokytojais. Gauta informacija apie vaikų pažintinį, prosocialinį, emocinį ir motyvacinį vystymąsi. Sisteminio stebėjimo rezultatai atskleidė, jog visi dalyviai naudojo metapažintines strategijas: planavimą, stebėjimą, kontrolę ir vertinimą. Planavimas pasireiškė dažniausiai, o kontrolės ir motyvacinės reguliacijos užfiksuota rečiau nei stebėjimo. Vertinimo ir emocijų reguliacijos elementų buvo pastebėta mažiausiai. Mokytojų nuomone, vaikų pažintiniai ir prosocialiniai gebėjimai buvo prastesni, palyginus su emociniais ir motyvaciniais įgūdžiais. Metapažintiniai vaikų žaidimo elementai parodo, kaip vaikai, nepraradami savarankiškumo ir meistriškumo jausmo, mokosi kontroliuoti savo elgesį socialinėje bendraamžių draugijoje. Pabrėžtina, jog ankstyvame ugdymo procese vaidmeniniai vaiko žaidimai turi būti visų siekiamybė, o pedagogų supratimas apie ikimokyklinukų tarpusavio bendravimo ir veiklos reikšmę yra labai svarbus tolesnei vaiko raidai. Apibendrinant pasakytina, jog darželinukų vaidmeninių žaidimų stebėjimas gali pateikti kokybinių išvalgų mokytojams apie vaikų pažintinius, socialinius ir motyvacinius gebėjimus.

LIETUVIŲ IR LENKŲ JAUNUOLIŲ ETNINIO TAPATUMO YPATUMAI

THE PECULIARITIES OF ETHNIC IDENTITY IN LITHUANIAN AND POLISH YOUTH

Aldona Vaičiulienė

Lietuvos edukologijos universitetas

aldona.vaiciuliene@leu.lt

Nors jau XXI amžius, tačiau įvairiose pasaulio vietose nerimsta etniniai konfliktai. Istorija ir nūdienos patirtis rodo, kad etninės mažumos gali būti pažeidžiamos ir lengvai paveikiamos. Jos gali būti išnaudojamos įvairiems interesams. Etniniu požiūriu Lietuva nėra homogeniška visuomenė. Todėl svarbu tirti ir žinoti etninių mažumų bruožus. Tarptautinėje erdvėje ypatinga reikšmė tenka etninio tapatumo tyrimams. Etninį tapatumą galima apibūdinti kaip vieną iš tapatumo aspektų. Etninis tapatumas yra savęs kaip grupės nario suvokimo jausmas, kuris laikui bėgant plėtojamas aktyviai tyrinėjant, mokantis, įsipareigojant ir atsiduodant etninei grupei (Phinney, Ong, 2007). Pasaulyje atliekama daug tyrimų, siekiančių atskleisti įvairius etninio tapatumo ir savigarbos ryšio aspektus, pvz., kaip etnis lojalumas paveikia asmens savigarbą ir kt. Pagrindinis šio tyrimo tikslas yra įvertinti Lietuvoje gyvenančių lietuvių ir lenkų jaunuolių etninio tapatumo sąsąjas su savigarba. Siekiant šio tikslo, buvo tiriami įvairių specialybių Lietuvos edukologijos universiteto studentai (N = 128, amžiaus vidurkis 21,08 metų). Tyrimo priemonės: Etninio tapatumo tyrimo klausimynas MEIM-R (Multigroup Ethnic Identity Measure-Revised) (Phinney et al., 2007) ir savigarbos skalė (Rosenberg, 1965). Tikėtasi rasti teigiamų brandesnio etninio tapatumo ir savigarbos sąsąjų. Deja, bendroje imtyje tokių sąsąjų nenustatyta. Rezultatai parodė, kad lenkų jaunuolių etnis tapatumas neigiamai susijęs su savigarba, o lietuvių etninio tapatumo ir savigarbos sąsąjų nerasta. Gauti rezultatai siūlo mintį, kad nepakankamai pozityvus „aš“ vaizdas gali paskatinti etninių mažumų narius stiprinti bendruomeniškumo jausmą, nes tai neretai pasitarnauja kaip puiki investicija į teigiamą savęs suvokimą (Jaspal, Cinnirella, 2012). Atliekant tyrimą nustatyta, kad esama skirtumų tarp lietuvių jaunuolių, kaip dominuojančios etninės grupės atstovų, ir jaunuolių, priklausančių lenkų etninei mažumai. Tik lenkų imtyje nustatyta brandesnio etninio tapatumo ir savigarbos sąsąja: juo menkesnė savigarba, tuo brandesnis etnis tapatumas.

DĖMESINGU ĮSISĄMONINIMU GRĮSTA STRESO MAŽINIMO PROGRAMA: AR TIKRAI TIK STRESUI MAŽINTI?

MINDFULNESS-BASED STRESS REDUCTION PROGRAM: FOR STRESS REDUCTION ONLY?

Ieva Vasionytė, Miglė Dovydaitienė

Vilniaus universitetas

laiskas.ievai@gmail.com

Dėmesingu įsisąmoninimu grįstos streso mažinimo programos veiksmingumo tyrimų skaičius su kiekvienais metais auga, o mokslininkai atranda vis naujų sričių, kur ši programa gali būti pritaikoma. Kiekybiniai tyrimai šioje srityje dominuoja, tačiau dėl savo specifikos, jie neturi galimybės aprėpti visą programos dalyvio patirtį ir platų problemų spektrą, kurias sprendžiant ši programa galėtų būti efektyvi. Kokybinis tyrimas, kaip metodas, įgalina tyrėją apžvelgti fenomeną – šiuo atveju Dėmesingu įsisąmoninimu grįstos streso mažinimo programos dalyvio suvokiamą efektyvumą – pačia plačiaja prasme (Nicholls, 2011). Taip pat tai yra vienas iš nedaugelio ne klinikinės imties tyrimų (Davis, Hayes, 2012; Bassam et al., 2013) ir, tyrėjų žiniomis, pirmasis Lietuvoje šios programos efektyvumo tyrimas taikant kokybinius metodus. Tyrimo tikslas buvo kokybiškai ištirti subjektyvų šios 8 savaitių programos efektyvumą ir plačiau pažvelgti į sričių, kuriose ji gali būti veiksminga, spektrą. Tyrime dalyvavo 9 sertifikuotos psichologės vedamos Dėmesingu įsisąmoninimu grįstos streso mažinimo programos dalyviai, 4 vyrai ir 5 moterys. Buvo atlikti du pusiau struktūruoti interviu, prieš ir po programos. Kokybiniai duomenys buvo analizuojami taikant kryžminę ir vidinę atvejų analizę. Išskirtos keturios sritys, kuriose dalyviai įvardijo programos metu įvykusius pokyčius: veiklos efektyvumas (pagerėjusi dėmesio koncentracija, planavimo gebėjimai, savidisciplina ir produktyvumas); psichologinė gerovė (daugiau pozityvių emocijų, geranoriškumas sau, stabilumo ir kontrolės pojūtis, sumažėjęs emocinis jautrumas); dėmesingas įsisąmoninimas (asmeninės patirties įsisąmoninimas ir priėmimas); sumažėjęs suvokiamo streso lygis. Tyrimo rezultatai ne tik patvirtino Dėmesingu įsisąmoninimu grįstos streso mažinimo programos efektyvumą, bet ir suteikė įžvalgų, naudingų tolesniems šios srities tyrimams. Rezultatai rodo, kad streso mažinimas yra tik viena iš daugelio šios programos taikymo sričių, todėl šios srities tyrimai turėtų būti tęsiami, pavyzdžiui, reikėtų patikrinti, ar šiuos rezultatus patvirtina kiekybiniai metodai. Taip pat, vertinant jau minėtus konstruktus kokybiniais metodais, buvo pastebėta, jog pasikeitusios gyvenimo aplinkybės, kurios kelia dalyviams papildomų iššūkių, atsiliepia programos veiksmingumo vertinimui. Ateityje būtų tikslinga į tyrimus įtraukti tokio pobūdžio veiksnų vertinimą.

TARPASMENINIAI SANTYKIAI PO SPECIALIZUOTOS POTRAUMINIO STRESO PSICHOTERAPIJOS: KĄ KALBA KLIENTAI?

INTERPERSONAL RELATIONSHIPS AFTER SPECIALIZED PTSD THERAPY: A
QUALITATIVE STUDY

Paulina Želvienė, Evaldas Kazlauskas

Vilniaus universitetas

p.zelviene@gmail.com

Potrauminio streso sutrikimas (PTSS) gali reikšmingai neigiamai paveikti tarpasmeninius santykius. Šiame kokybiniame tyrime keltas tikslas išsiaiškinti, ką klientai kalba apie tarpasmeninių santykių pokyčius, pasibaigus specializuotai potrauminio streso psichoterapijai. Tyrime dalyvavo devynios moterys ir vienas vyras nuo 20 iki 55 m. Tyrimo dalyviai buvo apklausti praėjus savaitei po 16 kas savaitinių sesijų ir po šešių mėnesių. Duomenų analizė atlikta taikant teminės analizės metodą, duomenys koduoti ir analizuoti programa Atlas.ti. Kokybinių duomenų analizė atskleidė šešias pagrindines temas, susijusias su tarpasmeniniais santykiais. Dvi temos buvo susijusios su potrauminio streso simptomatikos įveika tarpasmeniniuose santykiuose. Dvi temos susijusios su tarpasmeninių santykių pokyčiais ir didesniu pasitikėjimu kitais. Dvi temos susijusios su asmens savybėmis ir potrauminiu augimu. Skirtingai nuo ankstesnių tyrimų, kuriuose pabrėžiamas socialinės paramos vaidmuo, traumas patyrę asmenys apie tai nekalbėjo. Tyrimo dalyviai kalbėjo apie jiems reikšmingus asmenis, santykių pokyčius, tačiau neišryškėjo socialinės paramos tematika. Tyrimo rezultatai leidžia geriau suprasti potrauminio streso socialinį kontekstą bei tarpasmeninių veiksmų svarbą traumas patyrusiems asmenims.

ASMENS, ŠEIMOS IR APLINKOS VEIKSNIŲ SAŠAJOS SU MOKINIŲ KŪRYBIŠKUMU: MITAI IR TIKROVĖ

PERSONAL, FAMILY AND ENVIRONMENTAL FACTORS RELATED WITH CREATIVITY OF SCHOOL CHILDREN: MYTHS AND REALITIES

**Irena Žukauskaitė, Gražina Gintilienė, Sigita Girdzijauskienė,
Kęstutis Dragūnevičius, Dovilė Butkienė**

Vilniaus universitetas

irena.zukauskaite@fsf.vu.lt

Šiuolaikinėje visuomenėje yra vis labiau vertinamas asmens gebėjimas kelti naujas idėjas, mąstyti savarankiškai, nestereotipiškai, greitai orientuotis sudėtingoje situacijoje. Dedama daug pastangų siekiant ugdyti asmens kūrybiškumą, mąstymo lankstumą (Cropley, Cropley, 2000). Tačiau vis dar susiduriama su įsitikinimu, kad kūrybiškumas yra nulemtas artimiausios asmens aplinkos ir šeimos narių sprendimų, paties asmens ypatybių, todėl bandymas jį ugdyti lemia tik laikinus rezultatus. Šio tyrimo tikslas – nustatyti asmens, šeimos ir aplinkos veiksnius, kurie siejasi su mokinių kūrybiškumu. Tyrime dalyvavo 5–10 klasių mokiniai (N = 1736, amžiaus vidurkis 14,06). Visų mokinių kūrybiškumas buvo vertinamas piešimo testu kūrybiškam mąstymui (TCT-DP) (Urban, Jellen, 1995), dalis mokinių papildomai tirti Berlyno intelekto struktūros testu (BIS-HB) (Jäger et al., 2006). Siekiant nustatyti asmenybės bruožus, vaikai buvo prašomi užpildyti Paauglių apibūdinimų sąrašą (Marinskaitė, 2006). Siekiant gauti informaciją apie vaikų artimiausią aplinką, jų tėvų buvo prašoma užpildyti anketas ir nurodyti gyvenamąją vietovę, kartu gyvenančius šeimos narius, tėvų išsilavinimą, ar vaikas lankė darželį, kelių metų pradėjo lankyti mokyklą, kokius būrelius lanko jų sūnus ar dukra ir pan. Rezultatai parodė, kad kūrybiškumas labiausiai susijęs su atvirumo patirčiai skalės įvertinimais. Mergaičių kūrybiškumo įverčiai didesni nei berniukų, didžiuosiuose miestuose gyvenančių vaikų – didesni nei miesteliuose ar kaimuose gyvenančių. Vaikai, dalyvaujantys popamokiniuose užsiėmimuose, net jei tai tiesiogiai nesusiję su kūrybiškumo lavinimu (pvz., sportas) kūrybiškesni, nei nedalyvaujantys popamokinėje veikloje. Kuo aukštesnis tėvų išsilavinimas, tuo didesni vaikų kūrybiškumo įverčiai. Tačiau kūrybiškumas nėra sietinas su tirtų mokinių šeimos struktūra. Kūrybiškumo įverčiai nesisiskiria lyginant grupes vaikų, lankiusių darželį, lankiusių tik priešmokyklinę klasę ar darželio nelankiusių; taip pat skirtumų nerasta lyginant į mokyklą pradėjusių eiti mokinių, kai kalendoriniais metais sukako 7 m., ir tų, kurie mokyklą pradėjo lankyti jaunesni, rezultatus. Nustatytus dėsningumus patvirtino ir atlikta regresinė veiksnų analizė. Darytina išvada, kad nors asmens ypatybės yra svarbios kūrybiškumo raiškiai, tinkamos aplinkos sudarymas šį rezultatą gali pagerinti.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

DARBUOTOJŲ PASIRENGIMAS KEISTI SAVO GYVENSENOS ĮPROČIUS: SAŠAJOS SU RŪKYMU, ALKOHOLIO VARTOJIMU, NUOVARGIU IR MIEGUISTUMU

EMPOYEES' READINESS TO CHANGE THEIR LIFESTYLE HABITS: LINKS TO SMOKING, ALCOHOL CONSUMPTION, FATIGUE AND SLEEPINESS

Laima Bulotaitė¹, Dovilė Šorytė², Rasa Šidagytė², Sigita Vičiaitė²

¹ Vilniaus universitetas

laima.bulotaite@fsf.vu.lt

² Higienos institutas

Pastaruoju metu vis daugiau kalbama apie sveikas darbo vietas bei sveikatos stiprinimą darbo vietose. Šių iniciatyvų efektyvumas labai priklauso nuo to, koks darbuotojų požiūris į sveiką gyvenseną ir ar jie pasirengę keisti savo elgesį. Elgesio keitimas – procesas, kuriame išskiriamos net kelios elgesio keitimo stadijos, atspindinčios žmogaus motyvaciją bei pasirengimą keisti savo elgesį (Prochaska, DiClemente, 1995). Šio tyrimo tikslas - išsiaiškinti, kaip darbuotojų pasirengimas keisti savo elgesį yra susijęs su tokiais jų gyvensenos įpročiais kaip rūkymas bei alkoholio vartojimas ir nuovargiu bei mieguistumu darbe. Apklausta 130 globos bei reabilitacijos paslaugas teikiančių įstaigų darbuotojų. Amžius – 20–68 m. Rezultatai atskleidė, kad 6,7 proc. respondentų nesiruošia keisti savo gyvenimo būdo ir nesidomi šiuo klausimu, 25 proc. planuoja tai daryti, 8,3 proc. pastaruoju metu pakeitė savo gyvensenos įpročius, 12,5 proc. buvo pakeitę, bet vėl sugrįžo prie senų įpročių, o 47,5 proc. savo gyvenimo būdą laiko pakankamai sveiku ir nesirengia jo keisti. 16,7 proc. apklaustųjų rūko, 75,2 proc. vartoja alkoholį. Per pastarąsias 30 dienų vieną ar daugiau kartų per savaitę alkoholį vartojo 17,7 proc., o rečiau nei kartą per savaitę – 57,7 proc. 76 proc. alkoholį vartojančių respondentų prisipažino, kad rečiau ar dažniau jie suvartoja 6 ir daugiau standartinių alkoholio vienetų vienu metu. 35,9 proc. gana dažnai arba nuolat darbe jaučiasi mieguisti, 43,9 proc. dažnai arba visada darbo dienos pabaigoje jaučiasi išsekę, 29,7 proc. teigia, kad jiems sunku atsipalaiduoti po darbo. Sudarytos dažnių lentelės parodė, kad negalima palyginti skirtingose elgesio keitimo stadijose esančių tiriamųjų nei pagal gyvensenos įpročius, nei pagal nuovargį ar mieguistumą darbe. Tačiau rezultatai leido atskleisti apklaustųjų požiūrį į su sveikata susijusio elgesio keitimą ir apibūdinti beveik pusės apklaustų asmenų (47,5 proc.), kurie savo gyvenimo būdą laiko pakankamai sveiku ir nesirengia keisti elgesio, gyvenseną bei savijautą darbe. Gauti rezultatai gali būti panaudoti kuriant sveikatos stiprinimo darbo vietose programas ir formuojant tinkamą sveikos gyvensenos sampratą.

PATENKINTI SAVO DARBU SLAUGYTOJAI: MISIJA ĮMANOMA?

NURSES SATISFIED WITH THEIR WORK: MISSION POSSIBLE?

Ilona Čėsniėnė, Rūtenė Vilkaitė

Vilniaus universitetas

ilona.cesniene@fsf.vu.lt

Ligoninėse dirbančių slaugytojų skaičius vis mažėja ne tik Lietuvoje, tai jau tapo prioritetiniu klausimu daugelyje pasaulio regionų (Kingma, 2007). Svarbu atkreipti dėmesį, kad slaugytojų trūkumas yra ne tik slaugytojo kvalifikacija turinčių darbuotojų trūkumas, bet labiau slaugytojų, norinčių dirbti dabartinėmis sąlygomis, stoka (Buchan, Aiken, 2008). Sudėtingos darbo sąlygos, dideli darbo krūviai, viršvalandžiai, neadekvatūs jų kompetencijai atlyginimai mažina slaugytojų motyvaciją, išitraukimą į darbą, daugėja pravaikštų, mąstoma apie kitas karjeros galimybes (Taylor, Barling, 2004). Tokios sąlygos priverčia šiuos specialistus keisti darbo pobūdį ar vykti į ekonomiškai klestinčias šalis ir dirbti emigracijoje (Kingma, 2007). Todėl slaugytojų motyvacijos, išpareigojimo organizacijai ir pasitenkinimo darbu didinimas yra pirmajai svarbos klausimai. Pristatomo tyrimo tikslas – remiantis apsisprendimo teorija įvertinti Lietuvos slaugytojų autonominės ir kontroliuojamos motyvacijos, pasitenkinimo darbu, išpareigojimo organizacijai rodiklius ir išsiaiškinti, kaip autonominė motyvacija yra susijusi su išpareigojimu organizacijai ir pasitenkinimu darbu. Naudojant darbo išorinės ir vidinės motyvacijos skalę (Tremblay et al., 2009), išpareigojimo organizacijai skalę (O'Reilly, Chatman, 1986), pasitenkinimo darbu instrumentą (Šuipė, 2012) ir anketą, skirtą bendrai informacijai surinkti, buvo ištirti 66 slaugytojai dviejose Lietuvos ligoninėse. Visos tyrimo dalyvės buvo moterys, jų amžius svyravo nuo 24 iki 70 metų ($M = 45,7$, $SD = 10,7$). Tyrimo rezultatai rodo, kad slaugytojų autonominė motyvacija yra stipresnė už kontroliuojamą motyvaciją. Slaugytojos yra pasirinkusios dirbti savo darbą ne tiek dėl išorinių veiksnių, tokių kaip užmokestis, pagyrimai, kitų pripažinimas, kiek dėl to, jog šis darbas sutampa su jų asmeniniais tikslais, vertybėmis, įsitikinimais. Tačiau pažymėtina, kad slaugytojos yra silpniau nei vidutiniškai išpareigojusios organizacijai ir nėra patenkintos savo darbu. Tai sutampa ir su kitų šalių tyrimų rezultatais (Stordeur et al., 2003). Taip pat tyrimas atskleidė, kad autonominė slaugytojų motyvacija prognozuoja stipresnį išpareigojimą organizacijai ir teigiamai siejasi su didesniu pasitenkinimu darbu.

PAAUGLIŲ SOCIALINIO ATSTITRAUKIMO TIPŲ, TĖVŲ AUKLĖJIMO STILIAUS IR BENDRAAMŽIŲ ATSTŪMIMO ŠAŠAJOS

RELATIONS BETWEEN SOCIAL WITHDRAWAL SUBTYPES, PEERS REJECTION AND PARENTING STYLES IN ADOLESCENCE

Rūta Česnulytė, Ala Petruolytė

Lietuvos edukologijos universitetas

rucesnulyt@gmail.lt

Paauglystėje tarpasmeniniai ryšiai ir bendravimas laikomi svarbiausiais veiksniais kalbant apie paauglio asmenybės formavimąsi. Dėl šios priežasties bendraamžių santykiai, tėvų auklėjimo stiliai ir socialinis atsitraukimas mokslinėje literatūroje yra plačiai nagrinėjami reiškiniai, tačiau socialinio atsitraukimo tipai (nesocialumas, drovumas, vengimas) yra mažiau išnagrinėti. Tyrimų duomenys, nagrinėjantys šių tipų sąsajas su bendraamžių atstūmimu ir tėvų auklėjimo stiliumi, yra prieštaringi, o tyrimų, bendrai nagrinėjančių visų šių reiškinų sąsajas, trūksta. Šiuo tyrimu siekiama iširti paauglių socialinio atsitraukimo tipų, tėvų auklėjimo stilių ir bendraamžių atstūmimo sąsajas. Tyrime dalyvavo 135 mokiniai (12–13 metų). Tyrime taikytos metodikos: bendraamžių atstūmimas (The Social Peer Rejection Measure, Lev-Wiesel et al., 2006), suvokiamas tėvų auklėjimo stilius (EMBU, Arrindell et al., 1999; Arrindell et al., 1994), tėvų psichologinė kontrolė (PCS-YSR, Barber, 1996), tėvų psichologinė kontrolė – nepagarba (PCDS, Barber et al., 2012), socialinio atsitraukimo tipai (CSPS-R, Bowker, Raja, 2011). Tyrimo duomenys statistiškai apdoroti naudojant koreliacijos koeficiento testą, Mann–Whitney U kriterijų, daugialypę regresinę analizę. Tyrimo rezultatai: 1) socialinio atsitraukimo tipai (vengimas, drovumas, nesocialumas) yra teigiamai susiję su motinos atstūmimu, o vengimas ir nesocialumas – su tėvo atstūmimu; 2) drovumas neigiamai susijęs su tėvo ir motinos emocine šiluma, o nesocialumas neigiamai susijęs su tėvo emocine šiluma; 3) motinos psichologinė kontrolė kaip nepagarba teigiamai susijusi su paauglio drovumo, nesocialumo tipais, o paauglio drovumas teigiamai susijęs su tėvo psichologine kontrole; 4) bendraamžių atstūmimą paauglystėje gali padėti prognozuoti paauglio suvokiamas didesnis tėvo atstūmimas ir labiau išreikštas drovumas. Tyrimo rezultatai iš dalies patvirtina mokslinių tyrimų duomenis, kad socialiai atsitraukiančių paauglių tėvų auklėjimo stilius pasižymi per didelę kontrole ir šaltumu. Tai leidžia daryti prielaidą, kad tėvai, kuriems būdingi šie auklėjimo stiliai, skatina vaikų socialinio atsitraukimo formavimąsi. Atliekant tyrimą pastebėta, jog bendraamžių atstūmimas teigiamai susijęs su vengimo ir drovumo socialinio atsitraukimo tipais. Tai dera su kitų tyrėjų nuomone, jog paauglio nesocialumas yra lengviausia socialinio atsitraukimo forma.

NUOSTATŲ KREIPTIS PSICHOLOGINĖS PAGALBOS IR EMOCINIO INTELEKTO SAŠAJOS

LINKS BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ATTITUDES TOWARD SEEKING PSYCHOLOGICAL HELP

Julija Gečaitė, Gina Levickienė

LCC tarptautinis universitetas

gecaite.julija@gmail.com

Pastarąjį dešimtmetį buvo atlikta nemažai mokslinių darbų, tiriančių veiksnius, lemiančius žmogaus sprendimą kreiptis profesionalios psichologinės pagalbos. Taip siekiama atpažinti ir pašalinti kuo daugiau kliūčių, trukdančių kreiptis profesionalios pagalbos, ir sukurti kuo palankesnes sąlygas klientams laiku kreiptis ir sulaukti pagalbos. Nors Lietuvos savižudybės rodikliai vis dar pirmauja Europoje ir yra glaudžiai susiję su negydoma depresija, akivaizdžios tendencijos kreiptis pagalbos nėra (Pūras ir kt., 2004). Kadangi ankstesni tyrimai parodė, jog kreipimasis pagalbos yra glaudžiai susijęs su emocijų baime, yra pagrindo manyti, kad žemas emocinis intelektas taip pat gali būti vienas iš veiksnių, lemiančių žmogaus sprendimą nesikreipti pagalbos (Vogel, Wester, 2003; Ciarrorchi, Deanne, 2001). Tyrimu buvo siekiama išanalizuoti sąsajas tarp nuostatų kreiptis psichologinės pagalbos bei emocinio intelekto. Taip pat buvo išnagrinėti šių veiksnių skirtumai tarp vyrų ir moterų bei skirtingą psichologinės pagalbos paieškos patirtį turinčių asmenų. Tyrime dalyvavo 222 dalyviai iš dviejų Klaipėdos aukštųjų mokyklų. Tyrime naudotas Nuostatų dėl psichikos sveikatos paslaugų siekimo inventorių (IASMHS) (Mackenzie et al., 2004), Emocinių įgūdžių ir kompetencijos klausimynas (Žukauskienė ir kt., 2011), sociodemografinė anketa. Nustatytas teigiamas ryšys tarp nuostatų kreiptis psichologinės pagalbos bei suvokto emocinio intelekto, t. y. kuo aukštesnis asmens suvoktas emocinis intelektas, tuo palankesnės jo nuostatos kreiptis psichologinės pagalbos. Tyrimo rezultatai parodė, kad moterų nuostatos dėl psichologinės pagalbos yra palankesnės nei vyrų; moterų suvoktas emocinis intelektas aukštesnis negu vyrų. Asmenys, kurie anksčiau jau yra kreipęsi profesionalaus psichologo pagalbos, yra labiau linkę kreiptis pagalbos ir ateityje. Tyrimo rezultatai skatina psichinės sveikatos specialistus atkreipti dėmesį į žemą emocinį intelektą kaip į galimą kliūtį kreiptis profesionalios psichologinės pagalbos (ypač tarp vyrų) ir ieškoti naujų būdų, kaip padėti kuo daugiau visuomenės narių. Gebėjimas suvokti, išreikšti ir valdyti emocijas potencialiai turi svarbią reikšmę ir tvarkantis su sunkumais, ir atpažįstant profesionalios psichologinės pagalbos būtinybę. Aukštesnis emocinis intelektas yra susijęs su palankesnėmis nuostatomis kreiptis psichologinės pagalbos. Moterys yra palankiau nusiteikusios kreiptis psichikos sveikatos specialistų pagalbos jos prireikus, nei vyrai.

THE THEMATIC SOCIAL ROLE-PLAY AS A MEDIA FOR THE FORMATION OF THE SYMBOLIC FUNCTION IN PRESCHOOL CHILDREN OF COLOMBIA

SIUŽETINIS VAIDMENINIS ŽAIDIMAS KAIP PRIEMONĖ SKATINTI
SIMBOLINIŲ FUNKCIJŲ FORMAVIMĄSI IKIMOKYKLINIAME AMŽIUIJE
KOLUMBIJOJE

Claudia Ximena González Moreno

Universidad Iberoamericana de Puebla

clauxigo@hotmail.com

The objective of the research project was to explore how symbolic function is formed in a group of preschool children through social role-play. The participants were 32 children between 5 and 6 years old from vulnerable families in public Educational Institution in the city of Bogotá, Colombia. The formative experiment was applied as the method to follow the development of symbolic function in thematic social role play. Galperin's approach to the gradual formation of intellectual functioning was used. The analysis of pre-test and post-test data allowed us to observe changes in the development of symbolic functioning on the levels of actions with objects, perceptive actions and verbalization of children in the experimental group after the intervention. Children in the experimental group achieved the level of generalized symbolic actions in performing roles, in understanding adult verbal guidance and performing creative acts interacting in roles with other children. The advanced forms of thematic social role-play allow the development of more complex forms of symbolic functioning.

PIRMŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ ADAPTAVIMOSI MOKYKLOJE RODIKLIŲ SAŠAJOS

THE LIST OF THE FIRST GRADE STUDENTS ADAPTATION INDEX

Virginija Guogienė¹, Aušra Kaukėnienė²

¹ Švenčionių rajono švietimo pagalbos tarnyba

virginija.guogiene@gmail.com

² Švenčionių pradinė mokykla

Pradinėje mokykloje vaikui reikia prisitaikyti prie egzistuojančių reikalavimų, ieškoti savo vietos, bandant susirasti draugų, suvaldyti kylančius konfliktus (Magelinskaitė ir kt., 2011). Pirmokai, taikydami prielaidas bendraamžių ir mokytojų, susiduria su sunkumais, nes neturi pakankamų socialinių kompetencijų (Glebuviene, 2004). Atlikto tyrimo tikslas – įvertinti pirmųjų klasių mokinių adaptavimosi mokykloje rodiklių – mokinio galių ir sunkumų, akademinį pasiekimą, agresyvaus elgesio mokykloje dažnumo ir mokytojo požiūrio į mokinį pozityvumo – sąšajas. Atliekant tyrimą naudotasi: Goodman (1997) Galių ir sunkumų (SDQ-Lit) klausimynu, adaptuotu Lietuvoje (Gintilienė ir kt., 2004), Trumpa agresyvaus elgesio pradinėje mokykloje skale (TAEPMS) (Magelinskaitė ir kt., 2011), mokytojų suteikta informacija apie lietuvių kalbos ir matematinės akademinės pasiekimus, Mokytojo požiūrio į mokinį pozityvumo vertinimo metodika (Magelinskaitė ir kt., 2011); Sociometrinė metodika mokinių statusui klasėje nustatyti. Tiriamieji – 180 Švenčionių rajono bendrojo lavinimo mokyklų pirmokų. Rezultatai statistiškai apdoroti programa Microsoft Excel 2003, SPSS (16 versija, 2007). Nustatyti bendravimo su bendraamžiais sunkumų teigiami reikšmingi ryšiai su kai kuriais agresyvaus elgesio dažnumo rodikliais: prasivardžiuoja ($p = 0,00$), apkalbinėja ($p = 0,00$), skundžia kitus ($p = 0,00$). Mokytojo pozityvus požiūris neigiamai koreliuoja su emocinių simptomų ($p = 0,00$) problemomis, bendravimo su bendraamžiais sunkumais ($p = 0,00$). Mokinio statusas klasėje neigiamai koreliuoja su emocinių simptomų problemomis ($p = 0,00$) ir bendravimo su bendraamžiais sunkumais ($p = 0,01$), teigiamai – su lietuvių kalbos ($p = 0,02$), matematikos pasiekimais ($p = 0,00$). Mokinio statusas klasėje – svarbiausias adaptacijos rodiklis mokykloje. Mokinio akademiniam pasiekimams turi įtakos jo mokėjimas palaikyti pozityvius santykius su bendraamžiais, mokytojais. Jei mokins geba su mokytoju sukurti pozityvius tarpusavio santykius, gerėja jo akademiniai rezultatai. Žemas socialinis statusas susijęs su akademinėmis nesėkmėmis. Iš gautų rezultatų matyti, kad bendravimo su bendraamžiais problemos teigiamai susijusios su agresyvumo apraiškomis. Mokinio statusas klasėje teigiamai koreliuoja su akademiniais pasiekimais, neigiamai – su emociniais simptomais ir santykių su bendraamžiais problemomis. Mokytojo pozityvus požiūris neigiamai susijęs su elgesio, emocinių simptomų, santykių su bendraamžiais problemomis.

12–18 METŲ MOKINIŲ ELEKTRONINIŲ PATYČIŲ RYŠYS SU NUOSTATOMIS PRAŠYTI PAGALBOS

THE RELATIONSHIP BETWEEN CYBERBULLYING AND HELP-SEEKING ATTITUDES AMONG 12-18 YEARS STUDENTS

Loreta Gustainienė, Dovilė Valiūnė

Vytauto Didžiojo universitetas

l.gustainiene@smf.vdu.lt

Daugelis vyresniųjų klasių mokinių per paskutinius du mėnesius kartą ar dažniau yra patyrę elektroninių patyčių (Raižienė ir kt., 2009). Lietuvoje bendras elektroninių ir tradicinių patyčių paplitimas viršija Europos šalių vidurkį (Livingstone et al., 2011), tad elektroninių patyčių problema yra aktuali ne tik užsienyje, bet ir Lietuvoje. Internetu padaroma emocinė žala gali būti didesnė nei realiai bendraujant, nes bendravimas elektroninėmis priemonėmis vyksta 24 val. per parą, informacija plačiai paskleidžiama ir nesuvaldoma, patyčios yra anoniminės, stokojama žinių, kaip jas nutraukti (Ruškus ir kt., 2010). Tyrimai atskleidžia, kad elektroninės patyčios siejasi su žema savigarba, antisocialiu elgesiu, stresu, depresiškumu, mintimis apie savižudybę (Patchin et al., 2010; Sticca et al., 2013; Schneider et al., 2012; Hinduja, 2010). Kiekvienais metais elektroninės technologijos tampa paaugliams vis prieinamesnės, todėl svarbu nagrinėti ne tik elektroninių patyčių sukeltą pasekmę, bet ir veiksnius, apsaugančius nuo neigiamų su elektroninėmis patyčiomis susijusių pasekmių. Vienas iš tokių veiksnių yra paauglių nuostatos dėl pagalbos prašymo. Tyrimo tikslas – nustatyti ryšį tarp 12–18 m. mokinių elektroninių patyčių patyrimo dažnio ir nuostatų prašyti pagalbos. Patyčių mastui mokykloje bei nuostatomis prašyti pagalbos įvertinti buvo naudotas klausimynas, sudarytas remiantis mokslinės literatūros duomenimis. Tyrime iš viso dalyvavo 339 mokiniai (146 berniukai, 193 mergaitės), iš kurių 81 mokinys patyrė elektronines patyčias per pastaruosius du mėnesius. Tiriamųjų amžiaus vidurkis 15,4 metai ($SD = 2$). Rezultatai parodė statistiškai reikšmingą teigiamą ryšį tarp mokinių nuostatų prašyti pagalbos ir elektroninių patyčių patyrimo dažnį (berniukų imties $r = 0,327$, $p = 0,001$; mergaičių imties $r = 0,233$, $p = 0,001$). Atlikto tyrimo duomenimis, mokiniai, kurie turi labiau išreikštą neigiamą nuostatą dėl pagalbos prašymo, yra linkę dažniau patirti elektroninių patyčių. Taigi vienas iš elektroninių patyčių mažinimo būdų galėtų būti mokinių skatinimas prašyti pagalbos susidūrus su elektroninėmis patyčiomis.

GLOBALIOSIOS MOTYVACIJOS IR LAIKO PERSPEKTYVOS SĄSAJOS

THE LINK BETWEEN THE GLOBAL MOTIVATION AND TIME PERSPECTIVE

Antanas Kairys¹, Ieva Urbanavičiūtė²

¹ Vilniaus universitetas

antanas.kairys@fsf.vu.lt

² Lietuvos edukologijos universitetas

Motyvacija – vienas labiausiai tyrinėjamų psichologinių konstruktyvų, laikomas mūsų elgesio varikliu. Tyrimuose populiariu ją apibrėžti per įvairius dėmenis. Pavyzdžiui, savideterminacijos teorijai atstovaujantys autoriai (Deci, Ryan, 2000) aprašo motyvacijos kontinuumą, kuriame išskirti vidinės, išorinės motyvacijos ir demotyvacijos tipai. Laikantis šios teorijos pagrindu sukurto hierarchinės motyvacijos modelio pabrėžiama, kad egzistuoja ne tik atskirų veiklų, bet ir globalioji motyvacija. Manoma, kad globalioji motyvacija atsako už bendrąją reakciją į aplinką (t. y. veiklumą apskritai). Ją sudaro jau minėti trys dėmenys. Nors sukaupta daug empirinių duomenų apie motyvacijos raiškos ypatumus, globalusis motyvacijos aspektas vis dar mažai tyrinėtas, ypač siejant jį su kitais psichologiniais konstruktais. Šiuo metu vis dažniau tiriama laiko perspektyva (LP), kuri laikoma santykinai stabilium psichologiniu konstruktu, galimai turinčiu reikšmės ir motyvacijos raiškai. Tad atlikto tyrimo tikslas – nustatyti, kaip globalioji motyvacija siejasi su laiko perspektyva. Tyrime dalyvavo 176 bakalauro pakopos studentai iš įvairių Lietuvos universitetų (amžiaus vidurkis 20,27 metų, SD = 0,90). Didžiąją imties dalį sudarė merginos (85 proc.). Duomenys rinkti naudojant globaliosios motyvacijos (GMS-28) ir laiko perspektyvos (ZTPI) klausimynus. Duomenys apdoroti taikant daugialypės regresijos metodą. Regresijos analizės rezultatai parodė, kad LP statistiškai reikšmingai prognozuoja globaliąją motyvaciją. Buvo sudaryti trys prognostiniai modeliai – vidinei, išorinei motyvacijai ir demotyvacijai prognozuoti. Nustatyta, kad vidinę motyvaciją geriausiai prognozuoja dabarties hedonistinė ir ateities LP, išorinę motyvaciją – ateities ir negatyvios praeities LP, o demotyvaciją – fatalistinės dabarties LP. Demografiniai veiksniai nebuvo statistiškai reikšmingi nė viename modelyje. Gauti rezultatai atskleidžia reikšmingas globaliosios motyvacijos sąsajas su LP. Pastebėtina, kad tiek vidinę, tiek išorinę motyvaciją geriausiai prognozuoja ateities LP, kuri kitų autorių darbuose dažnai siejama su įvairiomis proaktyvaus elgesio apraiškomis. Kita vertus, skirtingus motyvacijos tipus prognozuojančių LP derinys kiekvienu atveju yra skirtingas, galimai atskleidžiantis tiek pozityvius, tiek negatyvius globaliosios motyvacijos raiškos aspektus. Globalioji motyvacija reikšmingai susijusi su laiko perspektyva. Skirtingus motyvacijos tipus prognozuoja skirtingi LP deriniai.

ĮKALINTŲ ASMENŲ PATIRIAMŲ ŠEIMOS RYŠIŲ YPATUMAI

THE FEATURES OF FAMILY RELATIONSHIPS OF CONVICTS

Daiva Karkockienė¹, Karolina Arelytė²

¹ Lietuvos edukologijos universitetas

daiva.karkockienė@leu.lt

² Vilniaus universitetas

Nuteistųjų socialinių ryšių palaikymas yra vienas iš pakartotinio nusikalstamumo prevencijos veiksnių. Nuteistieji, jaučiantys stiprų šeimos palaikymą, turi daugiau galimybių išvengti pakartotinio teistumo. Tyrimo tikslas – išanalizuoti įkalinimo įstaigose kalinčių vyrų ir moterų patiriamų šeimos ryšių su savo tėvais (ar globėjais) bei sutuoktinais ypatumus. Atliekant tyrimą naudotas 1) Ryšio su tėvais vertinimo klausimynu (Parental bonding instrument, Parker et al., 1997), skirtu vaikų auklėjimo stiliui įvertinti (suaugę žmonės, atsakydami į teiginius, turi prisiminti santykius su tėvais per pirmuosius 16 gyvenimo metų); 2) Santykių struktūros klausimynu (Experiences in close relationships-revised), kuriuo buvo vertinti prisirišimo modeliai esant skirtingiems artimiems santykiams. Tiriamieji: 63 tiriamieji (30 moterų ir 33 vyrai), kalintys Panevėžio pataisos namuose ir Vilniaus Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime. Tiriamųjų moterų amžius 18–64 metai, vyrų – 18–45 metai. Statistinė analizė atlikta SPSS (Statistical Package for Social Science) programa, 17.0 versija, taikytas Manno–Whitney kriterijus, Spearmano koreliacijos koeficientas ir Wilkoksno kriterijai. Statistinio reikšmingumo lygmuo – 0,05. Rezultatai parodė, kad šeimos santykiai vienodai svarbūs vyrams ir moterims. Subjektyviai patirtas tėvų auklėjimo stilius nesiskyrė tarp vyrų ir moterų imčių. Tėvo auklėjimo stilius priskirtas „per didelei globali“, o mamos – „rūpinimuisi“. Vertinant skirtingus prieraišumo stilius esant artimiems santykiams nustatyta lyčių skirtumų. Dažniausiai įkalinami asmenys bendrauja su mamomis, partneriais, rečiau su tėvu, kitais artimaisiais. Galima kelti prielaidą, kad nerimastingas prieraišumo stilius prie mamos yra susijęs su nerimastingu prieraišumo stiliumi prie tėvo, partnerio ir draugo. Pasitenkinimui šeimos santykiais gali būti reikšmingas abiejų tėvų rūpestingas auklėjimo stilius. Taigi bendravimo su artimaisiais svarba, šeiminei padėtis ir artimi santykiai yra reikšmingi vertinant pasitenkinimą šeimos ryšiais. Prieita prie išvados, kad tiriamieji subjektyviai suvokiamą tėvo auklėjimo stilių priskyrė „per didelei“ globali, o mamos auklėjimo stilių – „rūpinimuisi“. Įkalinčių vyrų ir moterų prieraišumo prie savo artimųjų stilius nesiskyrė. Nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp pasitenkinimo šeimos santykiais ir bendravimo su artimaisiais svarbos, šeiminei padėties, dabartinių arba paskutinių buvusių santykių vertinimo.

5–8 METŲ VAIKŲ PROCEDŪRINIO TEISINGUMO RAIŠKA

5–8 YEAR OLD CHILDREN'S PROCEDURAL JUSTICE

Vilmantė Lukauskaitė, Aušra Daugirdienė

Lietuvos edukologijos universitetas

vilmante.lukauskaite@gmail.com

Procedūrinis teisingumas yra susijęs su sąžiningų procedūrų pasirinkimu priimančioms sprendimams, o ne tiesiogiai su galutiniu rezultatu, todėl procedūrinis teisingumas gali būti suprantamas kaip sprendimų priėmimas remiantis sąžiningomis ir moraliai priimtinais procedūromis. Manoma, kad procedūrinis teisingumas nėra įgimta savybė. Augant vaikui procedūrinis teisingumas ryškėja. Todėl keliamas tyrimo klausimas, kokias, sąžiningas ar šališkas procedūras, yra linkę rinkti 5–8 metų vaikai ir ar tokio amžiaus vaikų procedūrinis teisingumas jau nesisiskiria nuo suaugusiųjų procedūrinio teisingumo? Tyrimas buvo atliktas naudojant tyrėjo sukurtą interaktyvią animaciją (dirbta su „Adobe Flash Professional CC demo“ programa). Tyrimą sudaro du etapai, kurių metu tiriamieji turi pasirinkti arba sąžiningą, šališką, iš dalies šališką procedūrą, arba prizo pašalinimo procedūrą. Tyrimas atliktas Telšių apskrities miestelio vaikų darželio keturiose skirtingose grupėse ir vienos bendrojo lavinimo mokyklos penkiose skirtingose 1–2 klasėse. Tyrime dalyvavo 131 5–8 metų tiriamasis. Kiekvienos iš amžiaus grupių tiriamųjų atsakymų skirtumai apskaičiuoti naudojant Chi kvadrato suderinamumo kriterijų. Amžiaus grupių atsakymų variantų skirtumai apskaičiuoti naudojant Fišerio kriterijų. Iš gautų rezultatų matyti, kad 6–8 metų vaikai buvo linkę dažniau rinkti sąžiningą, o ne šališką procedūrą. Nėra reikšmingų skirtumų tarp 5, 7, 8 metų vaikų šališkų ir iš dalies šališkų procedūrų ir prizo pašalinimo procedūros pasirinkimo. 6 metų vaikų pasirinkimas nenuoseklus. Galima teigti, kad 5–8 metų vaikų procedūrinio teisingumo lygis dar nėra pasiekęs suaugusiųjų lygio. 7–8 metų vaikai pasižymi aukštesniu procedūrinio teisingumo lygiu. 6 metų vaikai yra pereinamajame procedūrinio teisingumo lygio etape.

LĒTINĒMIS ALERGINĒMIS LIGOMIS SERGANČIUS VAIKUS AUGINANČIŲ MOTINŲ MOTINYSTĒS STRESO YPATUMAI

MOTHERS MATERNAL STRESS FEATURES RAISING CHILDREN SUFFERING
FROM CHRONIC ALLERGIC DISEASES

Monika Matonytė¹, Aidas Perminas¹, Evelina Viduolienė²

¹ Vytauto Didžiojo universitetas
matonyte.monika@gmail.com

² Mykolo Romerio universitetas

Motinytės stresas, apibrėžiamas kaip psichologinė įtampa, atsirandanti dėl vaiko nepageidaujamo elgesio ir tėvų vaidmens keliamų reikalavimų, kai tėvų ištekliai yra per menki tiems reikalavimams įgyvendinti (Abidin, 1995). Nustatyta, kad nuolat jaučiamas aukštas motinytės streso lygis didina motinų depresijos, nerimo sutrikimų riziką, nepalankiai veikia motinų fizinę sveikatą ir miego kokybę, pasitenkinimą gyvenimu ir santuoka (Abidin, Wilfong, 1985; Secco et al., 2006). Minėti veiksniai turi neigiamos įtakos motinos ir vaiko bendravimui, vaiko auklėjimui, taigi netiesiogiai veikia ir vaiko raidą. Tik neseniai Lietuvoje buvo pradėti tyrimai, kur būtų vertinamas su motinos vaidmeniu susijęs stresas (Perminas, Viduolienė, 2012). Nustatyta, kad egzistuoja abipusis ryšys tarp tėvų patiriamo streso, tėvų elgesio su vaiku bei vaikui kylančių elgesio, emocinių sunkumų. Vienas iš motinytės streso šaltinių – vaiko sveikatos būklė. Tyrimuose siekiama atskleisti įvairių vaiko sveikatos problemų reikšmę motinytės stresui. Viena iš tokių krypčių – tai lėtinėmis alerginėmis ligomis sergančius vaikus auginančių motinų motinytės stresas (Plant, Sanders, 2007; Trute, Hiebert-Murphy, 2002). Tyrimo tikslas – nustatyti motinų, auginančių lėtinėmis alerginėmis ligomis sergančius vaikus, nuo vaiko elgesio ir nuo motinos savijautos priklausantį motinytės streso išreikštumą bei streso sąsajas su vaiko sveikatos būkle ir šeimos socialiniais-demografiniais veiksniais. Tyrime dalyvavo 220 2–5 metų amžiaus vaikus auginančių motinų. Jų amžius $33,7 \pm 5,7$ metai, vaikų amžius $55,6 \pm 17,8$ mėnesiai. 108 (49,5 proc.) tyrimo dalyvės augino sveikus vaikus, 84 (38,5 proc.) – vaikus, sergančius lėtinėmis alerginėmis ligomis. Darbe naudotas motinytės streso klausimynas (Parenting Stress Index, Abidin, 1990), šeimos sociodemografinius veiksnius bei vaiko sveikatos būklę vertinantys klausimai. Tyrimo rezultatai parodė, kad motinų, auginančių vaikus, sergančius lėtinėmis alerginėmis ligomis, su vaiko elgesio aspektais susijęs motinytės stresas yra didesnis nei motinų, kurios augina sveikus vaikus. Didesnis motinytės stresas yra susijęs su specialaus režimo poreikiu. Vaiko alerginių reakcijų sunkumas, nustatytas vaiko neįgalumas nėra susijęs su patiriamu motinytės stresu. Tirtieji sociodemografiniai veiksniai didesnio motinytės streso neprognozuoja.

DARBUOTOJŲ SUVOKIAMOS PROAKTYVAUS ELGESIO DARBE PRIELAIDOS IR PADARINIAI: FOKUSUOTŲ GRUPIŲ TYRIMAS

FOCUS GROUP RESEARCH OF EMPLOYEE PERCEPTION OF PROACTIVE BEHAVIOR ANTECEDENTS AND CONSEQUENCES

Marija Miselytė, Dalia Bagdžiūnienė

Vilniaus universitetas

marija.miselyte@gmail.com

Proaktyvus elgesys yra ganėtinai nauja sąvoka, o Lietuvoje atsiradusi visai neseniai ir nepavyko aptikti tyrimų. Dauguma proaktyvumo tyrimų fokusavosi į atskirų proaktyvaus elgesio formų tyrimą ir tik neseniai buvo pradėta bandyti suprasti proaktyvų elgesį kaip visumą, išsiaiškinti jo dinamiką ir padarinius. Todėl šiuo tyrimu siekiama prisidėti prie geresnio proaktyvaus elgesio darbinėje veikloje supratimo ir padėti atsakyti į klausimus, kas lemia proaktyvų elgesį? Kokie galimi jo padariniai? Kokiais būdais organizacijos gali skatinti darbuotojų proaktyvų elgesį? Tikslas: iširti, kaip darbuotojai suvokia proaktyvaus elgesio darbe prielaidas ir padarinius. Atliktas kokybinis tyrimas. Jame dalyvavo dvi grupės, kiekvienoje po 10 dalyvių (dirbantys asmenys). Rezultatai rodo, kad tyrimo dalyviai išskyrė tokias proaktyvaus elgesio prielaidas: proaktyvaus elgesio pavyzdžio matymas, noras išbandyti kažką naujo, tikslo kažką pakeisti turėjimas, palaikanti aplinka, veiksmų laisvė, nebijojimas suklysti. Tyrimo dalyviai išskyrė, kad tai gali būti reikšminga tiek organizacijai (optimizuoti procesai, inovacijos, motyvuoti ir lojalūs darbuotojai, geresnė atmosfera, stipresnė kultūra), tiek darbuotojams (pripažinimas, teigiamos emocijos, pasitikėjimas savimi, karjeros sėkmė, didesnė savigarba). Išskirtos proaktyvaus elgesio prielaidos ir padariniai sutampa su kitų tyrėjų nustatomomis prielaidomis ir padariniais. Remiantis šio tyrimo rezultatais, galima pateikti praktinių rekomendacijų organizacijoms. Tyrimo ribotumas – rezultatai negali būti apibendrintai taikomi dėl mažos savo imties.

MIEGO HIGIENOS UŽSIĖMIMO POVEIKIS FORMUOJANT ADEKVAČIUS STUDENTŲ MIEGO ĮSITIKINIMUS

THE INFLUENCE OF SLEEP HYGIENE SESSION TO FORM ADEQUATE SLEEP BELIEFS FOR STUDENTS

Agnė Murauskaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

agn.murauskaite@gmail.com

Pastebėta, kad neadekvatūs miego įsitikinimai apie miego higieną gali būti vienas iš rizikos veiksnių prastai miego kokybei atsirasti. Atsižvelgiant į tai, būtina aktyviai plėtoti studentų švietimą apie tinkamą miego higieną. Šio tyrimo tikslas – įvertinti miego higienos užsiėmimo poveikį formuojant studentų adekvačius miego įsitikinimus atsižvelgiant į jų demografines, psichologines ypatybes, biologinį aktyvumą bei žalingų įpročių išreikštumą. Tyrimas buvo įgyvendintas dviem etapais. Pirmo etapo metu buvo įvertinti tiriamųjų miego įsitikinimai, žalingų įpročių išreikštumas, surinkti jų sociodemografiniai ir biologinio aktyvumo rodikliai ir įvertintos psichologinės ypatybės (nerimastingumas, miego kontrolės lokusas); tiriamieji buvo suskirstyti į tris grupes: 68 poveikio, 68 pirmą kontrolinę bei 51 antrą kontrolinę. Antrame tyrimo etape, praėjus trims savaitėms po miego higienos užsiėmimo, dar kartą buvo įvertinti visų trijų grupių dalyvių miego įsitikinimai, biologinio aktyvumo rodikliai, žalingų įpročių išreikštumas, miego kontrolės lokusas. Šiame etape dalyvavo 47 poveikio, 49 pirmos kontrolinės ir 41 antros kontrolinės grupių studentai. Poveikio grupės tiriamieji dalyvavo vienkartiniam, 40 minučių trukmės užsiėmime, skirtame studentų miego higienos žinioms, miego įpročiams ir kokybei gerinti. Tiriamųjų miego įsitikinimams įvertinti buvo naudota miego įsitikinimų skalė; miego kontrolė įvertinta naudojantis miego kontrolės lokuso skale; nerimastingumas įvertintas Spielbergerio nerimo skale. Nustatyta, jog užsiėmimas padėjo suformuoti adekvatesnius įsitikinimus bendrai apie miegą ir apie atskirus jo komponentus: su miegu nesuderintą veiklą ir miego–budrumo elgesį. Taip pat buvo nustatyta, jog sociodemografiniai rodikliai, biologinis aktyvumas, psichologinės ypatybės (nerimastingumas ir vidinis miego kontrolės lokusas), gėrimų su kofeinu vartojimo ypatumai, alkoholio vartojimo kiekis ir dažnumas, rūkymo dažnumas neturėjo prognozuotosios reikšmės užsiėmimo poveikiui. Tačiau miego higienos užsiėmimo poveikis buvo susijęs su dalyvių išorinio miego kontrolės lokuso išreikštumu. Tyrimas atskleidė, jog studentams, pasižymintiems stipriau išreikštu išoriniu miego kontrolės lokusu, išsamios informacijos apie efektyvų miegą ir jo higieną suteikimas yra efektyvus būdas siekiant suformuoti adekvatesnius miego įsitikinimus.

PATYČIŲ DARBE VERTINIMAS TARP LIETUVOS DARBUOTOJŲ: NEIGIAMŲ POELGIŲ KLAUSIMYNO (PATIKSLINTOS VERSIJOS) PSICHOMETRINĖS CHARAKTERISTIKOS

MEASURING EXPOSURE TO WORKPLACE BULLYING AMONG EMPLOYEES
IN LITHUANIA: PSYCHOMETRIC PROPERTIES OF THE NEGATIVE ACTS
QUESTIONNAIRE (REVISED)

Milda Perminienė¹, Guy Notelaers²

¹ Kauno technologijos universitetas
psichologe.milda@gmail.com

² Bergeno universitetas

Remiantis Europos darbo sąlygų apklausos duomenimis (2005), patyčių darbe paplitimas yra vienas aukščiausių visoje Europoje. Tai skatina tyrėjus analizuoti patyčių darbe reiškinių, tačiau mokslininkai susiduria su problema – Lietuvoje nėra validuoto instrumento. Atsižvelgiant į šį akivaizdų trūkumą, suformuluotas pagrindinis tyrimo tikslas – įvertinti Neigiamų poelgių klausimyno (patikslintos versijos) (angl. Negative Acts Questionnaire-Revised, NAQ-R) (Einarsen et al., 2009) psichometrinės Lietuvos darbuotojų charakteristikas ir panagrinėti, ar į darbo užduotis orientuotos patyčios bei lyties skirtumai lemia respondentų priskyrimą skirtingo lygio patiriamų patyčių darbe grupėms. Tyrimo metu analizuotos dvi tiriamųjų imtys. Pirmąją sudarė 859 respondentai (83,8 proc. moterų, 14,6 proc. vyrų), vidutinis tiriamųjų amžius 37,1 metų (SN = 10,5). Didžioji dalis respondentų turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą (62,3 proc.) ir buvo susituokę (54,2 proc.) arba turėjo partnerį, -ę (18,3 proc.). Antrąją imtį sudarė 1313 respondentų (62,7 proc. moterų, 36,3 proc. vyrų). Didžioji dalis respondentų turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą (42,5 proc.) ir buvo susituokę (38,9 proc.) arba turėjo partnerį, -ę (16,2 proc.). Vidutinis tiriamųjų amžius 36,6 metų (SN = 10,9). Rezultatai atskleidė aukštą klausimyno vidinio patikimumo įvertį ($\alpha = 0,948$) (originaliosios versijos Cronbacho $\alpha = 0,90$). Latentinių klasių klasterių analizė (su Latet Gold) parodė, kad vieno veiksnio ir penkių klasių modelis geriausiai paaiškina Lietuvos darbuotojų duomenis (BIC = 33111,04; L2 = 17384,53; CE = 0,15). Rezultatas, rodantis, kad asmenų, pripažinusių, jog patiria patyčias darbe, skaičius didėja kartu su patiriamų neigiamų poelgių skaičiumi, atskleidė tinkamą konvergentinį validumą. Rezultatas, rodantis, kad aukštesnis patiriamų patyčių darbe lygis buvo susijęs su prastesne sveikata ($r = -0,34$), daugiau jėgų atgavimo poreikių ($r = 0,36$) ir žemesniu pasitenkinimu darbu ($r = -0,34$), įrodė kriterijaus validumą. Apytiksliai 5 proc. tyrimo dalyvių buvo priskirti patyčių darbe aukų grupei, 12 proc. pripažino, kad patiria patyčias darbe ir 26 proc. stebėjo patyčių darbe reiškinių savo darbovietėje. Požymių dažnių lentelės (pasirinkus Coheno kapa koeficientą) atskleidė, kad į darbo užduotis orientuotos patyčios ir lytis reikšmingai nepakeitė respondentų priskyrimo skirtingo lygio patiriamų patyčių darbe grupėms. Taigi, originalus Neigiamų poelgių klausimynas (patikslinta versija) yra tinkamas instrumentas patiriamoms patyčioms darbe tarp Lietuvos darbuotojų tirti.

STUDENTŲ STRESO PERKROVA IR ĮVEIKOS STRATEGIJOS

STUDENTS' STRESS OVERLOAD AND COPING STRATEGIES

Margarita Pileckaitė-Markovienė¹, Jolanta Michalkevič²¹ Lietuvos edukologijos universitetas*margarita.markoviene@leu.lt*² Bendrasis pagalbos centras

Studentų psichologinė įtampa pasireiškia nuo pat pirmų mokslo metų, didėja su kiekvienu mokslų pusmečiu ir išsivysto į išsekimą (Bewick et al., 2010). Streso perkrova yra būseną, atsirandanti tuomet, kai asmens poreikiai viršija galimybes (Amirkham, 2011). Streso perkrova atspindi bejėgiškumą, neadekvatumą, silpnybės jausmą, bendrai vadinamą asmens silpnumu, ir suvokimą, kad žmogus perkrautas išorinių poreikių, atsakomybės spaudimo, kas vadinama įvykių perkrova. Studentų padėtį sunkina ne tik patiriamas stresas, bet ir nežinojimas, kaip efektyviai jį įveikti (Šapranavičiūtė ir kt., 2011). Tyrimo tikslas – išanalizuoti pirmo kurso studentų streso perkrovą ir streso įveiką. Tyrime dalyvavo 195 pirmo kurso Vilniaus universitetų skirtingų specialybių studentai, iš jų 95 vaikinai ir 100 merginų. Naudotasi streso perkrovos skale (Amirkham, 2011) ir streso įveikos klausimynu (Grakauskas, Valickas, 2004). Leidimas versti ir naudoti streso perkrovos skalę Lietuvoje suteiktas M. Pileckaitėi-Markovienei. Gauti rezultatai parodė, kad merginų ir vaikinų streso perkrova nesiskiria ($p > 0,05$). Nustatyta, kad merginos yra labiau linkusios naudoti vengimo ir socialinės paramos streso įveikos strategijas negu vaikinai ($p < 0,05$). Problemų sprendimo ir emocinės iškvos strategijas vaikinai ir merginos taiko vienodai dažnai streso įveikos metu. Kuo dažniau asmuo yra linkęs naudoti problemų sprendimo strategiją, tuo mažiau streso jis patiria ir tuo stipresnė jo asmenybė ($p < 0,05$). Kuo dažniau studentai taiko vengimo, socialinės paramos ar emocinės iškvos strategijas, tuo daugiau jie patiria streso ir įvykių perkrovos. M. Pileckaitės-Markovienės, A. Stanišauskaitės (2005) bei L. Kutkienės (2006) darbuose teigiama, kad atsידūrę stresinėse situacijose jaunuoliai, turintys aukštą savivertę, labiau linkę problemas spręsti, o ne jų vengti. Kuo dažniau studentai taiko emocinės iškvos strategiją susidūrę su stresu, tuo dažniau jie – silpnos asmenybės ($p < 0,05$). Stipresnės asmenybės yra labiau linkusios naudoti problemų sprendimo streso įveikos strategiją, silpnės asmenybės dažniau taiko emocinės iškvos strategiją. Įvykių perkrovos metu studentai dažniau taiko vengimo, socialinės paramos ir emocinės iškvos strategijas negu problemų sprendimo strategiją.

15–17 METŲ PAAUGLIŲ PATIRIAMAS STRESAS IR JO ĮVEIKOS STRATEGIJOS

STRESS AND ITS' COPING STRATEGIES OF 15–17 YEARS OLD ADOLESCENTS

Margarita Pileckaitė-Markovienė¹, Aistė Šiukštienė²

¹ Lietuvos edukologijos universitetas

margarita.pileckaite.markoviene@leu.lt

² Klaipėdos psichikos sveikatos centras

Paauglystė dažniausiai įvardijama kaip didesnio streso laikotarpis. Palyginus su vaikais, paaugliai susiduria su nauja, galinčia gąsdinti ar iššūkių pilna socialine patirtimi. Tai turi reikšmės vėlesnei paauglystei socialiniu pereinamuoju laikotarpiu (Zimmer-Gembeck, Skinner, 2008). Pabrėžiama, jog paaugliai vis dažniau renkasi socialiai ir sveikatos požiūriu nepriimtinius psichoemocinės įtampos mažinimo būdus (Obelenis et al., 2006). Teigiama, kad paauglių streso įveikos būdai atsispindi jų mokslo pasiekimuose ir funkcionuojant mokyklos sistemoje (Wrzesniewski, Chylinska, 2004). Atlikto tyrimo tikslas – išanalizuoti 15–17 metų paauglių patiriamą stresą ir jo įveikos strategijas. Tyrime dalyvavo 286 (15–17 m.) paaugliai, iš jų 108 (37,8 proc.) vaikinai ir 178 (62,2 proc.) merginos. Buvo taikyti Paauglio streso (Byrne et al., 2007; Šiukštienė, Pileckaitė-Markovienė, 2014) ir Mokyklinio streso įveikos (Wrzesniewski, Chylinska, 2004; Pileckaitė-Markovienė, Stanišauskaitė, 2005) klausimynai. Leidimas versti ir naudoti klausimynus Lietuvoje suteiktas M. Pileckaitėi-Markovienei. Vaikinų ir merginų patiriamo streso bei jo komponentų įverčiai nesiskiria ($p > 0,05$). Gauti duomenys prieštarauja D. G. Byrne'o ir kt. (2007), U. K. Moksnes ir kt. (2010) tyrimų rezultatams, tačiau sutampa su M. C. Davis ir kt. (1999) tyrimo duomenimis. Merginų problemų sprendimo streso įveikos strategijos rodikliai yra aukštesni negu vaikinų ($p = 0,013$). Vaikinams, lyginant su merginomis, adaptyvaus vengimo streso įveikos strategija yra menkiau būdinga ($p = 0,01$). Tai sutampa su P. Hamper, F. Petermano (2005) tyrimo rezultatais, tačiau prieštarauja kitiems (Donaldson et al., 2000; Connor-Smith et al., 2000). Egzistuoja teigiamas streso komponentų ir emocinio išgyvenimo streso įveikos strategijos ryšys ($p = 0,0001$). Kuo daugiau paaugliai patiria streso dėl mokyklos lankymo, tuo dažniau jie linkę neadaptyviai vengti stresinių situacijų ($p = 0,0001$). Kuo daugiau paaugliai patiria streso dėl romantinių santykių, tuo dažniau jiems būdinga adaptyvaus vengimo įveikos strategija ($p = 0,0001$). Taigi vaikinai ir merginos patiria vienodai streso įvairiose srityse, tačiau taiko iš dalies skirtingas įveikos strategijas. Emocinio išgyvenimo streso įveikos strategija yra susijusi su visais patiriamo streso komponentais.

LIETUVOS UNIVERSITETŲ STUDENTŲ PROFESINIO TAPATUMO RAIŠKOS YPATUMAI

THE DIMENSIONALITY OF VOCATIONAL IDENTITY AMONG LITHUANIAN UNIVERSITY STUDENTS

Birutė Pociūtė, Ieva Urbanavičiūtė, Antanas Kairys, Audronė Liniauskaitė

Vilniaus universitetas

birute.pociute@fsf.vu.lt

Tapatumas atspindi žmogaus savastį ir gali būti laikomas svarbia asmens pasirinkimų ir veiksmų prielaida. Profesijos pasirinkimo tyrimuose skiriama sąvoka „profesinis tapatumas“, kuri apibrėžia individo savasties sampratą pasirinktoje profesijoje, pasireiškiančią profesinių alternatyvų tyrinėjimu, išsipareigojimu pasirinktai alternatyvai ir šio išsipareigojimo persvarstymu (Porfeli et al., 2012). Nors profesinio tapatumo klausimas nėra visiškai naujas, iki šiol gana nedaug žinoma apie šio reiškinio dimensišumą, kuris ypač svarbus siekiant jį nagrinėti kaip karjeros planavimo prielaidą. Tad pagrindinis atlikto tyrimo tikslas – nustatyti Lietuvos studentų profesinio tapatumo dėmenis. Tyrime dalyvavo 383 įvairių universitetų bakalauro pakopos studentai (66,3 proc. merginų ir 33,7 proc. vaikinių, amžiaus vidurkis 20,4, SD = 2,1). Duomenys rinkti pagal U-MICS metodiką (Crocetti et al., 2008), gavus autorių leidimą ir išverstus teiginius specialiai pritaikius profesiniam tapatumui matuoti. Duomenys buvo apdoroti taikant veiksmų analizės procedūrą, naudotas AMOS programinis paketas. Atlikta veiksmų analizė patvirtino trijų veiksmų struktūrą ($\chi^2 = 169,3$; $df = 60$; $p < 0,001$; RMSEA = 0,069; CFI = 0,95; TLI = 0,93). Poskalės pasižymėjo geru vidiniu suderinamumu ($\alpha = 0,75 - 0,86$). Vaikinių ir merginų tapatumo aspektų išreikštumas nesiskyrė. Palyginus skirtingų kursų studentų trijų tapatumo aspektų išreikštumą, nustatyta, kad alternatyvų tyrinėjimas ir išsipareigojimas pasirinktai alternatyvai labiausiai išreikšti pirmame kurse, o išsipareigojimas bei profesinių alternatyvų persvarstymas – ketvirtame. Gauti rezultatai patvirtina prielaidą, kad tapatumas yra daugiadimensis reiškinys. Šiame tyrime atskleistos trys tapatumo dimensijos – svarbus rezultatas, nes, įrodžius trijų dėmenų profesinio tapatumo modelį, ateityje bus galima atlikti išsamesnę studentų karjeros planavimo veiksmų analizę. Be to, kadangi skyrėsi tapatumo įverčiai pagal kursus, demografiniai veiksniai savo ruožtu gali būti interpretuojami kaip svarbi profesinio tapatumo prielaida, atskleidžianti studijų proceso reikšmę profesiniam tapatumui. Taigi atliekant tyrimą atsiskleidė trys studentų profesinio tapatumo dėmenys: tyrinėjimo, išsipareigojimo, alternatyvų persvarstymo. Pirmo ir paskutinio kurso studentų profesinio tapatumo raiška yra skirtinga.

ASMENYBINIŲ BEI KONTEKSTINIŲ VEIKSNIŲ SĄSAJOS SU APLINKĄ TAUSOJANČIA ELGSENA

LINKS BETWEEN SUSTAINABLE BEHAVIOR AND PERSONALITY AND
CONTEXTUAL FACTORS

Mykolas Simas Poškus, Rita Žukauskienė

Mykolo Romerio universitetas

mykolas.simas@gmail.com

Natūralios aplinkos išsaugojimas – vienas didžiausių šių laikų iššūkių, reikalaujantis mokslininkų dėmesio. Norint užtikrinti aplinkos tausojimą ir gamtos išsaugojimą ateities kartoms, svarbu suprasti, kas skatina dar besiformuojančius jaunuolius tausoti aplinką ir saugoti gamtą. Šio tyrimo tikslas – įvertinti mokleivių aplinką tausojančios elgsenos sąsajas su asmenybiniais ir kontekstiniais veiksniais. Pristatomi tęstinio tyrimo, pradėto 2008 metais, pirmų ir trečių metų duomenys. Tyrimo dalyviai – 2652 9–12 klasių mokiniai iš Klaipėdos rajono (1164 vyriškos, 1488 moteriškos lyties, nuo 12 iki 20 metų amžiaus). Dėl tyrimo dalyvių nubyrėjimo ir neužpildytų anketų mažiausias tiriamųjų skaičius atliekant skaičiavimus buvo 754. Prieš atliekant tyrimą, buvo gauti tyrimo dalyvių tėvų sutikimai, kad jų vaikai dalyvautų tyrime. Prieš pradėdant apklausą raštu, dalyviams buvo pristatytas tyrimas ir atsakyta į jų klausimus. Analogiška procedūra naudota atliekant pakartotinius matavimus. Tyrime naudotas NEO-FFI klausimynas (Costa, McCrae, 1992), portretinės vertybių skalės universalizmo skalė (Schwartz, 2000), socialinės atsakomybės skalė (Bierhoff, 2000), pilietinio įsipareigojimo skalė (Flanagan, 2007), prieraišumo prie tėvų skalės (West et al., 1998), sudaryta tautinio identiškumo skalė bei aplinką tausojančios elgsenos skalė, sudarytos emocinės šilumos su tėvais, objektyvios ir jaučiamos tėvų kontrolės skalės (Stattin, Kerr, 2007), taip pat sudarytos nutolimo nuo politikos, įsipareigojimo politikai skalės (Noack, 2003; Fisher, Kohr, 2002). Skalės pasižymėjo geru vidiniu suderinamumu. Atlikta dalinių koreliacijų analizė, koreliuojant pirmais metais vertintus kintamuosius su trečiais metais vertinta gamtą tausojančia elgsena, kontroliuojant dėl pirmais metais vertintos gamtą tausojančios elgsenos. Nustatyta, jog ilgalaikės įtakos gamtą tausojančiai elgsenai turi atvirumas, emocinė šiluma su motina, universalizmas, socialinės atsakomybės jausmas, politinio aktyvumo būtinumo suvokimas, pilietinis įsipareigojimas. Įsitikinimai ir vertybės, taip pat namų aplinka turi ilgalaikį poveikį tam, ar jaunuolis tausos aplinką. Skatinant aplinkos tausojimą, prasminga labiau susitelkti į socialinius veiksnius, kurie šią elgseną galimai pastiprintų ir formuotų tvarią elgseną dar jaunystėje. Mokslinis tyrimas finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę (VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-008).

14–18 METŲ MOKINIŲ PSICHOLOGINIŲ POREIKIŲ PATENKINIMO IR PRISITAIKYMO MOKYKLOJE SĄSAJOS

THE RELATIONSHIP BETWEEN BASIC PSYCHOLOGICAL NEED SATISFACTION AND ADJUSTMENT IN SCHOOL AMONG 14–18 YEARS OLD STUDENTS

Saulė Raižienė, Urtė Ruzgaitė, Ingrida Gabrielavičiūtė, Renata Garckija

Mykolo Romerio universitetas

Urte.Ruzgaitė@gmail.com

Švietimo sistemos efektyvumo kontekste psichologai domisi mokinio psichologiniais poreikiais mokykloje bei jų patenkinimo ar nepatenkinimo pasekmėmis. Savideterminacijos teorija (Deci, Ryan, 2000) teikia teorinį išitraukimo į mokymąsi mechanizmų aiškinimą. Šioje teorijoje išskiriami esminiai mokinių psichologiniai poreikiai – autonomijos (t. y. psichologinė laisvė daryti pasirinkimus), kompetencijos (t. y. saviefektyvumas) ir susietumo (t. y. artimi ryšiai su kitais), – kuriuos patenkinus sužadunami vidiniai mokinio motyvaciniai resursai ir tai įgalina juos labiau išitraukti į mokymosi procesą (Sierens et al., 2009). Tyrimai atskleidžia esant ryšį tarp mokinių psichologinių poreikių patenkinimo lygmens suvokimo ir įvairių prisitaikymo mokykloje aspektų (Ratelle, Duchesne, 2014). Dauguma tyrimų atliekami analizuojant duomenis vyresniųjų paauglių bendrai, neskiriant amžiaus grupių ir lyčių. Tačiau yra duomenų (pvz., Valleurand, Bissonette, 1992), kad skirtingų klasių mokinių ir berniukų bei mergaičių mokymosi motyvacijos lygis skiriasi, todėl prasminga nagrinėti mokinių poreikių patenkinimo ir prisitaikymo mokykloje sąsajas skirtingose amžiaus ir lyties grupėse. Lietuvos mokinių motyvacija yra tirta, ypač edukologų (pvz., Laužikas, 1981; Barkauskaitė ir kt., 2012), tačiau mokinių motyvacija ir prisitaikymas mokykloje, remiantis savideterminacijos teorine perspektyva, nėra analizuoti. Šio tyrimo tikslas – nustatyti mokinių esminių psichologinių poreikių patenkinimo ir prisitaikymo mokykloje sąsajas skirtingose amžiaus ir lyties grupėse. Tiriamieji – 200 Lietuvos mokyklų moksleivių, kurių amžius nuo 14 iki 18 metų. Tyrime pagrindinių psichologinių poreikių patenkinimui įvertinti naudotos trys skalės. Autonomijos poreikiui įvertinti buvo naudota suvoktos autonomijos gyvenimo srityse skalė, kompetencijos poreikiui – suvoktos kompetencijos gyvenimo srityse skalė, priklausymo poreikiui – priklausymo poreikio skalė. Prisitaikymui mokykloje vertinti naudotas Studentų prisitaikymo koledže klausimynas, kuris užsienio tyrėjų buvo adaptuotas moksleiviams tirti. Rezultatai parodė, jog suvoktas autonomijos poreikio patenkinimo lygis susijęs su akademinio, socialinio ir asmeninio emociniu prisitaikymu mokykloje, suvoktas priklausymo poreikio patenkinimo lygis – su socialiniu ir asmeniniu emociniu prisitaikymu mokykloje, o suvoktas kompetencijos patenkinimo lygis susijęs su asmeniniu emociniu ir akademinio prisitaikymu mokykloje. Taip pat buvo nustatyta šių sąsajų priklausomybė nuo lyties ir amžiaus.

GEBĖJIMO ATPAŽINTI VEIDUS SKIRTUMAI TARP ĮVAIRIAUS AMŽIAUS GRUPIŲ

DIFFERENCES IN VARIOUS AGE GROUPS' ABILITY TO RECOGNIZE FACES

Albina Saikauskienė, Aušra Daugirdienė

Lietuvos edukologijos universitetas

albina.saikauskiene@leu.lt

Veidų atpažinimas priskiriamas labiausiai įprastiems ir gerai išvystytiems žmonių gebėjimams. Ši funkcija ypač svarbi socialinės sąveikos procese: dėl socialinių kontaktų gausos žmogui tenka atpažinti neribotą kiekį veidų. Tyrimais nustatyta, jog gebėjimas atpažinti veidus per žmogaus gyvenimą kinta – nuo spartaus tobulėjimo vaikystėje ir paauglystėje (de Heering, Rossion, Maurer, 2012; McKone, Crookes, Kanwisher, 2009; Schwarzer et al., 2010) iki neigiamų pokyčių vyresniame amžiuje (Jacoby, Rhodes, 2006; Ng, Hon, Lee, 2007). Tyrimo tikslas – nustatyti, kokiame amžiuje žmonės geriausiai atpažįsta veidus, atskleisti gebėjimo atpažinti veidus skirtumus tarp įvairaus amžiaus žmonių grupių. Tyrime dalyvavo 11–75 m. amžiaus asmenys. Tiriamieji buvo suskirstyti į keturias amžiaus grupes: paaugliai (11–18 m.), jauni suaugusieji (20–35 m.), vidutinio amžiaus suaugusieji (36–55 m.) ir vyresnio amžiaus suaugusieji (56–75 m). Tyrime taikytas eksperimento metodas. Tyrimo metu buvo fiksuojama, kaip tiksliai tiriamieji atpažįsta trumpai matytus veidus. Atpažinti buvo teikiamos nespaltvotos skirtingo amžiaus paauglių, suaugusių vyrų ir moterų nuotraukos neutralia veido išraiška. Veidai buvo rodomi dviem padėtimis: vertikalia padėtimi ir apversti. Išanalizavus tyrimo duomenis nustatyta, jog gebėjimas atpažinti veidus gerėja per visą paauglystės laikotarpį, optimalų lygį pasiekia apie 25-uosius gyvenimo metus, vėliau palaipsniui silpnėja, tačiau iki 41-erių išlaiko gana aukštą lygį. Grupių lyginimas atskleidė, kad jauni suaugusieji geriau nei paaugliai ir vyresnio amžiaus suaugusieji įsimena ir atpažįsta anksčiau matytus veidus. Jaunesnių paauglių (11–13 m.) ir vyresnio amžiaus suaugusiųjų iki 70-ies metų veidų atpažinimo lygis panašus. Nuo 71-erių metų stebimas ryškesnis veidų atpažinimo silpnėjimas.

KOKIŲ SUNKUMŲ MOKYDAMIESI DARBO VIETOJE PATIRIA BŪSIMIEJI PSICHOLOGIJOS MOKYTOJAI?

WHAT DIFFICULTIES ARE EXPERIENCED BY PRE-SERVICE TEACHERS OF PSYCHOLOGY IN WORKPLACE-BASED LEARNING?

Albina Saikauskienė, Tomas Lazdauskas

Lietuvos edukologijos universitetas

albina.saikauskiene@leu.lt

Naujoje mokytojų rengimo tvarkoje, nužymėtoje Pedagogų rengimo reglamentu, ypač išaugo dėmesys būsimųjų pedagogų praktiniam pasirengimui ir mokymuisi darbo vietoje. Šios permainingos tiesiogiai palietė ir psichologijos mokytojų rengimo studijų programas. Lietuvos edukologijos universitete vykdoma psichologijos bakalauro studijų programa, į kurią integruotas pedagoginių studijų modulis, apimantis 60 ECTS. Pusė pedagoginių studijų laiko skiriama mokymuisi darbo vietoje. Per visas studijas pedagoginės praktikos atliekamos trimis etapais skirtingais studijų metais. Nuo 2-ojo praktikos etapo studentai pradeda planuoti ir vesti psichologijos pamokas. Stebėjome pirmąsias pagal naują pedagogų rengimo modelį praktikas atliekančius būsimus psichologijos mokytojus. 2013–2014 m. m. pedagoginę praktiką atlikusių studentų refleksijų teminės analizės pagrindu sudarėme pedagoginės praktikos metu patiriamų sunkumų modelį ir sukūrėme anketą, leidžiančią kiekybiškai įvertinti studentų patiriamus sunkumus. Anketą sudaro 22 teiginiai, kuriuose studentai prašomi įvertinti pagal Likerto tipo penkių balų skalę, kiek stipriai kiekvienas konkretus sunkumas atliekant praktiką jiems buvo būdingas. Visų anketos teiginių įverčių suma reiškia bendrą patiriamų sunkumų lygį. Šiame pranešime pristatomo tyrimo tikslas – įvertinti dažniausiai studentų pedagoginės praktikos metu patiriamus sunkumus ir palyginti skirtingo lygmens praktiką atliekančių studentų patiriamų sunkumų lygį. Tyrime dalyvavo 2014–2015 m. m. rudens semestre pedagoginę praktiką atlikę 54 studentai, 26 iš jų atliko 2-ojo lygmens ir 28 – 3-iojo lygmens praktiką. Kiekybinė duomenų analizė atskleidė, kad dažniausiai studentai susiduria su emocijų („Pamokų metu nerimavau, kad pamiršiu tai, ką turiu pasakyti“) ir laiko („Ruošiantis pamokoms man buvo sunku suplanuoti pamokos laiką“) valdymo sunkumais – dažniausias šių teiginių įvertinimas (moda) atitinkamai yra 4 ir 3. Lyginamoji analizė, atlikta taikant Manno–Whitney U kriterijų, parodė, kad 3-iojo lygmens praktiką atlikusių studentų patiriamų sunkumų lygis yra aukštesnis, palyginti su 2-ojo lygmens praktiką atlikusiais studentais ($p < 0,05$). Pranešime smulkiau pristatomi tyrimo rezultatai, svarstomos patiriamų sunkumų priežastys, numatomos būsimų psichologijos mokytojų rengimo tobulinimo sritys.

VAIKŲ ŠIURKŠTUMO IR NEEMOCINGUMO BRUOŽAI: KAIP IŠVENGTI RIMTŲ ELGESIO PATOLOGIJŲ?

CALLOUS-UNEMOTIONAL TRAITS IN CHILDREN: HOW TO PREVENT A SEVERE BEHAVIORAL PATHOLOGY

Ieva Salialionė

Vaikų ligoninės Vaiko raidos centras

salialione@gmail.com

Vaikystėje (iki 10 metų) prasidedančių elgesio sutrikimų grupėje išskiriami du skirtingi raidos keliai: pirmajam būdinga nepakankama emocijų ir elgesio reguliacija, o antrajam – šiurkštus neemocingas tarpasmeninis stilius ir sąžinės raidos problemos. Šiurkštumo ir neemocingumo bruožai pasireiškia kaltės ir apgailėstavimo trūkumu, šiurkštumu ir empatijos stoka, menku rūpinimusi mokykline ir kita struktūruota veikla bei blankia arba paviršutiniška emocijų raiška. Šių bruožų turintys vaikai, lyginant su pirmaisiais, elgiasi ypač agresyviai, naudoja daugiau instrumentinės ir apgalvotos agresijos, jų elgesio problemos prasideda anksčiau, yra pastovesnės ir turi daugiau antisocialių pasekmių suaugus (Frick, 2009). Dėl savitų kognityvinių, emocinių, biologinių, temperamento, asmenybės savybių šių vaikų auklėjimas – iššūkis tėvams. Nors šiurkštumo ir neemocingumo bruožai didesne dalimi nulemti genetiškai (Blonigen et al., 2006), tyrimais mėginama išsiaiškinti, kokios prevencinės ir intervencinės strategijos leistų sumažinti šių bruožų raišką ir išvengti elgesio patologijų. Literatūroje aprašytų tyrimų analizė atskleidė, kad šių bruožų turintiems vaikams reikalingas stipresnis ir nuoseklesnis auklėjimas (Cornell, Frick, 2007). Kontraindikuotinos bausmės, nes į jas reaguojama didesniu pykčio, keršto ir reaktyvios agresijos lygiu (Dadds, Salmon, 2003) ir nepasimokoma. Menkai veikia pertraukos disciplina (Hawes, Dadds, 2007). Šiurkštumo ir neemocingumo bruožai išlieka ryškūs ar ryškėja, jei tėvai auklėja grubiai, nenuosekliai, yra mažai įsitraukę, teikia mažai teigiamų paskatinimų (Pardini et al., 2007); jeigu tėvų ir vaikų komunikacija neigiama (ginčijamasi, įžeidinėjama; Pardini, Loeber, 2008). Neigiami tėvų afektai teigiamai susiję su šių vaikų proaktyvia agresija, galimai dėl agresyvaus elgesio modeliavimo (Yeh et al., 2011). Bruožai švelnėja, esant daugiau tėviškos šilumos (Waller et al., 2014), tėvus ir vaikus mokant emocijų reguliavimo įgūdžių, stiprinant šiltą ir atliepiančią tėvų ir vaikų santykį (Somech, Elizur, 2012). Elgesio problemas mažina tėviška šiluma (Pasalich, 2012), stipresnė abipusė vaiko ir motinos atliepianti orientacija, tėvo ir vaiko bendri teigiami afektai (Kochanska et al., 2013), emocijų atpažinimo mokymas (Dadds et al., 2012). Vis dėlto įprastos tėvystės mokymo programos mažiau efektyvios šiems vaikams – reikia sukurti specifines intervencijas.

SUTUOKTINIŲ BENDRAVIMO ĮGŪDŽIŲ IR PRIERAISUMO PRIE PARTNERIO DIMENSIJŲ REIKŠMĖ JŲ PASITENKINIMUI SANTUOKA PIRMAISIAIS SANTUOKOS METAIS

THE IMPORTANCE OF SPOUSES' COMMUNICATION SKILLS AND
ATTACHMENT TO PARTNER FOR THEIR MARITAL SATISFACTION IN THE
FIRST YEAR OF MARRIAGE

Danutė Savickaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

tsdancing@gmail.com

Bendravimo įgūdžiai ir prierašumas yra svarbūs individualūs veiksniai, turintys reikšmingos įtakos poros pasitenkinimui savo santykiais. Nors yra atlikta nemažai porų pasitenkinimo santykiais tyrimų, tačiau stokojama tęstinių tyrimų, kuriuose būtų vertinama prognostinė individualių sutuoktinių ypatybių reikšmė jų vėliau vertinamam pasitenkinimui santykiais. Tyrimo tikslas – nustatyti, ar ir kaip iki santuokos įvertinti sutuoktinių bendravimo įgūdžiai ir prierašumo prie partnerio dimensijos (nerimas ir vengimas) gali prognozuoti jų pasitenkinimą santuoka pirmaisiais jos metais. Pirminiame tyrime dalyvavo 49 būsimų sutuoktinių poros, lankančios sužadėtinių kursus, tęstiniame tyrime dalyvavo 30 susituokusių porų, tačiau statistinėje duomenų analizėje buvo naudoti tik 20 porų duomenys. Tyrimas kiekybinis, tęstinis. Pirmojo tyrimo etapo metu buvo įvertinti sužadėtinių bendravimo įgūdžiai (Communication Competence Scale, Wiemann, 1977), prierašumo prie partnerio ypatumai (The Experiences in Close Relationships Scale (ECR), Brennan et al., 1998). Papildomai buvo užduodami demografiniai (amžius, išsilavinimas) ir su sužadėtinių santykiais susiję klausimai (pvz., draugavimo trukmė). Antro tyrimo etapo metu buvo įvertintas sutuoktinių pasitenkinimas santuoka (Dyadic Adjustment Scale, Spanier, 1976). Atlikus tiesinę regresinę analizę nustatyta, kad pirmaisiais santuokos metais bendrai labiau patenkintos savo santuoka buvo tos poros, kurios trumpiau draugavo iki santuokos, o žmonos pasižymėjo mažiau išreikštu nerimu iki santuokos. Labiau patenkintos sutelktumu buvo tos poros, kurių vyrai iki santuokos pasižymėjo prastesniais bendravimo įgūdžiais bei mažesniu vengimu, o žmonos turėjo geresnius bendravimo įgūdžius. Labiau patenkintos jausmų raiška buvo poros, kuriuose vyrai pasižymėjo mažiau išreikštu nerimo lygiu iki santuokos. Gauti rezultatai patvirtina ankstesnių tyrimų rezultatus apie sutuoktinių prierašumo prie partnerio bei bendravimo įgūdžių reikšmę jų pasitenkinimui santuoka. Atlikto tyrimo išvados gali būti naudingos planuojančioms tuoktis poroms: tyrimo rezultatai atskleidžia draugavimo trukmės reikšmę pasitenkinimui santuoka susituokus; taip pat išvados gali pasitarnauti ir naujai susituokusioms poroms, nes pabrėžia didelę žmonos bendravimo įgūdžių reikšmę pasitenkinimui santuoka. Visa tai suvokus, galima sąmoningiau prisidėti prie santuokos gerovės.

ONKOLOGINĖMIS LIGOMIS SERGANČIŲ SUAUGUSIŲJŲ PASITENKINIMO GYVENIMU RYŠYS SU GYVENIMO KOKYBE IR RELIGINGUMU

A CONNECTION BETWEEN SATISFACTION WITH LIFE, QUALITY OF LIFE AND RELIGIOSITY OF ADULTS WITH ONCOLOGY ILLNESS

Erika Strolienė

Lietuvos edukologijos universitetas

erika.stroliene@leu.lt

Nepaisant medicinos, technologijų, slaugos pažangos, žmonės kasdien miršta nuo vėžio. Onkologinės ligos diagnozė ir gydymas paveikia žmogaus psichologinę ir fizinę sveikatą. Yra žinoma, jog pasitenkinimas gyvenimu sumažėja susirgus. Šis subjektyvus savo gyvenimo vertinimas tampa itin svarbus susiduriant su ligos keliamais iššūkiais. Religinė įveika daro didelę įtaką sergančių vėžiu asmenų gyvenimo kokybei, o religinės įveikos strategijos yra susijusios su geresne ar prastesne gyvenimo kokybe. Atlikto tyrimo tikslas – išsiaiškinti, ar yra ryšys tarp sergančiųjų vėžiu suaugusiųjų pasitenkinimo gyvenimu bei gyvenimo kokybės ir religingumo. Tyrime dalyvavo 104 onkologinėmis ligomis sergantys tiriamieji (45 vyrai ir 59 moterys) nuo 34 iki 71 metų. Tiriamųjų buvo prašoma užpildyti anonimines anketas, kuriose buvo pateikta pasitenkinimo gyvenimu (Diener et al., 1985), gyvenimo kokybės skalės (Flanagan, Burckhardt, 2003) bei religingumo pobūdžio klausimynas (Duriez et al., 1996; 1997). Atlikta regresinė analizė. Rezultatai rodo, jog 26,2 proc. onkologinėmis ligomis sergančių asmenų pasitenkinimo gyvenimu variacijos gali būti prognozuojamos gyvenimo kokybe ($\beta = 0,427$, $t = 4,978$, $p = 0,0001$) ir transcendencijos priėmimu pažodine prasme ($\beta = 0,382$, $t = 4,455$, $p = 0,0001$) ($R^2 \geq 0,20$, $p < 0,05$), o 22,2 proc. pasitenkinimo gyvenimu variacijos gali būti prognozuojamos gyvenimo kokybe ($\beta = 0,356$, $t = 4,093$, $p = 0,0001$) ir transcendencijos priėmimu simboliu prasme ($\beta = 0,321$, $t = 3,697$, $p = 0,0001$) ($R^2 \geq 0,20$, $p < 0,05$). Atlikto tyrimo duomenys siejasi su kitų tyrėjų gautais duomenimis, jog Dievo suvokimas kaip autonomiškai paremiančio ir kontroliuojančio, priimančio žmogaus silpnybes ir suteikiančio galimybę pasirinkti susijęs su religinės patirties kokybe, padedančia įprasminti būtį ir jausti didesnę pasitenkinimą gyvenimu sergant onkologine liga. Religinė įveika, susijusi su gyvenimo kokybe, turėtų būti integruojama į sergančių vėžiu asmenų priežiūrą. Onkologinėmis ligomis sergančių suaugusiųjų pasitenkinimą gyvenimu prognozuoja gyvenimo kokybė bei transcendencijos priėmimas jos simboliu prasme.

STUDENTŲ A TIPO ASMENYBĖS BRUOŽŲ SĄSAJOS SU STRESOGENINIŲ SITUACIJŲ ĮVEIKIMO STRATEGIJOMIS

THE LINKS BETWEEN TYPE A BEHAVIOUR AND STRESS COPING STRATEGIES

Andrius Šmitas, Aidas Perminas

Vytauto Didžiojo universitetas

andrius@mikrovisata.net

A tipo asmenybė yra siejama su didesniu polinkiu sirgti širdies ligomis (Friedman, Rosenman, 1975), bet ne visi autoriai nustato tokias sąsajas (Cohen, Reed, 1985; Šmigelskas, 2012). Manoma, kad A tipo asmenybės polinkis į širdies ligas yra susijęs su didesniu streso lygiu (Kunnanat, 2011), kuris savo ruožtu gali būti susijęs su neadaptivių streso įveikimo strategijų naudojimu (Carver et al., 1989). Tyrimuose nustatomos A tipo sąsajos tiek su neadaptiviomis, tiek su adaptiviomis streso įveikimo strategijomis (Pittner et al., 1980; Brunson et al., 1981). Tyrime dalyvavo 217 studentų (115 vyrų ir 102 moterys) iš dviejų Lietuvos universitetų; amžiaus vidurkis – 20,2. Naudota paauglių–suaugusiųjų A tipo elgsenos skalė (Adolescent/Adult Type A Behavior Scale, AATABS-3, Forgays et al., 1993). Taikant stresogeninių situacijų įveikos klausimyną (Coping Inventory for Stressful Situations, Endler et al., 1990) išskirti penki veiksniai: priešiškus, pykčio išreiškimas, tikslų siekimas, rungtyniavimas, skubėjimas. Tyrimo tikslas – nustatyti studentų tipo A asmenybės bruožų ir stresogeninių situacijų įveikimo sąsajas. Rezultatai atskleidė, kad studentų (vyrų) bendri A tipo asmenybės bruožai (rungtyniavimas, pykčio išreiškimas ir tikslų siekimas) siejosi su didesniu į problemą orientuotu streso įveikimu, bet priešiškus siejosi su mažesniu į problemą orientuotu ir didesniu į emocijas orientuotu stresogeninių situacijų įveikimu. Studenčių pykčio išreiškimas ir tikslų siekimas siejasi su didesniu į problemą orientuotu stresogeninių situacijų įveikimu ir su mažesniu į emocijas orientuotu stresogeninių situacijų įveikimu. A tipo asmenybės bruožų – rungtyniavimo, pykčio išreiškimo ir tikslų siekimo – sąsajos su padidintu streso lygiu bei polinkiu sirgti širdies ligomis negali būti paaiškinamos neadaptivių streso įveika. Priešiškumo sąsaja su mažesniu į problemą orientuotu ir didesniu į emocijas orientuotu stresogeninių situacijų įveikimu rodo, kad galbūt šis A tipo komponentas yra pats neadaptiviausias prisitaikant prie stresą sukeliančių situacijų. Tipas A yra susijęs su stresogeninių situacijų įveikimo stiliais: rungtyniavimas, pykčio išreiškimas, tikslų siekimas siejasi su labiau adaptyviu stresogeninių situacijų įveikimu, o priešiškus – su mažiau adaptyviu stresogeninių situacijų įveikimu.

VYRESNIŲ KLASIŲ MERGINŲ IŠ TĖVŲ PATIRIAMOS EMOCINĖS PRIEVARTOS IR NEPASITENKINIMO KŪNU SĄSAJOS

RELATIONSHIP BETWEEN PARENTAL EMOTIONAL ABUSE AND BODY IMAGE DISSATISFACTION IN ADOLESCENT SCHOOLGIRLS

Eglė Urvelytė, Kamilė Dinigevičiūtė, Aidas Perminas

Vytauto Didžiojo universitetas

e.urvelyte@yahoo.com

Pastaruoju metu padaugėjo tyrimų, susijusių su požiūriu į savo išvaizdą. Šie tyrimai tapo svarbūs, nes visuomenė pradėjo labiau domėtis išvaizda, ėmė keistis grožio idealai, tų idealų siekimas tapo aktualia problema (Holt, Lyness, 2007). Kai kurie mokslininkai teigia, kad didesnę ar mažesnę nepasitenkinimą savo išvaizda išgyvena didžioji dauguma merginų (Swami, 2010). Tyrėjai nustatė, kad iš tėvų patiriama emocinė prievarta yra susijusi su valgymo sutrikimų išsivystymu (Kent, Waller, 2000; Allison et al., 2007), o nepasitenkinimas išvaizda yra pagrindinis valgymo sutrikimų rizikos veiksnys (Fairburn, 2004). Tyrimo tikslas – nustatyti vyresnių klasių merginų iš tėvų patiriamos emocinės prievartos sąsajas su nepasitenkinimu savo išvaizda. Tyrimas atliktas vienoje Kauno mokykloje. Apklaustos 78 mokinės, kurių amžius nuo 14 iki 17 metų, amžiaus vidurkis 15,52. Nepasitenkinimas išvaizda nustatytas išnagrinėjus atsakymus į Daugiadimensį santykio su savo kūnu klausimyną (MBSRQ) (Cash, 1990). Iš tėvų patiriama emocinė prievarta (per pastaruosius metus) įvertinta pagal tėvų ir vaikų konfliktų sprendimų skalę (CTSPC) (Straus, 1998). Statistinei analizei naudota SPSS 17 programa. Merginos suskirstytos į grupes pagal patiriamą emocinę prievartą iš tėvo bei iš motinos. Skirtumams tarp grupių palyginti taikytas Mann–Whitney U kriterijus. Rezultatai parodė, kad merginos, kurios pastaraisiais metais patyrė daugiau emocinės prievartos iš mamos lyginant su tomis, kurios prievartos nepatyrė arba patyrė mažiau, yra labiau nepatenkintos kūno dalimis, subjektyviai savo svorį vertina kaip didesnę, yra labiau susirūpinusios svoriu, mažiau patenkintos bendra išvaizda ir yra labiau susirūpinusios dėl išvaizdos. Palyginus merginų nepasitenkinimą kūnu ir patiriamos emocinės prievartos iš tėvo sąsajas, reikšmingų skirtumų tarp merginų nepasitenkinimo kūnu mažiau ir daugiau emocinės prievartos iš tėvo patiriančių merginų grupėse nenustatyta. Gauti rezultatai parodė, kad vyresnių klasių merginų nepasitenkinimas kūnu reikšmingai siejasi su iš mamos patiriama emocine prievarta, tačiau tokių sąsajų nenustatyta lyginant merginas, patiriančias emocinę prievartą iš tėvo.

13–17 METŲ MOKINIŲ PYKČIO KONTROLĖS IR AGRESIJOS SĄSAJOS

THE RELATIONSHIP BETWEEN ANGER CONTROL AND AGGRESSION
AMONG 13–17 YEARS STUDENTS

Dovilė Valiūnė, Aidas Perminas

Vytauto Didžiojo universitetas
psichologei.dovilei@gmail.com

Paaugliams dažnai pasitaiko pykčio proveržių, todėl pyktį gali išreikšti agresyviu elgesiu. Taip pat pyktį gali išreikšti konstruktyviu būdu, naudodami strategijas, kurios padeda nusiraminti arba visai nesupykti. Taigi asmenys, kontroliuodami savo pyktį, turėtų ne taip agresyviai elgtis. Tačiau tai nėra iki galo ištirta. Tyrimo tikslas – nustatyti paauglių pykčio kontrolės ir agresijos sąsajas. Buvo naudojamos fizinės agresijos (Cronbacho $\alpha = 0,737$), verbalinės agresijos (Cronbacho $\alpha = 0,552$) poskalės (Buss, 1994) ir išorinės pykčio kontrolės (Cronbacho $\alpha = 0,619$), vidinės pykčio kontrolės (Cronbacho $\alpha = 0,825$), išorinės pykčio išraiškos (Cronbacho $\alpha = 0,778$), vidinės pykčio išraiškos (Cronbacho $\alpha = 0,662$) poskalės (Spielberger, 1999). Tyrime dalyvavo 283 tiriamieji (145 berniukai; 138 mergaitės). Respondentų amžius 13–17 m. ($M = 14,8$; $SD = 1,3$). Tyrimo rezultatai atsiskleidė, jog berniukų išorinė pykčio kontrolė teigiamai susijusi su verbaline agresija ($r = 0,258$), vidine pykčio išraiška ($r = 0,323$). Vidinė pykčio kontrolė teigiamai susijusi su vidine pykčio raiška ($r = 0,388$). Tarp mergaičių atrasta, jog išorinė pykčio kontrolė neigiamai susijusi su fizine agresija ($r = -0,294$), išorine pykčio išraiška ($r = -0,240$). Vidinė pykčio kontrolė neigiamai susijusi su verbaline agresija ($r = -0,186$), fizine agresija ($r = 0,267$), išorine pykčio išraiška ($r = -0,361$). Berniukų ir mergaičių imties tyrimuose ryšių kryptis tarp reiškinų išsiskyrė. Mergaičių pykčio kontrolės didėjimas siejasi su agresyvaus elgesio mažėjimu. Berniukų pykčio kontrolės didėjimas siejasi su vidinės pykčio išraiškos didėjimu, o išorinės pykčio kontrolės didėjimas siejasi su verbalinės agresijos didėjimu. Tai gali rodyti, jog berniukai netinkamai taiko pykčio kontrolės technikas arba turi netinkamą suvokimą apie pyktį – neva pykčio negalima išreikšti išoriškai, – ir jei nepavyksta jo kontroliuoti, pyktis nukreipiamas į vidų. Todėl svarbu plėsti mokinių sampratą apie pyktį, mokyti tinkamų pykčio kontrolės būdų.

STUDENTŲ AKADEMINIO NESĄŽININGUMO IR AKADEMINIO SAVIVEIKSMINGUMO SĄSAJA

RELATIONSHIP BETWEEN ACADEMIC SELF-EFFICACY AND ACADEMIC DISHONESTY AMONG STUDENTS

Loreta Zajančkauskaitė-Staskevičienė, Ugnė Vasiliauskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

l.zajanckauskaite@smf.vdu.lt

Akademinis nesąžiningumas – bet koks nepelnytas pranašumas prieš kitą asmenį – įvairiose mokymo įstaigose paplitęs reiškinys, kurio mastas auga, vystantis technologijoms. Akademinio nesąžiningumo formos taip pat kinta, keičiantis technologijoms, todėl vien tik kontrolės stiprinimas neužtikrina gerų rezultatų ir kuria nepasitikėjimo, suvaržymo atmosferą mokymo įstaigoje. Ieškoma įvairių galimybių mažinti akademinio nesąžiningumo apraiškas. Tyrimai rodo, kad studentai, pasižymintys aukštesniu akademinio saviveiksmingumu, noriau atlieka užduotis, daugiau įdeda pastangų, kantriau bando įveikti sunkumus ir pasiekia geresnių rezultatų, nei pasižymintys žemesniu akademinio saviveiksmingumu studentai (Li, 2012; Schunk, Pajares, 2001). Saviveiksmingumas – kintanti ypatybė. Nustačius akademinio saviveiksmingumo ir akademinio nesąžiningumo ryšį, tikėtina pastarąjį reiškinį paveikti netiesiogiai, ugdant studentų akademinį saviveiksmingumą. Taigi šio tyrimo tikslas – įvertinti ryšį tarp minėtųjų reiškinų. Tyrime, atliktame internetu, dalyvavo 375 studentai: 85 vyrai ir 290 moterų, amžiaus vidurkis 21,15 m., SN – 3,79 m. Naudotas Akademinio saviveiksmingumo (College Student Self-Efficacy Scale; Landry, 2003) klausimynas ir Etinių įsitikinimų klausimynas (Ethical Position Questionnaire; Allmon et al., 2000) akademiniam nesąžiningumui vertinti, demografiniai klausimai. Tyrimo duomenys atskleidė, kad moterų akademinis saviveiksmingumas aukštesnis, o akademinis nesąžiningumas žemesnis nei vyrų. Žemesnių ir aukštesnių kursų studentų akademinis nesąžiningumas nesiskiria, o aukštesniu saviveiksmingumu pasižymi aukštesnių kursų studentai. Geriau besimokantiems ir daugiau paskaitų lankantiems studentams būdingi aukštesni akademinio saviveiksmingumo ir žemesni akademinio nesąžiningumo rodikliai. Palyginus analizuojamus reiškinius pagal studijų programas, reikšmingų skirtumų nenustatyta. Akademinį nesąžiningumą prognozuoja vyriška lytis, prastesnis lankomumas ir žemesnis akademinis saviveiksmingumas. Tyrimo rezultatai iš esmės patvirtino kitų autorių minimus skirtumus pagal lytį, amžių, paskaitų lankomumą ir pažangumą. Li (2012) teigia, kad tik moterų akademinis saviveiksmingumas daro įtaką akademiniam pasiekimams, o vyrų akademinis saviveiksmingumas neleidžia prognozuoti kitų akademinio elgesio bruožų. Mūsų tirtų studentų imtyje akademinį nesąžiningumą vyrams ir moterims prognozuoja kiek skirtingi dalykai.

LĒTINĒMIS LIGOMIS SERGANČIŲ PACIENTŲ ĮSITIKINIMAI APIE GYDYMĄ IR JŲ VEIKSNIAI

PREDICTING TREATMENT BELIEFS AMONG PATIENTS WITH CHRONIC DISEASES

Olga Zamalijeva, Roma Jusienė, Jolita Badarienė

Vilniaus universitetas

olga.zamalijeva@fsf.vu.lt

Lėtinėmis ligomis sergančių pacientų įsitikinimai apie gydymo veiksmingumą arba gydymo kliūtis yra vieni reikšmingiausių veiksnių, lemiančių su sveikata susijusį pacientų elgesį, ir yra siejami su geresniais gydymo rezultatais. Į palankesnių paciento įsitikinimų apie gydymą formavimą nukreipiamos edukacinės ir kognityvinės intervencijos, kuriomis siekiama pakeisti netinkamą ar sustiprinti norimą pacientų elgesį. Nepaisant pacientų įsitikinimų svarbos gydymo procese ir į juos nukreiptų intervencijų, vis dar trūksta tyrimų, kuriuos atlikus būtų galima nustatyti įsitikinimų apie gydymą veiksnius. Šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti lėtinėmis ligomis sergantiems pacientams būdingų įsitikinimų apie gydymą prognostinius veiksnius. Tyrime dalyvavo 303 hipertenzija ir (arba) cukriniu diabetu sergantys asmenys (amžiaus vidurkis = 58, SD = 9,5). Tyrimui atlikti buvo parengtas klausimynas, iš kurio atsakymų buvo vertinami tyrimo dalyvių įsitikinimai apie gydymą, ligos suvokimas, požiūris į gydančią gydytoją, surenkami sociodemografiniai bei su sveikatos būseną ir gydymo ypatumais susiję duomenys. Įsitikinimų apie gydymą skalę sudaro 4 veiksniai: medikamentinio gydymo nauda ($\alpha = 0,61$), nemedikamentinio gydymo nauda ($\alpha = 0,81$); medikamentinio gydymo kliūtys ($\alpha = 0,62$), nemedikamentinio gydymo kliūtys ($\alpha = 0,77$). Ligos suvokimo skalę sudaro 3 veiksniai: ligos pavojus ($\alpha = 0,78$), ligos kontrolė ($\alpha = 0,71$) ir dėl ligos kylantis sunkumas ($\alpha = 0,79$). Atlikus struktūrinių lygčių analizę, gautas modelis gerai atitiko duomenis ($\chi^2 = 60,359$; $df = 37$; CFI = 0,963; TLI = 0,930; RMSEA = 0,045). Pagrindiniai rezultatai rodo, kad paciento įsitikinimus apie medikamentinio ir nemedikamentinio gydymo naudą prognozuoja suvokiamas ligos pavojus bei kontrolė, o medikamentinio ir nemedikamentinio gydymo kliūtis prognozuoja ligos keliami sunkumai. Subjektyvus gydančio gydytojo vertinimas reikšmingai prognozuoja visus įsitikinimų apie gydymą veiksnius ir suvokiamą ligos kontrolę. Skirtingi ligos suvokimo aspektai gali būti prognozuojami tokių veiksnių kaip sergančiojo išsilavinimas, ligos trukmė, šalutinio vaistų poveikio dažnumas arba subjektyvus sveikatos vertinimas. Gauti tyrimo rezultatai ne tik suteikia papildomos informacijos apie pacientų įsitikinimus apie gydymą, bet ir pabrėžia gydytojo vertinimo vaidmens svarbą paciento įsitikinimams.

EMOCIJŲ ATPAŽINIMO IŠ BALSŲ YPATUMAI

PECULIARITIES OF EMOTION RECOGNITION FROM VOICE

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Inga Arūnaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

k.zardeckaite-matulaitiene@smf.vdu.lt

Neverbalinės kalbos skaitymas yra būtinas optimaliam bendravimui, o emocijų atpažinimas iš neverbalinių signalų užtikrina prisitaikymą socialinėje aplinkoje ir netgi profesinę sėkmę. Vis dėlto emocijų atpažinimas iš balso, kaip vieno iš neverbalinės kalbos šaltinių, yra mažai ištyrinėtas. Šio tyrimo tikslas – įvertinti gebėjimo atpažinti emocijas iš balso ypatumus, įvertinti, kokią įtaką emocijoms atpažinti iš balso daro emocijų atpažinėjo lytis, taip pat emocijų įgarsintojo lytis ir amžius. Tyrime dalyvavo 223 studentai (183 moterys ir 40 vyrų). Vidutinis tiriamųjų amžius – 21 metai (SD = 1,8). Tiriamiesiems buvo pateiktas paruoštas balso įrašas, iš kurio prašoma atpažinti jame reiškiamas emocijas (džiaugsmą, pyktį, liūdesį, nuobodulį, baimę arba susidomėjimą). Kiekviena emocija buvo reiškiamą 4 profesionalių aktorių – jauno bei vyresnio amžiaus vyro ir moters, – įgarsinant neutralaus emocinio turinio sakinį („Dabar išeinu iš kambario, grįšiu vėliau“). Balso įrašai tyrimui buvo parinkti remiantis VDU Psichologijos katedros dėstytojų komisijos vertinimais. Metodas sukurtas remiantis Byron (2007) tyrime naudotu instrumentu. Nustatyta, kad visos pateiktos emocijos buvo atpažintos 33–92 proc. tikslumu, geriausiai atpažįstant pyktį ir džiaugsmą, o prasčiausiai – liūdesį. Emocijas iš balso geriau atpažino moterys nei vyrai. Moterys geriau atpažino aktorių moterų reiškiamas emocijas, o vyrai tik nežymiai geriau atpažino moterų nei vyrų reiškiamas emocijas. Be to, studentai geriau atpažino vyresnio nei jauno amžiaus aktorių reiškiamas emocijas. Atliktas tyrimas paneigė, kad liūdesys yra viena geriausiai atpažįstamų emocijų, tačiau patvirtino gesnį moterų gebėjimą atpažinti emocijas iš balso. Vyrų tyrimo rezultatai paneigė tai, kad savo lyties atstovų reiškiamos emocijos yra geriau atpažįstamos, taip pat buvo paneigta, kad studentai geriau atpažįsta jaunų žmonių reiškiamas emocijas. Ateityje vertinga būtų tirti daugiau įvairaus amžiaus ir specialybių asmenų ir pateikti daugiau skirtingų aktorių reiškiamų emocijų. Iš balso geriau atpažįstamos aukšto aktyvumo laipsnio emocijos (pyktis ir džiaugsmas). Emocijų atpažinimo iš balso tikslumui įtakos turi emocijų atpažinėjo ir įgarsintojo lytis bei emocijų įgarsintojo amžius.

16–18 METŲ PAAUGLIŲ SOCIALINĖS KOMPETENCIJOS SĄSAJOS SU JŲ ROMANTINIŲ SANTYKIŲ PATIRTIMI

RELATIONS BETWEEN SOCIAL COMPETENCE AND ROMANTIC RELATIONSHIP EXPERIENCE IN A SAMPLE OF 16–18 YEARS OLD ADOLESCENTS

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Kristina Kavaliauskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

k.zardeckaitė-matulaitienė@smf.vdu.lt

Romantinių santykių užmezgimas ir palaikymas paauglystėje yra tiesiogiai susiję su paauglio socialinės kompetencijos įgūdžiais. Tačiau paauglių romantišnius santykius tyrinėti yra sudėtinga dėl palyginti neilgos jų trukmės, todėl žinių apie paauglių socialinės kompetencijos reikšmę jų romantinių santykių patirčiai Lietuvoje yra stokojama. Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti, ar ir kaip 16–18 metų paauglių socialinė kompetencija yra susijusi su jų romantinių santykių patirtimi. Tyrime dalyvavo 176 16–18 metų paaugliai (109 merginos ir 67 vaikinai). Jų socialinei kompetencijai įvertinti buvo naudojama tarpasmeninės kompetencijos klausimyno patikslinta versija (ICQ-R). Papildomai buvo užduodama demografinių bei su romantinių santykių patirtimi susijusių klausimų. Paauglių, turinčių romantinių santykių patirties, socialinės kompetencijos įgūdžiai yra aukštesni nei tokios patirties neturinčių paauglių. Nustatyta, jog merginų ir vaikinų emocinės paramos teikimo įgūdžiai skiriasi priklausomai nuo romantinių santykių patirties. Vaikinai, kurie tyrimo metu turėjo romantinių santykių, pasižymėjo aukštesne socialine kompetencija nei vaikinai, neturintys romantinių santykių patirties. Merginoms, turinčioms romantinių santykių patirties, taip pat būdinga aukštesnė socialinė kompetencija nei toms paauglėms, kurios tokios patirties neturi. Paauglių socialinės kompetencijos ryšio su turimų romantinių santykių trukme neatskleista. Gauti rezultatai patvirtina ankstesnių tyrimų rezultatus apie paauglių romantinių santykių patirties ir socialinės kompetencijos įgūdžių ryšį. Lyčių socialinės kompetencijos skirtumų, atsižvelgiant į romantinių santykių patirtį, rasta tik vertinant emocinės paramos teikimo įgūdžius. Skirtingai nuo ankstesnių rezultatų, iniciatyvumas užmezgant naujus santykius bei gebėjimas daryti įtaką tarp lyčių nesiskyrė. Greičiausiai tokie rezultatų skirtumai pasireiškė dėl besikeičiančių lyčių vaidmenų visuomenėje bei skirtingų strategijų, kurias naudoja vaikinai ir merginos įtakai daryti. Taip pat paauglių romantinių santykių trukmė nebuvo susijusi su emocinės paramos teikimo bei savęs atskleidimo įgūdžių gerėjimu. Galima tokio neatitikimo priežastis galėtų būti per trumpa tyrimo dalyvavusių paauglių turimų ir turėtų romantinių santykių trukmė. Paauglių, turinčių romantinių santykių patirties, socialinės kompetencijos įgūdžiai yra aukštesni nei tokios patirties neturinčių paauglių. Paauglių socialinė kompetencija nesusijusi su jų turimų romantinių santykių trukme.

STUDENTŲ KŪNO SUDĖJIMO IR PATRAUKLUMO VERTINIMO SKIRTUMAI SAVO IR KITŲ POŽIŪRIU

DIFFERENCES BETWEEN PERSONAL AND OTHERS EVALUATIONS OF STUDENTS' BODY COMPOSTURE AND ATTRACTIVENESS

Rasa Žėkaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

zekaite.rasa@gmail.com

Fizinio patrauklumo svarba patvirtinta tokiose srityse kaip partnerio pasirinkimas, profesinė veikla, akademiniai pasiekimai. Tačiau tyrimų, kuriuose būtų gilinamasi, ar vertintojo nuomonė apie asmens patrauklumą ir vertinamojo nuomonė apie savo patrauklumą sutampa, yra nedaug. Šio tyrimo tikslas buvo nustatyti, ar ir kaip skiriasi savo bei kitų vertintojų požiūris į asmens patrauklumą ir kūno sudėjimą. Tyrime dalyvavo 118 VDU studentų – 41 vyras ir 77 moterys. Vidutinis tiriamųjų amžius – 20,75 metų. Atliktas eksperimentas, kuriame patrauklumo bei kūno sudėjimo vertinimai buvo priklausomieji kintamieji, o manipuluojamoji vertintojo pozicija – vertinu pats save arba vertinu kitą. Tyrimas vyko dviem etapais. Per pirmąjį etapą atrinkta 40 fotografijų, kurios buvo vertinamos pagal nufotografuoto asmens fizinį patrauklumą ir kūno sudėjimą. Antrajame etape nuotraukas vertino ir nufotografuoti (iš viso 38) asmenys, ir kiti tiriamieji – vertintojai (iš viso 80). Tiriamieji savo fizinį patrauklumą vertino geriau, negu jį įvertino kiti vertintojai, tačiau tarp savo ir kitų įvertinto kūno sudėjimo reikšmingų skirtumų nerasta. Vyrų ir moterų skirtingai vertino moters patrauklumą, kūno sudėjimą ir vyro kūno sudėjimą. Vyrų vertino negatyviau, o moterų pozityviau tiek savo, tiek priešingos lyties atstovų fizinį patrauklumą ir kūno sudėjimą. Tačiau vyrų ir moterų panašiai vertino vyro patrauklumą. Gauti rezultatai patvirtina ankstesnių tyrimų rezultatus, kad moters fizinė išvaizda (sudėjimas, patrauklumas) yra reikšmingesnis jos įvaizdžio aspektas nei vyro. Tačiau, skirtingai nuo ankstesnių rezultatų, atskleistas didesnis vyrų nei moterų vertintojų kritiškumas vertinamosios moters išvaizdai. Tokius rezultatus galėjo nulemti specifinė imtis – jauni studentai, studijuojantys universitete, kuriame kur kas didesnis moterų skaičius. Be to, patvirtinta, kad asmenys subjektyviai apie save linkę galvoti geriau nei juos vertinantys asmenys, nors objektyvus fizinės išvaizdos rodiklis (kūno sudėjimas) stabdo didesnę subjektyvumo raišką. Patrauklumo vertinimai skiriasi priklausomai nuo to, kas vertina, tačiau kūno sudėjimo vertinimas nėra susijęs su vertintojo pozicija. Vyrų vertina negatyviau, o moterų pozityviau tiek savo, tiek priešingos lyties atstovų patrauklumą ir kūno sudėjimą.

SOCIALINIŲ DEMOGRAFINIŲ RODIKLIŲ SĄSAJOS SU MOTERŲ ĮSITRAUKIMO Į KRŪTŲ SAVITIKRĄ STADIJOMIS PAGAL TRANSTEORINĮ MODELĮ

THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOGRAPHICS AND THE STAGE OF BREAST SELF-EXAMINATION

Jovita Žibūdaite, Aidas Perminas

Vytauto Didžiojo universitetas

jovita.zibudaite@gmail.com

Pirminė krūties vėžio prevencija – tai reguliari, kas mėnesį atliekama krūtų savitikra. Pagal transteorinį modelį įsitraukimas į krūtų savitikrą – tai procesas, pereinantis tam tikras stadijas (iki svarstymo, svarstymo, veiksmo, palaikymo ir įpročio) (Rakowski, 1993; Jacobsen, 1997). Krūties vėžio profilaktikos tikslas – paskatinti moteris pereiti į aukštesnę stadiją (Rimer, 1997). Moksliniais tyrimais bandoma identifikuoti psichosocialines kiekvienai stadijai priklausančių moterų savybes (Brenes, 1999). Lietuvoje trūksta žinių apie moterų įsitraukimą į krūtų savitikrą. Manoma, kad tikslesnis su kiekviena stadija susijusių socialinių demografinių rodiklių įvardijimas leistų tiksliau numatyti moterų grupes, kurioms taikytinos prevencinės intervencijos, padedant joms sėkmingai pereiti į sveikatai palankesnę krūtų savitikros stadiją (Campbell, 2000; Tu, 2002). Tyrimo tikslas – pagal transteorinį modelį atskleisti moterų socialinių demografinių rodiklių sąsajas su moterų įsitraukimo į krūtų savitikrą stadijomis. Tyrimo dalyvės – 536 sveikos moterys nuo 18 iki 85 metų ($45,88 \pm 12,881$). Tiriamosioms buvo pateiktas klausimynas, kurį sudarė sociodemografiniai klausimai, užsiėmimo krūtų savitikra stadijos nustatymas pagal transteorinį modelį (DiClemente, Prochaska, 1982; adaptuota Champion, 1992). Naudotas Chi kvadrato statistinis kriterijus. Gauti rezultatai rodo, kad su iki svarstymo stadija užsiimti krūtų savitikra siejasi darbo neturėjimas. Su svarstymo stadija užsiimti krūtų savitikra siejasi jaunesnis nei 45 metų amžius, universitetinis išsilavinimas ir darbo turėjimas. Su įpročio stadija užsiimti krūtų savitikra siejasi vyresnis nei 45 metų amžius. Sąsajų tarp veiksmo ir elgesio palaikymo stadijų bei sociodemografinių rodiklių nebuvo rasta. Partnerio turėjimas, religija ir tautybė taip pat nėra susijusi su krūtų savitikros stadijomis. Socialinių demografinių rodiklių sąsajos su stadijomis atskleidžia trejeto moterų grupių: neužsiimančių savitikra; neužsiimančių, tačiau svarstančių užsiimti; reguliariai užsiimančių – ypatumus ir skirtumus. Siekiant sukurti ir įgyvendinti veiksmingą krūties vėžio prevencinę programą, svarbu atsižvelgti į skirtingą moterų amžių, darbo turėjimą bei išsilavinimą.

